

Ach, ten
Sokrates...

Netradičně o umělých potratech

PETER KREEFT

Peter Kreeft

Ach, ten

Sokrates...

Netradičně o umělých potratech

Originally published by InterVarsity Press as „The Unaborted Socrates“ by Peter Kreeft.
© 1983 by InterVarsity Christian Fellowship/USA.
Translated and published by permission from InterVarsity Press, P.O. Box 1400,
Downers Grove, IL 60515. www.ivpress.com

Original title: The Unaborted Socrates. A Dramatic Debate on the Issues
Surrounding Abortion

© InterVarsity Christian Fellowship/USA, Illinois, 1983

Překlad © RNDr. Václav Frei, 2008

© Hnutí Pro život ČR, 2008

ISBN 978-80-904144-0-2

*Věnováno Balduinovi a Stephenovi Schwarzovým,
kteří s přehledem vyvrátili
Nietzscheho rozvod mezi Pravdou a Životem*

OBSAH

DIALOG PRVNÍ

SOKRATES NA GYNEKOLOGII 7

Čas: současnost

Místo: nemocnice v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates
Dr. Rex Herrod, gynekolog

DIALOG DRUHÝ

SOKRATES NA SHROMÁŽDĚNÍ FILOSOFŮ 81

Čas: druhý den

Místo: kongresový palác v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates
Dr. Rex Herrod, gynekolog
Profesor Attila Tarian, filosof – etik

DIALOG TŘETÍ

SOKRATES V PSYCHIATRICKÉ ORDINACI 133

Čas: třetí den

Místo: místnost č. 399 na psychiatrické klinice v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates
Dr. Rex Herrod, gynekolog
Profesor Attila Tarian, filosof – etik

DOSLOV 177

DIALOG PRVNÍ

SOKRATES NA GYNEKOLOGII

Čas: současnost

Místo: nemocnice v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates
Dr. Rex Herrod, gynekolog

Sokrates: Kde to vlastně jsme?

Herrod: My? Já vím docela přesně, kde jsem, ale zdá se, že vy jste nějak dezorientován.

Sokrates: Zdání bývá klamné. Leckdy právě ten, kdo zdánlivě ví, ve skutečnosti neví.

Herrod: Vy jste hodně zvláštní osoba. Proč mluvíte klasickou řečtinou?

Sokrates: Mluvím svým rodným jazykem.

Herrod: Odkud pocházíte?

Sokrates: Z Atén.

Herrod: Z našeho města? Ale vypadáte, jako kdybyste přišel z velké dálky.

Sokrates: Skutečně jsem přišel z dálky, ale ne pokud jde o místo.

Herrod: Ach... už rozumím.

Sokrates: Skutečně?

Herrod: Nehledal jste psychiatrický pokoj?

Sokrates: Ne, byl jsem poslán přesně *sem*.

Herrod: Vy jste doktor?

Sokrates: Ano, jistého druhu.

Herrod: Jakého druhu? Myslím, že opravdu musíte být na nesprávném místě.

Sokrates: Toto je gynekologická klinika, ne?

Herrod: Proč se ptáte? Ano, je. Vy provádíte potraty?

Sokrates: Jistého druhu. Provádím potraty myšlenek.

Herrod: Myšlenek?

Sokrates: Ano. Klamů. Nedůsledností. Nevědomosti. Ukončuji vadná intelektuální těhotenství.

Herrod: Ach tak. A *to* je vše?

Sokrates: Ne, to není vše. Jsem intelektuální

porodník – porodní asistentka myšlenek, jak byste asi řekl vy.

Herrod: Porodní asistentka... myšlenek?

Sokrates: Ano. Logických myšlenek. Důsledností.

Herrod: Připadáte mi jako náměsíčný. A jaké to máte na sobě divné bílé roucho?

Sokrates: Svě všední šaty. A jaký podivný bílý úbor máte na sobě vy?

Herrod: Já jsem doktor. Doktor Rex Herrod. Ale vy vypadáte jako kříženec doktora a ducha.

Sokrates: Jsem obojí. Svým způsobem.

Herrod: Nuže, nevěřím, že jste doktor, a nevěřím na duchy.

Sokrates: Na tom nezáleží. Jsem tady.

Herrod: A co chcete?

Sokrates: Jen trochu konverzace. Snad byste mohl uspokojit mou zvědavost a povědět mi o své práci tady.

Herrod: Hmm... nesedl byste si tady do toho pohodlného křesla? Přinesu kávu.

Sokrates: Myslíte tuhle nepohodlnou židli? Tak dobrá, ale nepřeji si žádnou kávu.

Herrod: Můžu vám nabídnout něco k jídlu?

Sokrates: Ano. Několik myšlenek, smím-li prosit.

Herrod: Vy jíte myšlenky?

Sokrates: Jistě. Abychom začali nějakým aperitivem, co vy tady děláte?

Herrod: Co tu dělám *já*, to vím docela přesně. Otázka je, co tady děláte *vy*.

Sokrates: Co tu dělám, spočívá v tom, že vám kladu otázky o tom, co tu děláte. Jestliže to „víte docela přesně“, nebude vám dělat žádné

potíže mi teď odpovídat, mohl byste?

Herrod: Vy jste divný člověk, ať jste kdokoli. Ale dobrá. Budu hrát tu vaši hru, chcete-li. Já tu provádím potraty.

Sokrates: Působíte defenzivním dojmem.

Herrod: Jistě si uvědomujete, že má práce je kontroverzní.

Sokrates: To si skutečně uvědomuji. Někteří si myslí, že vaše práce je dobrá, a někteří si myslí, že je mravně špatná.

Je umělý potrat
dobrý, špatný
nebo neutrální?

Herrod: Není taková ani taková. Je neutrální. Není to záležitost morální, ale lékařská.

Sokrates: Za tuto práci jste placen, není-liž pravda?

Herrod: Ovšemže.

Sokrates: Jsou lidé placeni za věci, které pomáhají, nebo za věci, které škodí, nebo konečně za věci, které ani nepomáhají ani neškodí?

Herrod: Jistě za věci, které pomáhají. Jmenují se služby.

Sokrates: A to, co pomáhá, je dobré, ne? Právě tak jako to, co škodí, je mravně špatné.

Herrod: To ano.

Proč se umělé
potraty zdají dobré

Sokrates: Potom tato vaše služba musí být dobrá, protože vám lidé za ni platí, a oni platí pouze za služby, které pomáhají, a co pomáhá, je dobré.

Herrod: Výborně. Ať je to tedy tak, jak říkáte. Má služba je dobrá, berete-li to takto.

Sokrates: Ne, to vy to takto berete.

Herrod: A jestliže to tak беру, co má být?

Sokrates: Pak vaše práce není neutrální, jak

jste řekl před chvílí, ale je buď dobrá, nebo špatná, mravně špatná. Vy jste přesvědčen, že je dobrá, ale jiní jsou přesvědčeni, že je mravně špatná. Proč si to myslí? A jak se bráníte proti jejich argumentům?

Herrod: To jsou vsutku dvě obrovské otázky. Vy se ptáte na obě strany sporu o potratech.

Sokrates: V podstatě se opravdu ptám tak, jak jste to právě řekl.

Herrod: Proč to děláte?

Sokrates: Já také poskytuji určitou službu. Pomáhám lidem poznávat, co dělají.

Herrod: Já docela přesně vím, co dělám.

Sokrates: To ještě zbývá zjistit.

Herrod: Ach tak. Vy si hrajete na Sokrata.

Sokrates: Ne. Já si na něho *nehraji*.

Herrod: Už jsem vám řekl, že nevěřím na duchy. Ale podle vás na tom nezáleží. Jste tady. Já vám dokonce budu říkat Sokrates, přejete-li si.

Sokrates: Děkuji vám – ačkoli mi jen dáváte, co mi patří. Můžeme tedy začít?

Herrod: Tak dobrá. Pro vás to bude zábavné a pro mne poučné.

Sokrates: Myslím, že to bude spíš obráceně: to vy se chcete jen pobavit hrou se mnou. Naproti tomu já se opravdu chci něco dovědět, chci se od vás poučit. Je-li vaším zaměstnáním poskytovat služby, snad můžete mně poskytnout jednu, která je doslova k nezaplacení; a to je v pořádku, protože já vám za ni stejně zaplatit nemohu. Ta služba spočívá v tom, že mě poučíte.

Sokratova služba:
pomáhá lidem
poznat, co dělají

Herrod: Budiž, ať je to tak, jak říkáte.

Sokrates: Poučte mě tedy. Proč je vaše služba dobrá?

Herrod: Myslel jsem, že vy jste právě dokázal svou malou argumentací, že je dobrá.

Sokrates: Ne svou, naší. Vy jste s ní nesouhlasil?

Herrod: Tak tedy naší. Bylo na té argumentaci něco špatně?

Sokrates: Předně jí chyběla síla důkazu. Neuváděla skutečný důvod, příčinu, která vede k jejímu závěru. Argumentovala výsledkem místo příčinou. Tak mi, prosím, nyní řekněte: proč je vaše práce dobrá, doktore Herrode?

Herrod: Ať mi moji protivníci řeknou, proč *není* dobrá, přejete-li si. Břemeno důkazu je na nich, ne na mně. Podezřelý by měl být pokládán za nevinného, dokud se nedokáže jeho vina, a čin by měl být pokládán za dobrý, dokud se nedokáže, že je špatný. *Nezaujatý předpoklad* je na mé straně.

Sokrates: Zdá se, že už tu máme významnou změnu důvodu naší rozpravy. Vy patrně máte za to, že máte hned od začátku silnější pozici. Jakého útoku tedy vaši protivníci obvykle užívají, když se snaží překonat tento „nezaujatý předpoklad“? Musí to být jistě silný argument, má-li překonat tak silnou presumpci nevinny.

Herrod: Není, Sokrate, je směšně slabý. Užívají emocionálního termínu, jen aby tuto záležitost postavili do falešného světla.

Sokrates: A jaký termín to je?

Herrod: Vražda. Říkají, že potrat je vražda. Co

„Presumpce nevinny“: břemeno důkazu leží na odpůrcích potratu

Je umělý potrat vraždou?

horšího, nazývají miliony těhotných žen vražedkyněmi.

Sokrates: Snad bychom napřed měli rozlišit dvě věci, které vaši protivníci, jak se zdá, nedokážou rozlišit, říkají-li skutečně, že všechny ženy, které podstoupily umělý potrat, jsou vražedkyně.

Herrod: Nu, oni to neříkají přesně tak. Ale je to jen logický důsledek: je-li každý potrat vražda, pak je vrahem každý, kdo se na něm podílí.

Sokrates: V objektivním smyslu snad, ale ne nutně ve smyslu subjektivním. Právě toto rozlišení mezi oběma otázkami bych rád udělal.

Otázka, kterou bych chtěl prodiskutovat s vámi, je tato: co je umělý potrat – tento čin sám? Je to vražda, nebo ne? Myslím, že tuto otázku by se nám mělo podařit rozhodnout, budeme-li ve svém uvažování pečliví a budeme-li mít štěstí. Ale ta druhá otázka, která se týká osobního provinění jednotlivců, otázka odpovědnosti a viny, mi připadá mnohem složitější. I kdyby umělý potrat skutečně byl vraždou, je možné, že je to (jak někteří říkají) „chyba společnosti“ nebo chyba špatné filosofie. Těhotná žena, která k vám přichází, nemá jasný úmysl spáchat vraždu, či snad ano?

Herrod: Určitě ne. Není to jako kdyby zločinec přicházel k najatému vrahovi. Potrat není úkladná vražda.

Sokrates: Právě tohle já ještě nevím. Vidíte, má první otázka je: co je umělý potrat? Myslím, že bychom museli mít poznání víc než lidské,

Rozlišení činu
a úmyslu

abychom četli v srdci nějakého člověka a vyčetli jeho záměr, ale k tomu, abychom definovali čin sám, stačí lidský rozum. Takže jelikož jsme oba racionální lidské bytosti, dejme se do toho, chcete-li.

Herrod: Dobrá.

Sokrates: Vaši protivníci tvrdí, že umělý potrat je vražda, a vy trváte na tom, že není.

Herrod: Takhle se vskutku dá jasně a jednoduše vyjádřit rozdíl mezi námi.

Sokrates: Jak byste tedy vy chtěl definovat vraždu?

Herrod: Já? Břemeno důkazu spočívá na nich, nevzpomínáte si? To oni přišli s tímto děsivým termínem. Proč nepodrobíte křížovému výslechu je?

Sokrates: Kdybych aspoň jednoho z nich našel, určitě bych to udělal. Ale pro tuto chvíli jsme tu sami, vy a já. Co vy míníte slovem *vražda*?

Definice vraždy:
(1) zabití
(2) nevinné
(3) lidské bytosti

Herrod: Předpokládám, že je to zabití nevinné lidské bytosti.

Sokrates: A užívají vaši protivníci tento termín v témž smyslu?

Herrod: Zdá se, že oni říkají vražda každému zabití.

Sokrates: Říkají lovu zvířat kvůli potravě vraždění?

Herrod: Ne, to samozřejmě ne.

Sokrates: Proč ne?

Herrod: To není zabíjení lidských bytostí, přirozeně.

Sokrates: Nazývají vražděním každou obrannou válku?

Herrod: Ne. Jsou to obvykle jestřábi, ne holubice.

Sokrates: Jak povrchní filosofy máte! A oni také označí jako vraždu, když státní moc popraví zrádce nebo vraha?

Herrod: Ne. Oni většinou nejsou proti trestu smrti.

Sokrates: Proč ne?

Herrod: Řekl bych asi proto, že to není zabití *nevinné* lidské bytosti.

Sokrates: A to byla vaše definice vraždy.

Herrod: Vlastně... máte pravdu.

Sokrates: Takže aspoň s nimi souhlasíte v definici toho termínu.

Herrod: V tom se asi shodujeme, myslím. Ale neshodujeme se v tom, že by se potrat měl nazývat vraždou.

Sokrates: Pak se tedy podívejme, zda to souhlasí, nebo nesouhlasí s vaší definicí vraždy. Ta definice má tři části. Za prvé: je umělý potrat případem zabití?

(1) Je umělý potrat zabití?

Herrod: Je ukončením těhotenství.

Sokrates: Je plod zabit?

Herrod: Nemám rád ten emocionální termín.

Sokrates: To, že něco máte nebo nemáte rád, jsou emoce, že?

Herrod: Samozřejmě.

Sokrates: Pak jste to vy, kdo s tím termínem zacházíte emocionálně, a ne racionálně.

Herrod: Jen proto, že oni s tím začali.

Sokrates: Myslím, že mluvíte skoro jako malý chlapec, který na obvinění, že se pere, říká: „On si začal!“ Možná, že to tak bylo, ale chcete v tom

Definice zabít:
(a) objektem je
živý organismus

pokračovat? Neexistuje lepší způsob? Neměli bychom se spolehnout na rozum?

Herrod: Jistě.

Sokrates: Takže, racionálně vzato: co znamená *zabít*?

Herrod: Řekl bych, že to znamená přivodit násilně živému organismu smrt.

Sokrates: A je objektem umělého potratu živý organismus?

Herrod: To jistě je.

Sokrates: A je výsledkem toho procesu jeho smrt?

Herrod: Ano.

Sokrates: Způsobí se mu ta smrt násilně?

Herrod: Ano.

Sokrates: Potom je umělý potrat zabití.

Herrod: Ano, ale ne vražda.

Sokrates: To je teprve třeba rozhodnout. Nuže, na jaké definici vraždy jsme se shodli?

Herrod: Nepamatujete se?

Sokrates: Má paměť si se mnou leckdy v mém věku všelijak zahrává.

Herrod: Jaký je váš věk?

Sokrates: Vy byste tomu nevěřil, kdybych vám to řekl.

Herrod: Ne, obávám se, že ne. Ale mám také podezření, že nejste tak zapomnětlivý, jak předstíráte.

Sokrates: To nechme stranou. Ale já spoléhám na to, že aspoň *vaše* paměť je ve výborné formě. Tak mi, prosím, řekněte: na jaké definici vraždy jsme se shodli?

Herrod: Shodli jsme se, že vražda je zabití nevinné lidské bytosti.

Sokrates: Výborně. A teď se podívejme, spadali umělý potrat pod tu definici, jak tvrdí oni, nebo nikoli, jak tvrdíte vy. Shodli jsme se zaprvé, že umělý potrat je zabití, že?

Herrod: Ano.

Sokrates: Za druhé, provinil se plod, který je zabíjen, nějakým zločinem, nebo je nevinný?

(2) Je plod nevinný?

Herrod: Ovšemže je nevinný. Jenže o něm nemůžete říct, že je nevinný, pokud to není osoba. Buňky nejsou buďto provinilé, *anebo* nevinné.

Sokrates: Ale jestliže je osobou, byl by nevinný?

(3) Je plod lidskou bytostí? Pokud ano, je umělý potrat vraždou.

Herrod: Jestliže je, pak ano.

Sokrates: Takže je-li plod lidskou bytostí, bude nutné nazývat umělý potrat vraždou, jelikož odpovídá všem třem částem definice.

Herrod: Nač všechno tohle dlouhé pohrávání se slovy, Sokrate?

Ve skutečnosti je to docela prosté. Potrat není vražda, protože fetus *není* osoba.

Potrat není zabití lidské bytosti. Je to pomoc lidské bytosti ukončit její nechtěné těhotenství. To je vše.

Sokrates: Zdá se, že jste poněkud netrpělivý.

Herrod: Upřímně řečeno, *jsem* netrpělivý při téhle hře se slovy. A *jsem* také netrpělivý kvůli směru naší diskuse, kterou soustřeďujete na fetus místo na matku.

Sokrates: Doufal jsem, že tím směrem nás vede náš společný mistr, ne já.

Herrod: Náš společný mistr? Co tím myslíte?

Následovat společného mistra – následovat argumentaci, kamkoli vede

Sokrates: Neshodli jsme se, že budeme racionální? A to znamená následovat rozum, následovat argumentaci, ať nás vede kamkoli, ne následovat mne nebo následovat vás.

Herrod: Bod, k němuž jsme vedeni, ať už vámi, nebo rozumem, je otázka velice sporná: je-li fetus osoba. Mluvil bych raději o méně spekulativních záležitostech, jako jsou práva žen a společenská odpovědnost a právní stránka takových otázek.

Sokrates: Ale o čem byste rád mluvil *vy*, by nás nemělo vést o nic víc, než o čem bych rád mluvil *já*. Pokud se neshodneme jít směrem, jímž nás vede náš společný mistr, budeme následovat jen jeden druhého v zápase našich vůlí. Chcete následovat našeho společného mistra, nebo ne?

Herrod: Jistě, já chci být racionální, zato moji protivníci jsou hysteričtí.

Sokrates: V tom případě se nebudete zdráhat dát se vést argumenty.

Herrod: Já se nezdráhám. Ale nechci se dát vést od jasných, logických a zodpověditelných otázek, jako jsou práva žen, k mlhavým, teoretickým a nezodpověditelným otázkám, jako zda fetus je osoba.

Sokrates: Je-li otázka práv žen tak jasná a zodpověditelná, proč vyvolává tolik nesouhlasu?

Herrod: Nu, vyvolává, jenže na tu druhou otázku v žádném případě nelze najít odpověď.

Sokrates: Jak můžete říct, že na nějakou otázku nelze najít odpověď, dokud jste se nepokusil ji zodpovědět?

Jak zodpovědět otázku zda plod je osobou?

Jak lze říci, že na otázku nelze najít odpověď, nezkusil-li se to?

Herrod: Ale ona je... tak zatraceně teologická!

Sokrates: Zatraceně? Je zvláštní volit takové slovo zrovna v souvislosti s bohy! Ale i kdyby ta otázka byla teologická – a já myslím, že není – proč by neměla také spadat pod vládu našeho společného mistra?

Herrod: Ten společný mistr řeší racionální otázky. Teologické otázky nejsou racionální otázky. Jsou záležitostí víry nebo pověrčivosti.

Sokrates: Neměli bychom něco nejdřív prozkoumat, než to označíme za věc pověrčivosti? Nebylo by spíše věcí pověrčivosti než racionality odmítnout takové zkoumání?

Herrod: Ale my teď nemůžeme zkoumat teologii.

Sokrates: Řekněme, že nemůžeme. Jenže já vůbec nenahlížím, proč otázka, kterou nyní zkoumáme, je otázka teologická. Proč musíme mluvit o bozích, abychom mohli mluvit o plodu (nebo fetu, jak vy říkáte) a umělém potratu?

Herrod: Já si nemyslím, že bychom něco takového měli dělat. Myslí si to obvykle moji protivníci.

Sokrates: Ale oni tu nejsou, nebo snad ano? Jsme tu sami, my dva.

Herrod: Já vím, už jste to říkal.

Sokrates: Ano, a budu to říkat znovu, nastane-li potřeba.

Herrod: A vám se zdá, že taková potřeba nastala?

Sokrates: Ano, když zapomenete, že to, co nyní zkoumáme, je *vaše* práce zde a *vaše* přesvědčení.

Herrod: Ale je to *jejich* útok, proti kterému se musím bránit.

Sokrates: Ano, ale při té obraně se nedáváme vést vašimi protivníky, ani mnou, nýbrž naším společným mistrem, pokud ovšem chceme. Máme tedy pokračovat?

Herrod: Dobrá, pokračujme.

Sokrates: A to znamená, že se dáme vést argumentací, kamkoli nás povede. Argument je jakoby ukazovátko našeho společného mistra.

Herrod: Já se argumenty vést dám. Můj mistr je rozum. Jejich mistrem je víra.

Sokrates: Kdo je jejich mistrem nevím. Oni tu nejsou. Pokud jde o nás – otázka, zda je rozum také jejich mistrem, není právě tím, co teď zkoumáme.

Herrod: Proč říkáte, že rozum je společný mistr, když jej ne všichni poslouchají?

Sokrates: Protože je jako slunce.

To svítí pro všechny, i když někteří zavírají oči nebo prchají do stínu. Rozum je společný jako denní světlo.

Herrod: Na rozdíl od víry.

Sokrates: Ano, s vírou je to jiné. Různé víry o bozích, ať jsou pravdivé, nebo falešné, nejsou jasně srozumitelné ani společné, mění se od místa k místu a od mysli k mysli. Různých věř je mnoho, ale není mnoho různých logik.

Herrod: V tom s vámi naprosto souhlasím, Sokrate. Jsem také skeptický vůči těmto obskurnostem.

Sokrates: Neřekl jsem, že jsem skeptický vůči vírám, pouze že jsou nejasné, na rozdíl od rozumu. Má otázka nyní zní: sloužíte našemu

společnému mistru a chcete následovat jeho argumentaci?

Herrod: Už jsem vám řekl, že chci. Proč se ptáte stále znovu?

Sokrates: Uvědomujete si, nebo snad ne, že jsme právě došli k rozhodujícímu bodu naší debaty?

Herrod: Myslíte k otázce, co je fetus?

Sokrates: Přesně tak.

Herrod: Nemyslím si, že právě abstraktní metafyzický status fetu je tím rozhodujícím bodem celé diskuse.

Je statut plodu rozhodujícím bodem?

Sokrates: Ale jestliže je fetus (abych užil vašeho termínu) lidskou bytostí, plyne z toho, že umělý potrat je vražda, podle našeho argumentu.

Herrod: Jestliže, jestliže, pořád jestliže! Myslím, že teď jsme vedeni za nos. Abstraktní argumenty nemohou rozhodnout *nic*.

Sokrates: Dobré argumenty nebo špatné argumenty?

Herrod: Ty špatné, samozřejmě.

Sokrates: A co je špatný argument? Není to takový, který buď užívá termíny v nejasném smyslu, nebo vychází z falešné premisy, nebo není s to dokázat, že závěr nutně vyplývá z premis?

Herrod: Jistě. To jsou jakoby tři kontrolní stanoviště argumentu. Měl jsem také ve škole logiku, jak snad víte.

Hodnota argumentu závisí na třech kontrolních bodech

Sokrates: Tak se tedy podívejme na logiku našeho argumentu. První kontrolní bod: definovali jsme naše termíny špatně nebo nejednoznačně?

Herrod: Myslím, že ne. Byli jsme úzkostlivě pečliví.

Sokrates: Přeskočme nyní na chvíli druhý kontrolní bod a podívejme se na třetí. Je argument logicky průkazný? Vyplývá závěr nutně z premis? Pokud by někdo zaručil platnost premis, tj. za první, že zabití nevinné lidské bytosti je vražda, a za druhé, že umělý potrat je zabití nevinné lidské bytosti, plyne z toho nutně, že umělý potrat je vražda?

Herrod: Ano, ale...

Sokrates: Ale vy popíráte jednu premisu.

Herrod: Že potrat je zabití nevinné lidské bytosti. Ano. Náš argument neprošel druhým kontrolním bodem.

Sokrates: Ale vždyť umělý potrat *je* zabití, a plod *je* nevinný – ničím se neprovinil, jak jste připustil.

Herrod: Ano, ale není to lidská bytost.

Sokrates: Takže vy se tedy *chcete* vypořádat s takzvanou abstraktní metafyzickou otázkou lidského plodu.

Herrod: Ehm, ehm...

Sokrates: Proč se tak vzpěčujete tomuto kroku?

Herrod: Protože jsem lékař, ne metafyzik!

Sokrates: Dovolím si s vámi nesouhlasit, doktore. Ne každý je lékař, ale každý je metafyzik.

Herrod: Cože? Ale to je směšné! Já přece vím, co jsem.

Sokrates: V tom případě jste ovšem metafyzik. Víte, co *jste*.

Herrod: Myslím, že musíme definovat pojmy.

Sokrates: Taková slova jsou přímo hudbou pro mé uši!

Každý, kdo obhazuje umělé potraty, musí čelit metafyzické otázce týkající se lidského plodu

Herrod: Tušil jsem, že něco takového řeknete. Dobrá, co je tedy metafyzika, vy metafyzický hudebníku?

Sokrates: Prostě myšlení o bytí. Myšlení o tom, co něco je.

Herrod: A proč musí každý přemýšlet o bytí? Poslední dobou jsem o tom v odborných článkách neviděl mnoho nového.

Sokrates: Představte si, že byste byl obviněn z vraždy na základě toho, že jste jedl rybu. Jak byste se hájil?

Herrod: Děláte si legraci, nebo odpovídáte na mou otázku?

Sokrates: Odpovídám na vaši otázku, odpovídáte-li vy na mou. Mou odpovědí je vaše odpověď.

Herrod: Ale vaše otázka je úplně bláznivá, Sokrate. Nikdo mě neobviní z vraždy kvůli tomu, že jím rybu.

Sokrates: A proč ne?

Herrod: Proč? Protože jíst rybu samozřejmě není vražda.

Sokrates: Vidíte? Už jste se dostal do metafyziky. Říkáte o věcech, co *jsou* a co *nejsou*. A uvidíte, že vyslovíte ještě víc metafyzických vět.

Herrod: Raději ne, dokážu-li mluvit jinak.

Sokrates: Ale právě o to jde: jinak mluvit nemůžete. Řekněte mi prosím: proč jíst rybu není vražda?

Herrod: Další bláznivá otázka.

Sokrates: A proč kanibalismus je vražda?

Herrod: Samé bláznivé otázky.

Sokrates: Kdyby ta ryba, kterou jíte, byla lidskou bytostí, byl byste kanibal?

Herrod: Sokrate, to všechno je k smíchu.

Sokrates: Proč? Jen mi, prosím, řekněte proč.

Herrod: Protože každý ví, že ryba není lidská bytost.

Proč je každý
metafyzik

Sokrates: Vidíte? Každý je metafyzik.

Herrod: Nu dobrá, tak tedy každý je metafyzik. A co má být?

Sokrates: Být metafyzik – to znamená vědět o něčem, co to *je*, nebo ne?

Herrod: Ale ano.

Mění naše znalosti
podstatu věcí?

Sokrates: Nuže – ještě jedna věc: když víme, co určitá věc je, činí ji naše vědění tím, čím je? Když víme, že ryba je ryba a není lidskou bytostí, činí ji rybou toto vědění?

Herrod: Jistěže ne. Leda že by věda byla pouhá fantazie.

Sokrates: Správně! A kdyby někdo *nevěděl*, co je ryba, změnilo by to rybu samu?

Herrod: To ne... ale změnilo by se, čím je ryba pro *něho*. Kdybych si myslel, že ryba je lidskou bytostí, zacházel bych s ní jinak.

Sokrates: Ale kdybyste něco takového dělal – kdybyste na ni mluvil a vytáhl ji z vody a oblékl ji – mluvila by a šla by s vámi na procházku?

Herrod: To jistě ne.

Sokrates: Takže nevědomost nemění povahu věcí o nic víc, než ji mění vědění.

Herrod: To je samozřejmé.

Sokrates: Výborně. Vezměme nyní případ otroka. Je otrok lidská bytost, nebo není?

Herrod: Je to lidská bytost, nepochybně.

Sokrates: Ví to každý?

Herrod: Vlastně myslím, že ne. Myslím, že v minulosti byli někteří lidé, kteří si opravdu mysleli, že otroci jsou méněcenný druh živých bytostí. Ostatně nemysleli si to dokonce někteří lidé ve vašich osvícených Aténách?

Sokrates: Ke své hanbě přiznávám, že tomu tak bylo. Ale nevědomost těch lidí neměnila skutečnou přirozenost otroků, že?

Herrod: Jistěže ne.

Sokrates: A nyní mluvmе o lidském plodu...

Herrod: Ale, to je věc názoru Sokrate a nikoli tak jasné téma jako otrok nebo ryba.

Je podstata plodu
věcí názoru?

Sokrates: Neshodli jsme se, že jíte-li rybu, nejste vrah pouze proto, že ryba *není* lidská bytost, ať si to někdo myslí, nebo ne?

Herrod: Ano.

Sokrates: A že byste vrahem byl, kdybyste zabíjel nevinného otroka, protože otrok *je* lidská bytost, ať si to někdo myslí, nebo ne?

Herrod: Ano.

Sokrates: Takže ačkoli si někteří myslí, že fetus je lidská bytost, a někteří si to nemyslí, pak jestliže *je* lidskou bytostí, ten, kdo jej zabíjí, je vrah. Není to nutný důsledek? To, zda je umělý potrat vražda, nebo není, záleží jasně na tom, zda fetus *je* lidskou bytostí, nebo ne.

Herrod: Ne. Záleží na tom, zda jej *nazveme* lidskou bytostí, nebo ne. Nazveme-li jej osobou, pak potrat je vražda. Nazveme-li jej skupinou buněk, pak potrat je operace.

Sokrates: To, zda umělý potrat *nazveme* vraždou, závisí na tom, zda lidský plod *nazveme* osobou. Ale to, zda umělý potrat *je* vražda, závisí na tom, zda lidský plod *je* osoba. Není tomu tak?

Herrod: Ale to, zda je fetus osoba, je větší názoru, mínění. Jak se odvažujete vyjadřovat se o tom tak dogmaticky!

Jestliže je plod osobou, pak je umělý potrat vraždou

Sokrates: Neřekl jsem, že fetus *je* osoba; řekl jsem jen, že *jestliže* je osoba, pak je umělý potrat vražda.

Herrod: Nu dobrá, ale to nikdo neví.

Sokrates: Zda to jiní lidé vědí, nebo ne, to nevím. Ale teď tu se mnou jste jen vy. A co myslíte, že bychom my dva měli dělat, když něco nevíme, zvlášť je-li to něco tak důležitého jako právě toto?

Herrod: Předpokládám, že chcete, abych řekl: „měli bychom hledat pravdu“, nebo něco takového.

Sokrates: Něco takového by byla výtečná odpověď, ano.

Může být tato otázka někdy vyřešena?

Herrod: Vědecká fakta jsou známa oběma stranám, Sokrate, ale tady stále zůstává rozdíl v mínění. Přít se o to je ztráta času; obě strany se o to přely a přou do ochraptění a žádná ještě nepřesvědčila tu druhou, ani ji nepřesvědčí. Jediná taktika při takové různosti mínění je tolerance, svoboda volby, postoj „pro-choice“.

Sokrates: Takže otázku o povaze lidského plodu nelze zodpovědět? Rozdíl mínění nemůže být rozhodnut?

Herrod: Ne. Právě to jsem říkal.

Sokrates: Jak to můžete vědět?

Herrod: To jsem vám také právě řekl. Lidé se o to přeli a přou do ochraptění.

Sokrates: A vy? Také už jste se přel do ochraptění?

Herrod: Já pochopitelně ne. Proč ztrácet čas nad teoretickou otázkou, která stejně nemůže být nikdy rozřešena?

Sokrates: Neshodli jsme se před chvílí, že jediný způsob, jak zjistit, zda se na nějakou otázku dá najít odpověď, nebo nedá, je pokusit se na ni odpovědět?

Herrod: Ano, ale právě to oni zkoušeli, a docela bez úspěchu.

Sokrates: Dokud nebyli celí ochraptělí.

Herrod: Ano.

Sokrates: Jenže oni tady nejsou, či snad ano? A vy jste ještě neochraptěl.

Herrod: Takovou poznámku říkáte stále znovu.

Sokrates: A vy stále zapomínáte. Víte, výraz pro pravdu v naší řeči (*alētheia*) doslova znamená „nezapomínat“.

Herrod: Máte pravdu. Zapomněl jsem.

Sokrates: Tak jsme doma. Vraťme se k věci. Připouštíme tedy, že jediný způsob jak zjistit, dá-li se na určitou otázku odpovědět, je pokusit se odpověď najít?

Herrod: Ano.

Sokrates: A chápete, co bude důsledkem v otázce o povaze lidského plodu?

Herrod: No dobrá. Pokračujte. Pokuste se o to.

Sokrates: Ne bez vás. Já jsem jen intelektuální porodní asistentka, vzpomínáte si?

Herrod: Ano. Ale ujišťuju vás, že to nebude k ničemu. Snad nebudete mít nic proto tomu, když si dám na posilněnou ještě jednu kávu, než začnete.

Sokrates: Než začneme. Tedy do toho. Ale obdivuju váš dar předvídání. Vy jste prorok?

Herrod: Jak to myslíte?

Sokrates: Divím se, že něco víte dřív, než se to stane.

Herrod: Co bych měl vědět dřív, než se to stane?

Sokrates: Že naše snaha nebude k ničemu.

Herrod: Na to nemusí být člověk prorokem. Jiní už na této cestě ztroskotali.

Sokrates: Jenže oni...

Herrod: ... tady nyní nejsou. Já vím. Musím přiznat, že už jsem trochu netrpělivý.

Sokrates: Kvůli čemu? Kvůli pravdě, nebo kvůli něčemu jinému?

Herrod: Kvůli pravdě, ovšem, právě tak jako vy. Náš společný mistr, pamatujete se?

Sokrates: Snažím se stále na něho pamatovat. Já také sloužím našemu společnému mistru, ale doufám, že nejsem netrpělivý služebník.

Herrod: Mohlo by být něco špatného na tom, je-li někdo netrpělivý kvůli pravdě?

Sokrates: To vám mohu ukázat. Vy byste řekl, že pro toho, kdo slouží našemu společnému mistru, je tou nejprvnější věcí najít pravdu?

Herrod: Jistěže.

Sokrates: A právě proto jste netrpělivý. Já bych

totiž v té věci s vámi nesouhlasil.

Herrod: Jakže? Já žasnu, Sokrate, že něco takového slyším od vás. Co jiného má přednost před nalezením pravdy?

Sokrates: Nechtěl byste napřed uvažovat o jejím *hledání*?

Herrod: (Ticho. Lehký úsměv.)

Sokrates: To je poprvé, co vás vidím usmívat se, doktore.

Herrod: (Delší ticho. Výraznější úsměv.)

Sokrates: Váš druhý úsměv, doktore. Jak je výmluvný – výmluvnější než má pouhá slova, protože přichází z ticha. Obávám se, že příliš mnoho mých slov přichází pouze z jiných slov spíš než z ticha. Ale teď mám před sebou moudrost – skutečný dar od bohů a větší než dar prorocství, jež jsem vám žertem připsal před chvílí: dar ticha a absolvování první lekce – že nevíme.

Ale teď já žvatlám a vy moudře mlčíte. Snad může z ticha přijít několik slov, která nejsou žvatláním. Otázku lidského plodu jsme ještě nezkoumali, jen jsme o takovém zkoumání mluvili.

Herrod: Pak tedy začněme.

Sokrates: To jsou vskutku hluboká slova a jsou svědectvím vaší moudrosti. Ano, začněme, my začátečníci. Nuže, máme-li zjistit, zda je plod osoba, nebo není, potřebujeme napřed vědět, co je osoba. Mimochodem, dosud jsme užívali střídavě výrazů *osoba* a *lidská bytost*. Který z nich bychom měli užívat, co myslíte?

Herrod: *Lidská bytost.* Možná jsou na jiných planetách inteligentní bytosti, které nejsou lidmi, a třeba bychom mohli nazývat osobami také je – například osoby Martanů. Zůstaňme strážlivě na zemi.

Sokrates: *Lidská bytost* je tedy někdo na tomto světě. Dobrá. Ale co na světě je lidskou bytostí?

Herrod: Každý přece ví, co je lidská bytost, Sokrate. *Tohle* vám přece nemusím říkat.

Sokrates: Ale ale, zdá se, že nás naše moudrost opouští. Ale snad ji pár otázek může přilákat zpět. Prosim, povězte mi: když říkáte, že *každý* ví, co je lidská bytost, máte tím na mysli, že to ví každá kočka a pes a strom a květina?

Herrod: Teď už zase začínáte být směšný, Sokrate. Nevím, kdo z nás dvou nyní ztratil svou moudrost.

Sokrates: Já to také nevím. Ale nejsem si jist, zda vy si tím opravdu nejste jist. Jestliže to totiž není každá kočka a každý pes, je to každé... *co?*

Co je lidská
bytost?

Herrod: Každá lidská bytost, samozřejmě.

Sokrates: *Každá* lidská bytost ví, co je lidská bytost?

Herrod: Jistě.

Sokrates: Pak mi to tedy povězte, když to víte. Pěkně prosím, neodepírejte mé dychtivosti po vědění tento poklad moudrosti.

Herrod: Sokrate, to je docela prosté. Lidská bytost je to, co před sebou vidíte. Lidé jako my. V každém případě jako já; pokud jde o vás, tím už si nejsem příliš jist.

Sokrates: Ale já jsem se neptal na *příklady* lid-

ských bytostí, jakých je mnoho, nýbrž na společnou přirozenost všech lidských bytostí. Ta je jen jedna. Definice vypovídá o společné povaze druhu, že ano? Tak mi, prosím, řekněte, co to je. Co dělá nás lidi, všechny lidi, lidmi?

Herrod: Jinými slovy chcete definici osoby.

Sokrates: Ano, chcete-li tyto dva termíny užívat navzájem zaměnitelně.

Herrod: Nuže dobrá... my máme vědomí.

Sokrates: Mají živočichové také vědomí?

Herrod: V jistém smyslu ano.

Sokrates: Myslím, že už víte, jaká bude má příští otázka.

Herrod: Zkusím to uhádnout.

Sokrates: Tak to tedy zkuste.

Herrod: Předpokládejme, že dokážu uhádnout vaše otázky; že já budu chvíli hrát roli tazatele a vy budete odpovídat.

Sokrates: Když myslíte, že budeme takovým způsobem lépe postupovat k našemu cíli, rozhodně to zkusme. Jen se ptejte, a já budu odpovídat, jak nejlépe umím při své skrovné zásobě moudrosti.

Herrod: Začněme touto otázkou: V jakém smyslu má kočka nebo pes vědomí?

Lidské a zvířecí
vědomí

Sokrates: Chcete, abych vám řekl pravdu, nebo jen hádal naslepo?

Herrod: Samozřejmě pravdu.

Sokrates: Nuže, mám-li říci pravdu, nevím, jaké má kočka nebo pes vědomí, protože nejsem kočka ani pes, ani jsem nenašel žádného z nich, aby mi to o sobě řekli.

Herrod: Myslel jsem, že jste byl ochoten spolupracovat.

Sokrates: Jsem dokonale ochoten spolupracovat, jen když mi položíte otázku, na niž mohu odpovědět. Ptejte se mě na lidské bytosti, a dám vám odpověď ze své vlastní zkušenosti. Ale nemám kočičí zkušenost ani psí zkušenost, na jejichž základě bych vám mohl odpovědět.

Herrod: Ale pozoroval jste kočky a psy, že?

Sokrates: Mockrát.

Herrod: Pak tedy máte nějakou zkušenost o chování živočichů.

Sokrates: Ano.

Herrod: A neukazuje nám chování něco o vědomí? Neusuzujeme o spící osobě, že nemá vědomí, protože pozorujeme určité celkové chování – zavřené oči, tělo v klidu, pomalý a pravidelný dech? A neusuzujeme o osobě v bdělém stavu, že má bdělé vědomí, jelikož pozorujeme jiné chování?

Sokrates: Jak vaše věda, tak vaše logika je bez chybičky, doktore. Je to tak, jak jste řekl.

Herrod: Pak víte něco i o zvířecím vědomí, protože jste pozoroval zvířecí chování, a to ukazuje na vědomí.

Sokrates: Zdá se, že se k nám moudrost vrací. Zdá se, že náš pokus s výměnou rolí funguje.

Herrod: Odpovězte mi tedy na další otázku: jaký je rozdíl mezi vědomím lidským a vědomím živočichů, jak ukazuje chování? Nemusíte mi říkat, co mají živočichové a co my postrádáme, jenom naopak: co my máme a živočichům

to chybí? To je otázka, s níž si nevěděla a stále ještě neví rady spousta vědců a filosofů. Můžete-li dát jednoduchou a pravdivou odpověď, musíte být moudřejší než všichni ti lidé, kteří ji dát nedokážou.

Sokrates: Teď jsem také mezi těmi bezradnými, protože vím, že nejsem moudřejší než oni všichni, a přece umím dát na vaši otázku velmi jednoduchou odpověď. A známe ji už velmi dlouho, my lidé.

Herrod: Ano? Nenechávejte mě v nejistotě. Jaká je to odpověď?

Sokrates: Žádná nejistota není už 2400 let, protože jsme my filosofové definovali člověka jako rozumného živočicha. Jistě je to nyní známo. Není to žádná novinka.

Herrod: Ale Sokrate, jste-li spokojen s tím starým rčením, které nás odlišuje od živočichů tím, že máme rozum, pak se dostáváte do pěkné kupy problémů. Předně: není to „operační definice“, jak říkáme. Nespecifikuje žádné pozorovatelné chování. Ale vy jste uznal, že se vědomí projevuje chováním. Jaké chování je specificky rozumové? Za druhé: Jak chcete odlišit lidské myšlení od myšlení počítače, od umělé inteligence? Víte o počítačích, ne?

Sokrates: Ano. Přečetl jsem celou vaši knihovnu. A zdá se mi, že je dokonce jednodušší odlišit nás od počítačů než od živočichů, a to „operačně“, jak vy říkáte.

Herrod: Rád bych od vás slyšel takové „jednoduché“ odlišení. A neodpovídejte prosím,

Jak se člověk
liší od zvířat
i počítačů?

že my se lišíme od živočichů tím, že máme rozum, a od počítačů tím, že máme city, protože pak bychom byli živočichové plus počítače. Řekněte mi laskavě tu jednu věc, která nás odlišuje od obou. Co máme my lidé, co nemají ani živočichové ani počítače? A pamatujte, že se to musí projevovat v chování.

Sokrates: Jak snadná je odpověď na tuto otázku! Existuje něco, co lidský rozum dělá a co živočichové ani počítače nikdy nedělají.

Herrod: Ano? Co to je?

Sokrates: Myslíte, že to opravdu nevíte?

Herrod: Ne, a neví to ani zbytek akademického světa, který je plný vousatých a obrýlených profesorů, kteří tvrdí, že jejich počítače myslí.

Sokrates: Ale tito profesori tu nejsou, vidíte?

Herrod: Ne, ale jsem tu já. A chci to vědět.

Sokrates: Ale vy jste to právě zodpověděl svou otázkou.

Herrod: Cože? Jak to myslíte?

Sokrates: Skutečně to nevíte?

Herrod: Ne, skutečně to nevím. Povězte mi to!

Sokrates: Znovu jste to právě zodpověděl svou otázkou.

Herrod: Tak už si se mnou nehrajte. To je vážná otázka.

Sokrates: A vy chcete znát odpověď.

Herrod: Ano!

Sokrates: Vždyť právě v tom je odpověď: vůle vědět. Žádný počítač a žádný živočich není filosof, milovník a hledač moudrosti. Řečeno v jasných a jednoduchých termínech pozoro-

Otázka je
současně
odpovědí

vatelného chování: žádný počítač ani živočich nedělá to, co děláme my – neklade otázky.

I když počítače provádějí úsudky (za to ovšem neručím), *nechtějí* je provádět. Jedna věc, kterou nikdy nepozorujete, že by ji počítač dělal, je zkoumání svých programů, leda že by byl tak naprogramován. Potom nezpochybňuje zase právě tento program, není-li k tomu naprogramován. Vždycky je nějaký program, který počítač nezkoumá a všechno dělá z poslušnosti k němu. Počítače jsou poslušné, rozum je neposlušný. My posloucháme rozum, když jsme neposlušní vůči svému programování, když své programy zpochybňujeme a zkoumáme. Naši rodiče nebo učitelé nám říkají, abychom si to nebo ono mysleli, ale my to zpochybňujeme a zkoumáme. My jsme filosofové.

Herrod: Já jsem doktor.

Sokrates: Vy jste lidská bytost; proto jste filosof. Vy chcete vědět. Právě jste mi to řekl třikrát za sebou.

Herrod: Vaše ohromná jednoduchost mě udivuje, Sokrate. Ale to, co říkáte, nemohu vyvrátit.

Sokrates: Proč byste si přál to vyvrátit?

Herrod: Jsem nedůvěřivý k jednoduchým odpovědím.

Sokrates: Proč? Protože si myslíte, že pravděpodobně nejsou pravdivé, nebo z nějakého jiného důvodu?

Herrod: Že nejsou pravdivé, ovšem.

Sokrates: Tak tedy toužíte po pravdě?

Herrod: Jistěže.

Žádné zvíře
ani počítač
neklade otázky

Zpět k hlavnímu
argumentu

Sokrates: Tak jste také prostomyslný, jako já.

Herrod: Ehm... Tak prostomyslný ne, myslím, že dokážu najít svou cestičku zpátky k hlavní cestě naší diskuse. Z té cesty jsme odbočili a mluvíme o živočiších a počítačích a rozumu; jak se dostaneme zpátky?

Sokrates: Potřebovali jsme definici lidské bytosti, nevzpomínáte si?

Herrod: Ach, ano.

Sokrates: A jednu už máme – velmi starou, skutečně. Člověk je rozumný živočich, takový, který chce vědět.

Herrod: A kam se dostaneme odsud?

Sokrates: Kamkoli nás argumenty povedou. Připomeňme si, proč jsme potřebovali definici lidské bytosti.

Herrod: Už vím. K tomu, abychom zjistili, je-li fetus lidská bytost.

Aha! Tak tady to máme! Pozoroval jste někdy, že by fetus kladl otázky?

Sokrates: Ne.

Herrod: A lidská bytost je ta, která klade otázky?

Sokrates: Ano.

Herrod: Ergo: fetus není lidská bytost, a tedy potrat není vražda. *Quod erat demonstrandum. Finis. Consummatum est.* Případ je uzavřen.

Sokrates: Ach... Nevadilo by vám, kdybych se na minutu nebo dvě vrátil k roli tazatele?

Mohli bychom před sebou mít tak říkajíc volný konec nebo dva, a rádi bychom je spojili dohromady, aby se tak celá naše diskuse pěkně uzavřela – možná, že jsme na pár věcí zapo-

Zřejmě plod
není lidskou
bytostí, protože
není rozumný

mněli. Pokud ne, budeme si dvojnásob jisti, že naše argumentace je už díky tomu únavnému přehledu úplná. Prosím, podílejte se se mnou na mé porodnické práci ještě kousíček dál. Jedna věc mě ještě znepokojuje.

Herrod: A co to je? Podle mne je už naše debata docela pěkně hotová. Musíte zpochybňovat *všechno*, co řeknu?

Sokrates: Chci zpochybnit něco, co jsem řekl já. Rád bych věděl, zda bylo správné, když jsem definoval lidskou bytost jako někoho, kdo klade otázky.

Herrod: Proč se teď k tomu chcete zase vracet?

Sokrates: Vezměte si nemluvně. Řekl byste, je to lidská bytost?

Je nemluvně
lidská bytost?

Herrod: Ovšemže. Aha, už chápu. Chcete se ptát na rozdíl mezi potratem a infanticidou, zabíjením novorozenců. Nu...

Sokrates: Ne, teď se, prosím, ptám, zda byste nemluvně nazval lidskou bytostí.

Herrod: Ano, nemluvně je lidská bytost.

Sokrates: A klade nemluvně otázky?

Herrod: Ne.

Sokrates: Takže jsme asi neměli definovat lidskou bytost jako toho, kdo klade otázky. Máme i jiný případ: neexistuje stav zvaný bezesný spánek? Spíte někdy v noci bezesným spánkem?

Herrod: Nejen v noci, ale někdy také během dne; například když mě někdo otravuje abstraktními argumenty.

Sokrates: Oceňuju vaši vůli hledat pravdu, i když to obtěžuje vaše pocity. Nuže tedy,

spíte-li beze snů, kladete otázky?

Herrod: Myslím, že ne.

Sokrates: A kdybych vás ve vašem spánku zabil, provinil bych se vraždou?

Herrod: To jistě. Nepřestávám být osobou, když usnu; přestávám jen *fungovat* racionálně, když spím.

Sokrates: Takže je rozdíl mezi tím, zda někdo je osoba nebo *funguje* jako osoba? (Zdá se, že jsme si zvykli užívat termíny *osoba* a *lidská bytost* jako vzájemně zaměnitelné, i když jsme se předtím na tom tak docela nedohodli.)

Herrod: Ano. Být osobou neznamena nutně fungovat jako osoba.

Sokrates: Takže nemluvně nebo spáč, i když nemohou fungovat jako osoby, jsou nicméně osobami?

Herrod: Ano.

Sokrates: Pak tedy fakt, že lidský plod ještě nefunguje jako osoba, není důkazem, že *není* osobou.

Herrod: Jistě, ale také není důkazem, že osobou *je*.

Sokrates: Čím tedy je? Je to ryba?

Herrod: Je to *potenciální* lidská bytost. Řekneme-li, že fetus je osoba jen proto, že bude osobou, až vyroste, pleteme si aktuální, skutečné s potenciálním.

Sokrates: To je užitečné rozlišení, doktore; je to jeden z velkých pojmových nástrojů mého intelektuálního vnuka Aristotela. Ale to, co je potenciální X, musí už být nějakým aktuál-

Rozlišení zda
někdo je osobou
nebo funguje
jako osoba

Je plod pouze
potenciální
osobou?

ním Y. Není-li plod aktuální osoba, co tedy ve skutečnosti *je*?

Herrod: To nevím.

Sokrates: A přece jej zabijíte?

Herrod: Počkejte chvíli! Říkáte, že fetus je aktuální osoba už jen proto, že je to potenciální osoba?

Sokrates: Ne.

Herrod: Byl bych doufal, že ne, protože kdyby tomu tak bylo, pak by byly osobami i jednotlivé spermie nebo jednotlivá vajíčka a zabít je už by byla vražda. Vlastně i prvotní sliz, z něhož jsme se během milionů nebo kolika let vyvinuli, je potenciální osoba, a usmrcování slizu by se stalo vraždou.

Sokrates: Ach, ano – Náš Otec Sliz. Pro mne je fascinující zkušenost pročítat si vaši vědeckou knihovnu a setkávat se s vašimi novými bohy. Skutečný pokrok vůči nám. My jsme ve své pošetilosti chápali sami sebe jako levočky bohů nahoře, spíš než legitimní děti slizu dole. Věděli jsme toho tak malounko o pravých bozích, zdá se.

Herrod: O čem jste tedy něco věděli?

Sokrates: Ale to byly jen jednoduché, dětinské věci, z nichž vy už jste vyrostli – věci jako narození a smrt a rozum a ctnost.

Herrod: Cítím v tom trochu sarkasmu, Sokrate. Očerňujete moderní vědu?

Sokrates: To určitě ne. Očerňoval bych své vlastní praprapravnuky? Ovšem vaše různé moderní *filosofie*, to už je něco docela jiného.

Je umělý potrat vraždou, protože zabíjí potenciální osoby?

Herrod: Takže byste nic nenamítal proti tomu, kdybychom hovořili raději o vědě než o filosofii?

Sokrates: Jistěže ne. Nyní se tedy vraťme k naší otázce a hovořme o ní vědecky. Co je fetus?

Herrod: Och, myslel jsem, že jsme hovořili o prvotním slizu.

Sokrates: Zabýváte se tady ve své práci slizem?

Herrod: Ne.

Sokrates: Pak se tedy vraťme k naší otázce: co je fetus?

Herrod: Sokrate, váš prostomyslný zájem o fetus mě už zlobí.

Sokrates: To je zajímavá informace o vaší psychice, ale na obsahu naší debaty nic nemění.

Herrod: Vy se na celou záležitost díváte jen z hlediska fetu. Ignorujete matku. Hádám, že budete o potratu brzy mluvit jako o „zabití dítěte“ místo o „ukončení těhotenství“.

Sokrates: Jestliže tím skutečně je, pak ano. Řídím se jen tím, co věc je. A jak jinak je těhotenství ukončeno, ne-li zabitím dítěte, nebo fetu, dáváte-li přednost tomuto vyjádření?

Herrod: Jenže vy ignorujete matku.

Sokrates: To rozhodně nemíním dělat, protože matka *je*. Třeba se k ní můžeme vrátit, až dokončíme zkoumání fetu.

Herrod: Fetus, fetus, pořád jen tato starost o fetus. Vy jste fetišista fetu, fetusista.

Sokrates: Mám přinejmenším dva důvody, proč chci vědět, co fetus je. Vy jste mi jeden z těch důvodů připomněl, když jste mi připo-

mněl, že mám myslet také na matku.

Herrod: Co máte teď na mysli?

Sokrates: Právě proto, že matka *je* a já mám o ní přemýšlet, protože *je*, tak také fetus *je* a já mám o něm přemýšlet z téhož důvodu. Bylo by pro jednoho či druhého z nás čestné ignorovat to, co je?

(1) Protože je

Herrod: Nu... nebylo.

Sokrates: A můj druhý důvod je, že fetus je obětí.

Herrod: Musíte užívat takový jazyk?

Sokrates: Je-li přiměřený tomu, co *je*, pak ano. Podívejme se na to a pokusme se zjistit, je-li přiměřený, nebo ne. Co byste řekl, že je oběť? Není to ta strana, která utrpí nějakou škodu?

(2) Protože je obětí

Herrod: Ano.

Sokrates: A netrpí fetus škodu tím, že je usmrcen?

Herrod: Matce se poskytne lékařská služba.

Sokrates: A poskytuje se „lékařská služba“ fetu?

Herrod: Fetus, fetus! Vy se pořád obracíte od matky k fetu.

Sokrates: Ne, doktore, *vy* se pořád obracíte od fetu k matce. Diskutujeme o fetu, jestli se pamatujete.

Herrod: Sokrate, podívejte se na to takhle. Jsou tu rozumné důvody, proč věnovat pozornost raději matce než fetu. Představte si, že byste pracoval v podniku, který ošetřuje stromy silným pesticidem. Já bych sloužil stromům tím, že bych odstraňoval nežádoucí formu života, houbu. Nebylo by pošetilé myslet jen na houbu a ne na stromy, nebo myslet stejně na houbu

Je plod nižší
formou života?

jako na stromy? Naše hlavní starost by měla platit hodnotnější formě života – v jednom případě stromům, ve druhé matce.

Sokrates: Ale tou analogií si říkáte o otázku. Taková analogie má sílu jen tehdy, je-li fetus pro matku tím, čím je houba pro stromy: méně hodnotnou formou života, škodlivinou, kterou je třeba odstranit. Ale v naší diskusi jde právě o toto: je fetus lidská osoba jako matka, nebo nějaká nižší forma života?

Musíme se vrátit k otázce: co je fetus? Chcete sledovat argumentaci dále, jak jste slíbil? A ve vědeckých termínech, dáváte-li jim přednost?

Herrod: Mám zato, že musím.

Sokrates: Dobrá. Já jsem se ve vaší vědecké knihovně dočetl, že každá osoba má jeden, jedinečný genetický kód, stejně jako má každý jedinečné otisky prstů. Říkám to správně?

Vědecký
argument:
genetický kód

Herrod: Ale, Sokrate, takový argument nám nepomůže kupředu.

Sokrates: Jaký argument? Já jen shromažďuji data, ještě neargumentuji.

Herrod: To je tedy v pořádku – napřed jedno, pak druhé.

Sokrates: Jistěže. A v genetickém kódu jsou všechny tělesné rysy v potencialitě, že ano? Jako program připravený pro počítač, abychom tak řekli – všechno od barvy očí přes velikost mozku po dispozici k bradavicím?

Herrod: Správně.

Sokrates: A každá osoba má svůj jedinečný genetický kód v každé buňce těla, je to tak?

Herrod: Ano.

Sokrates: A můžeme tento kompletní genetický kód pro určitou osobu najít v prvotním slizu?

Herrod: To samozřejmě nemůžeme.

Sokrates: V rybě?

Herrod: Také ne.

Sokrates: V opici?

Herrod: Ne.

Sokrates: Vidíte, co děláme: přibližujeme se k fetu. Ale než tam dorazíme, pojďme se k němu blížit ještě z druhé strany. Je takový kompletní genetický kód nyní ve mně?

Herrod: Ano.

Sokrates: Je ve mně, když spím?

Sokrates: Byl ve mně, když mi byl jeden rok?

Herrod: Ano.

Sokrates: Minutu předtím, než jsem se narodil?

Herrod: Ano. Je přítomný od početí.

Sokrates: Takže jej fetus má během celé doby od početí až do porodu?

Herrod: Ano, ale to nedokazuje, co vy chcete dokázat, Sokrate – že fetus je osoba.

Sokrates: Já chci jen sledovat argumenty, kamkoli nás vedou. Myslel jsem, že jsme se na tom shodli.

Herrod: Shodli, ale argumenty nedokázaly, že fetus je osoba.

Sokrates: Neříkal jsem, že to dokazují. Každý krok až v pravou chvíli, prosím. Nuže, spermie nemá těsně před početím kompletní genetický kód, že? Má jen polovinu kódu a polovinu chromozómů, nemýlím-li se.

Geneticky jsme
začali existovat
při početí

Herrod: Ano, je to haploid, ne diploid.

Sokrates: A totéž platí o vajíčku?

Herrod: Ano. Měli bychom říkat *spermatozoa* a *ovum*, chceme-li být přesní.

Sokrates: A oplodněné vajíčko už má úplný soubor chromozomů a kompletní genetický kód?

Herrod: Zygota – ano, ta má kompletní genetický kód.

Sokrates: A je to kód matky?

Herrod: Pochopitelně ne, každý je jiný.

Sokrates: Každé *co* je jiné?

Herrod: Každý kód.

Sokrates: Ale kód *je* kódem něčeho nebo je kódem *pro* něco, je to tak?

Herrod: Ano.

Sokrates: Co je ono něco?

Herrod: Fetus, jistě. Ale pořád jste nedokázal, že je osobou.

Sokrates: Jsem já osoba?

Herrod: Jistěže.

Sokrates: A mám svůj jedinečný genetický kód, že?

Herrod: Ano.

Sokrates: Je to stejný kód, jaký měl fetus v lůně mé matky, fetus, který pak vyrostl v to, co jsem já?

Herrod: Ano.

Sokrates: A jsem ještě fetus?

Herrod: Ovšemže ne.

Sokrates: Pak tedy nemůžeme užívat slovo *fetus* místo slova *něco*, když říkáme, že genetický kód je kód *něčeho*. Já mám svůj kód, a nejsem

fetus, proto ne všechno, co má kód, je fetus.

Herrod: Já už skutečně ztrácím trpělivost s touto abstraktní hrou slovíček.

Sokrates: Ztrácí dobrý vědec trpělivost při shromažďování svých dat?

Herrod: Ne.

Sokrates: Ale slova jsou pro filosofa data, nebo v sobě mají data, asi jako domy v sobě mají lidi. My si se svými slovy-daty *nehrajeme*; my je shromažďujeme a zkoumáme, jako vy vědci shromažďujete a zkoumáte svá empirická data. Bereme slova vážně, jako vy berete vážně údaje přístrojů. Nuže, jaké slovo dáme na místo slova *fetus*, když říkáme, že genetický kód je kódem něčeho?

Herrod: *organismus*. Fetus je organismus, který je potenciální osobou. My jsme organismy, které už jsou aktuálními, skutečnými osobami.

Sokrates: Nyní potřebujeme už jen jednu další odpověď, abychom doplnili vaši obranu. Proč je fetus jen potenciální osobou a není aktuální osobou?

Proč plod není skutečnou osobou?

Herrod: Protože osoba je individuum a fetus ještě není individuum.

Sokrates: Váš sylogismus je logický, ale nyní musíme dokázat premisu, že fetus není individuum. Před chvílí jsme uznali, že *je* individuem geneticky, že?

Herrod: Dobrá, nedefinujme tedy osobu geneticky.

Sokrates: Dobře, dobře. Zdá se, že naše vědecká definice osoby musí být dost rychle

opuštěna. K čemu se místo toho obrátíme?

Herrod: K zdravému lidskému rozumu. Co mají obyčejní lidé na mysli, když mluví o osobě? Genetiku ne.

Sokrates: Co tedy?

Plod je částí matky

Herrod: Podívejte se: fetus je jen část matky: napřed jediná buňka, pak mnoho buněk, část jejího těla. Není to individuum, protože je částí jiného individua. – A teď máme argument: jiný sylogismus, který dokazuje premisu toho předchozího. Fetus je částí jiného individua (matky); a žádná individuální osoba není částí jiné individuální osoby; proto fetus není individuální osoba. To, na čem tu záleží, je individuální existence.

Sokrates: Aha! Jsme v metafyzice!

Jak může být
osoba částí
jiné osoby?

Herrod: Tak dobře, v metafyzice. Ale osoby nejsou částmi jiné osoby, a fetus je částí matky. Proto fetus není osoba. Je to teď pro vás solidní metafyzický argument?

Sokrates: Opravdu se zdá, že je solidní – tak solidní jako tenhle betonový blok tady ve zdi. Můžu zkoumat váš argument pomocí otázky o tomto betonovém bloku?

Herrod: Cože?

Sokrates: Řekl jsem...

Herrod: Já jsem slyšel, co jste řekl. Ale hned jsem tomu nevěřil.

Sokrates: Ale vy přece věříte, jste přesvědčen, že toto je betonový blok?

Herrod: Ano, ale...

Sokrates: A je ten blok částí této zdi?

Herrod: Ano. Jaký je smysl tohoto nesmyslu?

Sokrates: Trpělivost, můj dobrý doktore! Dobrý doktor má pořádnou dávku trpělivosti, i při porodu. Pokračujte v něm se mnou, prosím. Nuže: tato zeď zde – není částí budovy nemocnice?

Herrod: Ano.

Sokrates: A vyplývá z těch dvou věcí, které jsme právě řekli, že tento betonový blok je částí budovy?

Herrod: Ano.

Sokrates: Ještě jeden příklad, když dovolíte. Je váš palec částí vaší nohy?

Herrod: Musíte takhle úměrně rozmnožovat příklady?

Sokrates: Chci se ujistit o principu, který s tím souvisí. Musím prozkoumat případ palce i betonového bloku, abych měl jistotu, že se princip osvědčuje u živých věcí stejně jako u neživých.

Herrod: Budiž. Můj palec je částí mé nohy.

Sokrates: A vaše noha je částí vašeho těla?

Herrod: Ano.

Sokrates: Je tudíž váš palec částí vašeho těla?

Herrod: Ano.

Sokrates: Vidíte princip, který jsme odhalili vším tím povídáním o částech?

Herrod: Myslím, že ano. Je-li A částí B a B částí C, pak A musí být částí C.

Sokrates: Výborně. Máte bystrou mysl, doktore Herrode.

Herrod: Mám také dobré vzdělání. V logice se tomu říká tranzitivní relace.

Sokrates: Ano. Nyní vás prosím o odpověď ještě na jednu otázku: Kolik nohou má fetus, jakmile se nohy vyvinou?

Herrod: Vyvíjí-li se normálně, tedy dvě.

Sokrates: A kolik nohou má matka?

Herrod: Dvě, ovšem.

Sokrates: Ne čtyři?

Herrod: Co? Teď už jste zase k smíchu, Sokrate. Proč jste to řekl?

Sokrates: Nožičky fetu jsou částí fetu, nebo ne?

Herrod: Jistě.

Sokrates: A fetus je částí matky, jak vy říkáte?

Herrod: Ano.

Sokrates: Takže je-li vztah mezi částí a celkem tranzitivní, části fetu jsou částí matky.

Herrod: Hmm... Zdá se mi, že jsme někde udělali chybu.

Sokrates: Také bych myslel, že ano. Podívejte se, do jakých absurdit bychom se zamotali, kdybychom v té linii myšlení pokračovali. Třeba: kdyby fetus byl mužs|-|kého pohlaví, byli bychom nuceni prohlásit, že matka má penis.

Herrod: Zřejmě jsme skutečně někde sešli s cesty.

Sokrates: To si myslím. Zopakujme si nyní naši úvahu, která nás dovedla až sem, abychom zjistili, kde jsme vykolejili. Udělali jsme chybu, když jsme se shodli na principu, že je-li A částí B a B částí C, pak A musí být částí C?

Herrod: Ne, to bylo správně.

Sokrates: A chybili jsme, když jsme řekli, že nohy a penis jsou částmi fetu?

Dovedení ad
absurdum: má
těhotná žena
čtyři nohy?

Herrod: Ne.

Sokrates: Pak už je jen jedno místo, kde jsme mohli ztratit správnou stopu. Jedinou jinou premisou bylo, že plod je částí matky.

Herrod: Ale když to popřeme, co má pak zastavit vlak našich odpůrců, aby nebařal dál rovnou po těchto kolejích?

Sokrates: Už nic kromě iracionality, doktore. Jako kdybyste se chtěl vrhnout pod kola toho vlaku.

Herrod: Počkejte chvíli! Vraťme se ještě zpátky a promysleme znovu naše premisy!

Sokrates: Před chvílkou jsem to byl já, kdo se chtěl kousek vrátit, a vy jste byl tím, kdo ohlašoval *finis!*

Herrod: Ukvapil jsem se. Myslel jsem, že vím něco, co jsem nevěděl.

Sokrates: Mne jímá posvátná hrůza! Vás navštívilo orákulum, hlas z věštírny!

Herrod: Nebo mě navštívil někdo, koho navštívilo orákulum. Zdá se, že vaše učená nevědomost je nakažlivá choroba.

Sokrates: Takže nyní víte, kdo skutečně jsem.

Herrod: Svou roli v každém případě hrajete dobře.

Sokrates: Nikdy není obtížné hrát sám sebe.

Herrod: Ale já nevěřím v reinkarnaci.

Sokrates: Já ve skutečnosti také ne. Když jsem ji naznačoval Platonovi, bral mě až příliš vážně. Bylo to míněno jen jako „pravděpodobný příběh“, něco jako vyprávění o bozích.

Herrod: Odkud jste tedy přišel?

Sokrates: Obávám se, že vám to nedokážu moc

Špatná premisa:
plod je částí matky

Diskuse přerušena:
kdo je Sokrates?

dobře vysvětlit. Reinkarnace není *úplně* špatná domněnka. Ale pravda o tom, odkud přicházím, je mnohem záhadnější a tak překvapivá a je tak obtížné vyjádřit ji slovy, aniž je napnu nad meze všeho chápání, že se vzdávám naděje na zodpovězení vaší otázky. Prosím, přijměte mě tak, jak jsem, a pokračujme společně ve dvou mnohem důležitějších věcech. Mám na mysli svou práci zde a práci vaši.

Herrod: Nemohu si pomoci, ale pořád mě udivuje, kdo vlastně jste. Když jste před chvílí připomněl orákulum, měl jste na mysli Apollonovo orákulum z Delf, že ano? Vy jste je necitoval, ale vzpomněl jste si na něj!

Sokrates: Vzpomněl?

Herrod: Vzpomněl na tu slavnou událost, kdy orákulum řeklo, že jste nejmoudřejší muž na světě, protože víte, že nic nevíte.

Sokrates: Ano, ale ve vašem líčení jsou tři chyby. Předně jsem to nebyl já, ale můj přítel Chrairefon, kdo navštívil věštírnu a slyšel orákulum. Za druhé jeho obsahem nebylo, že jsem nejmoudřejší na světě, pouze že nikdo není moudřejší než já. A za třetí, v orákulu nebyl uveden důvod mé moudrosti. Důvod jsem si vyvodil takto: nebylo to proto, že vím, že nemám žádnou *znalost*, nýbrž že vím, že nemám žádnou *moudrost* – mnohem vzácnější a božskou věc. Skutečně, pouze bohové ji *mají*, my ji *hledáme*. Tak se stáváme filozofy: milovníky a přáteli moudrosti.

Herrod: Hrajete svou roli vskutku velmi dobře.

Sokrates: A vy také.

Herrod: Jakže? Já nehraji žádnou roli. Jsem skutečně doktor Herrod.

Sokrates: Jste skutečně Herrod, ale jste *doktor*?

Herrod: Co máte na mysli?

Sokrates: Být doktor – je to vaše funkce, vaše profese?

Herrod: Ano.

Sokrates: A neshodli jsme se před chvílí, že je rozdíl mezi tím být něčím a fungovat jako něco?

Herrod: Ano.

Sokrates: Vy byste stále byl Herrod, kdybyste fungoval jako právník, že? A jste Herrod, i když spíte a nefungujete vůbec žádným lidským způsobem – skoro jako fetus, mohli bychom to tak říct?

Herrod: Tedy k tomu míříte?

Sokrates: Ano, k tomu. Nejsme tu proto, abychom pohazovali slovy o sobě nebo jeden o druhém, ale abychom ta slova zkoumali ve snaze najít pravdu o tom, co děláte.

K argumentům

Herrod: Už jsme tady hezky dlouho a nepodařilo se nám to. Chci jít domů.

Sokrates: Proč říkáte, že se nám to nepodařilo?

Herrod: Lovili jsme rybu v oceánu slov udicí logiky a vyšli jsme naprázdno.

Argumenty selhaly?

Sokrates: Zdá se mi, že výsledek naší rybářské expedice byl jiný: na konci udice jsme našli rybu, ale ne tu, kterou jsme si přáli. A tak jsme se snažili ji hodit zpátky. Jenže ona je tu stále. Zdá se, že je to žralok, který nás chce sežrat.

Vylovili jsme špatnou rybu

Herrod: Co můžeme dělat?

Sokrates: Chceme-li sloužit našemu společnému

učiteli, musíme *něco* udělat s naším žralokem. Nemůžeme jednoduše předstírat, že tu není. Musíme jej hodit zpátky do moře, nebo se dát zaživa sežrat.

Herrod: Existují jen tyto dvě možnosti?

Sokrates: Jsme-li racionální, pak ano. Buď odpovíme na námitku, nebo připustíme závěr.

Herrod: Sloužíte přísnému mistrovi.

Sokrates: A co vy?

Herrod: (Povzdech)

Sokrates: Proč váháte?

Herrod: Zdá se, že musím volit – nejen ve věci tohoto argumentu, nebo ve věci potratu, ale nejdříve ohledně společného mistra.

Sokrates: Ano, je od vás moudré, že nahlížíte pořadí priorit, a také, že společného mistra je nutno si zvolit. On se nám nechce vnutit. Je jako světlo: jemný a mírný. Rozhodneme-li se zavřít oční víčka, nebude skrz ně svítit proti naší vůli.

Herrod: Nemohu dělat méně než vy, jsem-li čestný. Pokračujme v následování tohoto přísného mistra.

Sokrates: Znamenitě! Vaše víra je dobrou předzvěstí pro naše uvažování.

Herrod: Víra? Já žádnou víru nemám.

Sokrates: Ale máte, jestliže jste si zvolil službu mistrovi. Ale to pro tuto chvíli nechme stranou. Jak tedy chcete hodit zpátky rybu, kterou jste ulovil?

Herrod: Předpokládám, že se vrátíme nazpět.

Sokrates: To je obvykle nejbezpečnější způsob, jak postoupit kupředu.

Herrod: Podívejme se zpříma na toho žraloka. Je to, jako by měl dvě řady zubů; společně dokážou pohltit mne i mou práci. Ty dvě řady zubů jsou dvě premisy celého argumentu. První premisa je, že zabití nevinné osoby je vražda. Druhá, že potrat je zabití nevinné lidské bytosti, že fetus je osoba. Závěr vyplývá pouze z obou premis zároveň. Pokud dokážeme vytrhat jednu z těch řad zubů, nebudeme pohlceni. Zuby zbývající premisy nebudou mít nic, do čeho by se zakously.

Dvě premisy argumentu jako dvě řady žraločích zubů

Sokrates: To je vskutku výstižný obraz a jasná analýza důkazu. Zdá se, že se doktor stal dentistou. Kterou řadu zubů chcete odstranit? Žádný zub moudrosti, doufám.

Herrod: Zkusme ty řady jednu po druhé. Napřed první premisu. Musíme připustit, že každé zabití nevinné lidské bytosti je vraždou?

(1) Je zabití nevinné osoby vždy vraždou?

Sokrates: Můžete uvést nějakou výjimku z tohoto principu?

Herrod: Nechte mě chvílku přemýšlet...

Sokrates: To je výtečná idea!

Herrod: Nebuďte sarkastický!

Sokrates: To nebyl sarkasmus.

Herrod: Už vím – co nezamýšlené zabíjení civilistů při bombardování, které je nutné k ničení vojenských zařízení zlého nepřítele? Nezamýšlené zabití není vražda. – Ale už vidím, že nám to nepomůže. Potrat neznamená zabít fetus neúmyslně.

Sokrates: Zdá se, že dobře následujete našeho společného učitele.

Herrod: Proč? Protože jsem přešel na vaši pozici?

Sokrates: Ne. Protože postupujete racionálně. Musím znovu něco připomenout? Sloužím pouze našemu společnému učiteli, nikoli jakémukoli jednomu stanovisku. Začínám jen pochybností a nadějí, že skončí nějakou jistotou. Vy jste začal jistotami a nyní jste pokročil k pochybnostem. To obojí mohou být způsoby služby našemu společnému učiteli.

Herrod: Necítím se v této službě moc pohodlně.

Sokrates: Nikdy jsem vám nesliboval pohodlí.

Herrod: Znepokojte pohodlné a těšte znepokojené, že ano.

Sokrates: Moudré rčení. Když totiž začneme prvním, můžeme doufat v druhé. Znepokojení myslí je jediná cesta, kterou znám, k pohodlí poznání.

Herrod: Myslím, že se musíme vrátit ke zdroji mého znepokojení, k diskusi. Zdá se, že musíme vytrhat mému žraloku druhou řadu zubů, druhou premisu. Kdybychom mohli tvrdit, že osoba začíná v jistém okamžiku – nebo období – pozdějším, než je početí, mohli bychom ospravedlnit přinejmenším některé potraty. Ale hleďme... no ovšem! Teď máme argument, a jak prostý! Podívejte se: svou existenci datujete od narození, ne od početí. Každý to tak dělá. Máte-li padesáté narozeniny, je vaše stáří padesát let a ne padesát a tři čtvrtě roku, což by bylo vaše stáří, kdybyste počítal svou existenci od početí.

Můžeme
odmítnout
lidskost plodu?

Existenci datujeme
od narození,
ne od početí

Sokrates: Myslím, že ve skutečnosti někteří lidé datují věk od početí. Není to zvykem u Číňanů?

Herrod: Snad je to ta výjimka, která potvrzuje pravidlo.

Sokrates: Tomuto přísloví nedokážu porozumět. Jak může výjimka nějaké pravidlo *potvrzovat*? Výjimka *vyvrací* obecné pravidlo.

Herrod: Proč musíte zpochybňovat každou frázi? – Ale promiňte. V každém případě je to vskutku jen společenská zvyklost, něco umělého. Číňané nedělají fetus lidskou bytostí tím, že počítají věk od početí.

Sokrates: To skutečně ne. A jiné národy, které počítají věk od narození, jej zase nedělají nelidskou bytostí, že?

Herrod: Jistě, ani tím se nic nedokazuje. Zdá se, že to všechno je relativní.

Sokrates: Co *všechno* se zdá relativní a vzhledem k *čemu*? Vaše to a vaše všechno je opravdu relativní, totiž vzhledem ke všemu, co chcete dosadit místo obou těch vágních kategorií. Jistě jste nechtěl říci, že všechno bez výjimky je relativní?

Herrod: Jak víte, co jsem chtěl nebo nechtěl říci? Možná, že jsem to skutečně tak myslel.

Sokrates: A to si nemyslím. Myslím, že znáte příliš mnoho logiky a příliš mnoho vědy, než abyste se dopustil tak hloupého omylu.

Herrod: Jaké logiky? Jaké vědy?

Sokrates: Příliš mnoho logiky, abyste věděl, že protimluv, kontradikce se sebou samým nemůže být pravdivá, a vaše idea absolutní relativnosti je protimluv. A příliš mnoho vědy,

Datování je jen společenská zvyklost

Je všechno relativní?

protože víte, že existují věci, které nejsou relativní – věci jako ptáci a kameny a atomy a gravitace a čísla.

Herrod: Jenže to jsou tvrdá fakta. Datování začátku života lidské osoby není tvrdý fakt, ale věc mínění, názoru.

Sokrates: *Datování* jistě není tvrdý fakt, protože závisí na nás. Ale to, co je datováno, je jiná záležitost, ne? To, zda řeknete, že je vám padesát let nebo padesát a tři čtvrtě roku, je lidský výtvor. Ale je tvrdý fakt, že jste se narodil před padesáti lety a byl počat před padesáti lety a devíti měsíci. Musí být něco reálného pro naše míry, abychom vůbec mohli měřit – souhlasíte?

Herrod: Ovšem. Ale být lidskou bytostí nepatří mezi ty tvrdé fakty, které se dají měřit.

Sokrates: Zdá se, že ne, aspoň pro vás. Ale zkoumejme toto „zdá se“, zda to dokazuje „je“ nebo vlastně „není“, jak vy tvrdíte. Zůstáváte se mnou ještě žákem argumentů?

Herrod: Myslím, že ano.

Sokrates: Nevypadáte jako moc nadšený žák.

Herrod: Jsem už trochu unavený. Potřebuju ještě jeden šálek kávy.

Sokrates: Jak obdivuhodně vy lidé důvěřujete své kávě, že vás přenesou přes rozvířené vody!

Herrod: Nepřejete si také šálek?

Sokrates: Ne, já se rád do těch vod vrhám.

Herrod: Všiml jsem si toho.

Sokrates: Pokračujme v našem zkoumání. Jaká tvrdá fakta nám mohou pomoci rozhodnout,

Je začátek
lidského života
tvrdým faktem?

co je fetus?

Herrod: Myslím, že je oba známe. Jenže je různě interpretujeme. A to je věc mínění, která nemůže být vyřešena fakty samými.

Sokrates: Je dobrá interpretace věrná faktům?

Herrod: Ano.

Sokrates: A špatná interpretace nikoli?

Herrod: Ovšem.

Sokrates: Ověřme tedy obě tyto interpretace na faktech samých.

Herrod: Dobrá. Podívejte se na zygotu a dospělou osobu. Ti, kdo nazývají potrat vraždou, říkají, že život osoby začíná početím, že zygota je osoba. Proto musí tvrdit, že je větší rozdíl mezi prezygotou a zygotou než mezi zygotou a dospělým, protože ten první rozdíl je podle nich rozdílem druhu, mezi ne-osobou a osobou, zatímco druhý rozdíl je jen rozdílem ve stupni, mezi dvěma stavy vývoje osoby. To je tvrzení, o kterém, myslím, shledáme, že je absurdní. Vy jistě vidíte ohromný rozdíl mezi zygotou a sebou samým: je to mnohem větší rozdíl než mezi prezygotou a zygotou.

Sokrates: Já nevidím nic, dokud se na to nepodívám. Nechte mě tedy, abych se podíval. Vidím velký rozdíl velikosti ve své obrazotvornosti. Otázkou však je, mohl-li vidět rozdíl druhu svým rozumem.

Herrod: Jak chcete určit tak abstraktní věc?

Sokrates: Začněme něčím, co víme. Jaký je rozdíl mezi nemluvnětem a dospělým?

Liší se plod
a dospělý v druhu
nebo ve stupni?

Jaký je rozdíl mezi
nemluvnětem
a dospělým?

Herrod: Proč ztrácet čas takovou otázkou? Já jsem se ptal na rozdíl mezi zygotou a dospělým.

Sokrates: Trpělivost doktore. Dostaneme se k tomu.

Herrod: Ale rozdíl mezi nemluvnětem a dospělým přece každý zná. Proč je nutné se tím zabývat, když to každý ví?

Sokrates: Je možné zapomenout něco, co víme?

Herrod: Ano.

Sokrates: Vynaložme tedy trochu pozornosti, abychom nezapomněli tuto věc, kterou víme. Zvolme menší riziko, totiž riziko ztráty několika minut, abychom se vyhnuli většímu riziku, totiž že zapomeneme jednoduchý, ale důležitý fakt.

Herrod: Víte, Sokrate, vy už jste velmi únavný.

Sokrates: Je mi líto. Je to právě můj způsob, můj jediný způsob myšlení. Rychlejší mysl než moje umí skákat jako Tarzan z liány na liánu. (Ano, četl jsem i vaši knížku o Tarzanovi.) Ale má mysl se dokáže pohybovat jen pomalu jako pídalka, jeden namáhavý krok za druhým, a zajišťovat si každý krok cesty.

Herrod: Ale když jednou něco víte, ať už jste k tomu dospěl jakkoli pomalu, tak to víte.

Sokrates: Má mysl je bohužel asi vrtkavější a přelétavější než každá jiná mysl na světě, ale zdá se, že jsem strašně zapomětlivý. Shledávám, že snadno zapomínám i velmi zřejmé věci, pokud nevynakládám stálé úsilí, abych je podržel v mysli. Má mysl je jako klec na ptáky, a každý pták hned uletí, když dávám trochu

méně pozor.

Herrod: Vy jste velmi zvláštní osoba, Sokrate.

Sokrates: Povězte tedy této velmi zvláštní osobě, jaké to jsou rozdíly mezi nemluvnětem a dospělým, které každý zná.

Rozdíly:

Herrod: Tak dobře. Podívejme se... Za prvé, nemluvně je zřejmě mnohem menší.

Sokrates: To je jeden rozdíl. Co dál?

(1) velikost

Herrod: Je mnohem méně vyvinuté ve všech svých tělesných systémech.

Sokrates: To máme druhý. Něco jiného?

(2) stupeň vývoje

Herrod: Je mnohem závislejší na své matce, má-li přežít.

Sokrates: Třetí. Ještě nějaké jiné?

(3) závislost

Herrod: Hmm... to by bylo asi tak všechno, pokud nechceme považovat pohyblivost za samostatný rozdíl. Nemluvně se moc nehýbá z místa, pokud jím nehýbá někdo jiný, zatímco dospělí se procházejí podle svého přání.

(4) pohyblivost

Sokrates: Výborně. To jsou čtyři rozdíly. To je všechno?

Herrod: Zdá se, že ano.

Sokrates: Tedy – než se vrátíme k lidskému zárodku – ještě jednu otázku, budete-li tak hodný a prodloužíte-li svou trpělivost ještě o minutku. Je některý z těch čtyř právě uvedených rozdílů rozhodující pro otázku, zda by šlo o vraždu nebo o zabití? Řekneme například, že je vraždou zabít velkého člověka, malého však ne? Nebo je horší zabít velkého člověka?

Jsou tyto rozdíly podstatné co do morálnosti?

Herrod: To bych neřekl. Ale myslím, že rozdíl ve stupni vývoje tu může mít význam.

Je horší zabít
dospělého než
nemluvně?

Sokrates: Řekl byste, že není vraždou, nebo méně závažnou vraždou zabít předpubertální dítě, jehož reprodukční systém ještě není plně vyvinut, než zabít mladého člověka, jehož systém je kompletní?

Herrod: Ovšemže ne. Ale zdá se mi horší zabít dospělého než deset minut staré nemluvně. Stupeň vývoje, zdá se, je významný.

Sokrates: Podívejme se, zdali toto „zdá se“ také znamená „je“. Jestliže stupeň vývoje znamená morální rozdíl, pak velký rozdíl ve stupni vývoje znamená velký morální rozdíl, a malý rozdíl co do vývoje by znamenal malý morální rozdíl. Je to logicky správné?

Herrod: Ano.

Sokrates: Pak tedy je-li mnohem horší zabít dospělého než zabít nemluvně, bylo by o trochu horší zabít vyspělého adolescenta než preadolescenta.

Herrod: Ale to mi připadá zřejmě nesprávné.

Sokrates: A nebyla by ani tak moc hrozná věc týrat nebo bít nebo zabíjet malé děti na rozdíl od větších dětí?

Herrod: Ne, ne. Pokud je tu rozdíl, je to horší. Malé děti jsou méně schopné se bránit. Každý odsuzuje týrání dětí. Někde jsme sešli ze správné cesty, když jsme dospěli k těmto divným závěrům.

Sokrates: Už při našem principu, myslím. Absurdní důsledky logicky vyplývají z vašeho chybného principu.

Herrod: Z kterého chybného principu?

Sokrates: Že vzrůst oběti nebo stupeň jejího

vývoje s sebou nese rozdíl v morální závažnosti zabítí. Nechcete nyní vzít tento princip zpět?

Herrod: To asi musím.

Sokrates: Vy váháte. Nejste si tím jist?

Herrod: Právě myslím, že už vidím, kde mě takový krok přivede do úzkých.

Sokrates: Každou věc v pravý čas, prosím. Veslujeme s naším člunem po proudu a vy už se díváte za nejbližší záhyb řeky, místo abyste se ujistil, zda správně zabíráte veslem právě teď.

Herrod: Protože předvídám, kde proud strhne můj člun.

Sokrates: A vy byste chtěl člun vytáhnout na břeh a proud úplně opustit.

Herrod: Vlastně ano.

Sokrates: Ale ten proud je argumentace.

Herrod: Máte pravdu.

Sokrates: A my jsme se shodli, že budeme sledovat argumentaci, kamkoli nás povede, že ano?

Herrod: Ano.

Sokrates: A naše argumentace nás dovedla k této otázce: je některý ze čtyř rozdílů, které jsme shledali mezi nemluvnětem a dospělým, morálně významný? Je například méně mravně špatné zabít závislou a nehybnou oběť, například ochrnulého, než nezávislou a pohyblivou?

Herrod: To jistě ne. A já už vím, Sokrate, kam nás dovede další argument. Řeknete: fetus se od nemluvněte liší jen těmito čtyřmi věcmi: je menší, méně vyvinutý, závislejší a méně pohyblivý. A jelikož žádný z těchto rozdílů není morálně významný, plyne z toho, že je stejně

Stupeň vývoje není morálně podstatný

Plod se od nemluvněte liší stejně jako nemluvně od dospělého

tak vražda zabít fetus jako zabít nemluvně.

Sokrates: To je velmi silné a jednoduché vyjádření toho argumentu.

Herrod: *Vašeho* důkazu, Sokrate. Já jsem jen předvídal, co vy asi řeknete. Všechno tohle povídání okolo *toho* argumentu je možná jen jakási kouřová clona. Mám pocit, že jsem manipulován.

Sokrates: Smím vás upozornit, že ten poslední a nejsilnější argument byl váš vlastní, ne můj?

Herrod: Nebyl to můj argument, Sokrate. Já jsem ho jen formuloval.

Sokrates: Ale já bych ho sám nevyslovil lépe. „Mé“ argumenty také nejsou moje; jsem jen jejich formulátorem. To, co nese náš člun, je řeka, ne má vesla. Má vesla jen řídí loď, aby nenarážela do skal kontradikce, směr udává proud. Nebo abychom užili jiného obrazu, argumenty jsou jako stezky lesem: my je zkoumáme, nebo je mapujeme, ale neděláme je. Víte, cesty, po nichž kráčí mysl, jsou stejně objektivní jako cesty, po nichž se prochází tělo, a vedou k mentálním místům stejně různým jako jsou různá fyzická místa.

Herrod: Nemyslím si, že koupím tak prostomyslné pojetí objektivní pravdy, Sokrate. Ale nechme toto téma na jiný den – možná až najdu filosofa, který by se s vámi přel. Jsem jen ubohý doktor a vědec, nevyrovnám se filosofovi v abstraktních otázkách.

Sokrates: Ale o této záležitosti právě vy něco víte – ještě jsme nenašli morálně závažný roz-

díl mezi fetem a nemluvnětem, či snad ano?

Herrod: Ještě ne. Kromě toho, že fetus je uvnitř matky a nemluvně je vně.

Sokrates: Ale my jsme se shodli, že pohyblivost v prostředí není morálně relevantním faktorem, že ano? (Ach, jak jsem sklouzl do žargonu!) A vzpomínáte si, co se stalo, když jsme zkoumali otázku, zda je fetus částí matky?

Herrod: Ano. Velký vodopád se skalami na dně. Kam se otočíme? Počkejte! Možná, že tentýž člun, který nás unášel po proudu, nás vynese vzhůru; možná, že právě ten fakt, který – jak se zdálo – svědčil proti mně, bude svědčit pro mne. Myslím ten fakt, že neexistuje žádná ostrá dělicí čára. Stávat se osobou je záležitost stupňů, je to postupný proces. – Ba ne, to také nikam nevede. Už jsme to vyvrátili. To by znamenalo, že je horší zabít sedmnáctiletého než desetiletého... Ale buď existuje ostrý předěl, a pak teprve potrat po něm je vražda, nebo žádný neexistuje, a pak není tak zlé zabít desetiletého jako sedmnáctiletého... No ne! Můj člun byl nejspíš stržen do víru. Musím najít nějaký zlom. Ten musí být při narození. Jenže ani tam nezabírá žádný z našich čtyř rozdílů a argumentace s „částí matky“ končila v absurditě. Hmm... zkusme uzavřít malý kompromis a nechme na chvíli stranou otázku osoby uvnitř dělohy. Což životaschopnost? Byla by chyba říci, že abyste byl osoba, musíte být schopen života nezávisle na své matce?

Sokrates: Prozkoumejme to tedy.

Herrod: Nemám moc naděje, že se dostanu

Je porod tím okamžikem předělu?

ven ze svého víru.

Sokrates: Vaše otáčení ve víru možná není tak beznadějně, jak si myslíte.

Herrod: Ale kolem dokola jsou samé nesnáze!

Sokrates: Sliboval jsem vám někdy svobodu od nesnází? Nesnáze jsou mistrovo vnaididlo.

Ale zkoumejme životaschopnost, to znamená schopnost žít samostatně, nebo ne?

Herrod: Ano.

Sokrates: Nevidíte tu celou řadu problémů?

Herrod: Které máte na mysli? Řekněte to, prosím, rychle, jsem u konce se svou kávou.

Sokrates: Za prvé už jsme před chvílí zavrhlí stupně závislosti, jeden z těch čtyř rozdílů mezi plodem a nemluvnětem, který tedy neznamená rozdíl mezi zabitím a vraždou. Za druhé: plod není na matce závislý, pokud jde o jeho *identitu*, jeho individualitu. Za třetí: jeho závislost na matce, pokud jde o výživu a tedy i o život, pokračuje ještě dlouho po porodu. Jestliže být závislý znamená nebýt osobou, jsou malé děti ne-osobami a zabíjet je není vraždění. Za čtvrté: nemocní a staří lidé jsou také závislí; a mám snad proto popřít, že jsou osobami? Za páté: my všichni jsme stále závislí. Na sobě navzájem, na přírodě... Za šesté:...

Herrod: Už dost! Na závislost zapomeňte. Zkusme definovat životaschopnost jinak než nezávislost. To je příliš vágní. Životaschopnost je schopnost žít vně těla matky. Může-li se fetus narodit a přežít, pokládejme jej za osobu; v opačném případě nikoli.

Činí
životaschopnost
plod člověkem?

Životaschopnost
= nezávislost

Závislost nevytváří
„neosobu“

Sokrates: Zkoumejme tedy vaši novou definici.

Herrod: Nemůžete někdy něco nechat tak, jak to je?

Sokrates: Ovšemže ne. Proč bych měl?

Herrod: Nepotřebujete si také někdy odpočinout?

Sokrates: Odpočívat potřebujeme od práce. Toto není práce.

Herrod: Pro mne ano.

Sokrates: Pak se podívejme, stojí-li tato vaše poslední práce za to, aby přežila. Řekněte mi prosím: závisí to, zda je někdo osobou, nebo není, na času a místě?

Herrod: Co tím myslíte?

Sokrates: Přestanu být osobou, opustím-li nějaké místo nebo tam přijdu?

Herrod: To jistě ne.

Sokrates: A byli lidé před 2400 lety méně osobami než lidé dnes?

Herrod: Jistěže ne. Kam tím míříte?

Sokrates: Takže být osobou nezáleží na místě ani na času.

Herrod: Ne, v takovém smyslu ne.

Sokrates: A teď mi povězte něco jiného: není tomu tak, že dítě, které je schopno přežít mimo tělo své matky pouze v inkubátoru, by nepřežilo, kdyby nebyly inkubátory?

Herrod: Je.

Sokrates: Ale žádné inkubátory nebyly před 2400 lety a v divočině nejsou ani dnes.

Herrod: To je pravda.

Sokrates: Takže dítě, které je schopno přežít

ve městě, by nemuselo být schopno přežít v divočině, a dítě, které je životaschopné dnes, by nebylo životaschopné před 2400 lety.

Herrod: Na základě té definice životaschopnosti, jakou jsme přijali, je to správné.

Sokrates: Takže jestliže být osobou nezávisí na čase ani místě a jestliže životaschopnost závisí na čase a místě, pak nemůže být životaschopnost univerzální známkou osoby.

Herrod: Takový závěr vskutku logicky vyplývá, máme-li zaručeny obě premisy.

Sokrates: Můžete některou z nich vyvrátit?

Herrod: Ne. Ale Sokrate, to všechno je hnidopišství a kličkování mezi slovíčky. Ať už osoba začíná kdykoli, nemůže to být už při fertilizaci. Jen se podívejte na zygotu: jediná buňka, žádný mozek, žádný nervový systém, žádné vědomí, žádné srdce, žádný obličej – necítíte úplnou absurdnost snahy nazvat *toto* lidskou bytostí?

Sokrates: Protože to nevypadá jako lidská bytost?

Herrod: Ovšemže.

Sokrates: Ale naší otázkou není, jak něco vypadá, nýbrž co to je.

Herrod: Nejsem přesvědčen, že existuje způsob, jak říci, co nějaká věc je, kromě pozorování, jak vypadá, jak se jeví.

Sokrates: Chcete říct, že vzhled a skutečnost je totéž? Pokud by tomu tak bylo, proč bychom museli často věci zkoumat hlouběji, než jak se jeví, abychom zjistili skutečnosti? A nemohl být právě toto případ, kdy pouhý vzhled klame?

Životaschopnost
závisí na
čase a místě;
osobnost ne

Jak může být
osobou zygota,
jediná buňka?

Jak to vypadá proti
tomu, co to je

Herrod: Ale realita se v tomto případě zdá tak zjevná. Jen se podívejte na zygotu. Necítíte, že je pošetilé něco takového nazývat osobou?

Sokrates: Tedy se opravdu dívejme. Ale cítit není dívat se. Cítění není mistrovým ukazováním, nebo snad ano?

Herrod: Nevěřím tomu, že můžeme cítění úplně zanedbávat, vůbec je nebrat v úvahu. Pocity také patří k našemu lidství.

Sokrates: Ano, ale nejsou mistrovým ukazováním. Cítění není schopné vidět a vést nás. Má možná srdce, ale ne oči.

Herrod: Budiž, ale já mám oči. Dovolte, abych vám řekl, co vidím.

Sokrates: Výborně. Ale doufám, že vidíte i rentgenovými očima mysli, nejen vnějšíma očima smyslů.

Herrod: Ale smysly musíme začít, v každém případě. Co vidíme na zygote? Žádnou diferenciaci buněk ani funkcí ani systémů – žádné orgány, žádné vědomí.

Sokrates: To je pravda. Jistě to není dospělá lidská bytost. Ale nezaměňujete otázku, zda to vůbec je lidská bytost, s otázkou, jak vyvinutá lidská bytost to je? Právě před chvílí jste zaměnil otázku, zda zygota je lidská bytost, s otázkou, zda vypadá jako lidská bytost. Ale to jsou přece tři různé otázky: co zygota je? Jaký má vzhled? A jakého stupně růstu dosáhla? Není-li to lidská bytost, co to je? Opice? Ryba?

Herrod: Jsem ochoten připustit, že je to potenciální lidská bytost, ne potenciální opice nebo

Jak vyvinuté to je proti tomu, co to je

ryba, ale veškerá její aktualita zůstává nerealizována, je teprve v budoucnu.

Sokrates: Ne *veškerá* její aktualita, jinak by byla ničím. Máme-li zjistit, co už je aktualizováno, podívejme se blíže na toto vaše užitečné rozlišení. Nepatří tato záležitost aktualizování inherentního potenciálu přímo k samé podstatě každé žijící, rostoucí bytosti?

Herrod: To skutečně ano.

Sokrates: Takže bychom růst mohli nazvat jistým druhem rozvíjení již přítomného potenciálu.

Herrod: Ano.

Sokrates: A není zygota prostě prvním stádiem toho rozvíjení? Má skoro celý svůj růst, své rozvíjení před sebou, kdežto zbytek nás ho má část za sebou a část před sebou, a v okamžiku smrti všechno z něho za sebou a už nic před sebou, přinejmenším na této zemi.

Herrod: Ano, ale pak jsme znovu u graduálního, postupného procesu: my nikdy nejsme *plně* aktuální, plně lidmi. Je to otázka stupně.

Sokrates: Co přesně je otázkou stupně? Zralost, ne esence, bytnost. Dítě je potenciálně dospělým, ale ne potenciálně člověkem. Souhlasíte? Jeho potenciálem není stát se jiným druhem živé bytosti, jinou esencí; je to potenciál rozvíjení jeho esence. Esence už tu je, řídí rozvíjení.

Herrod: Zdá se, že je to tak.

Sokrates: A to se mně zdá správné i o zygotě. Proč by se jinak každá lidská zygota rozvíjela

v lidskou formu, ne ve formu opice nebo něčeho jiného?

Herrod: V tom není nic tajemného, Sokrate. Nepotřebujeme zavádět žádné neviditelné esence a potenciality. Je to prostě genetické programování.

Sokrates: Nejsme v tom případě zase tam, kde jsme byli před chvílí, s jediným radikálním zlomem, který přichází, když se nové individuum utváří geneticky, tedy při početí?

Herrod: Ale lidskou bytost nemůžete definovat jen geneticky.

Sokrates: Pokud ne ani filosofickými principy, jako je esence a druh, ani vědeckými principy, jaké zná genetika, jak tedy definujeme lidskou bytost?

Herrod: Možná, že lidskou bytost nemůžeme vůbec definovat. Možná, že celá otázka začátku lidského života je teologická, ne vědecká.

Sokrates: Slyšel jsi to, Galileo?

Herrod: Cože? Ke komu mluvíte?

Sokrates: Ach, to je jeden můj starý přítel, s nímž jsem se setkal na jiném místě a v jiné době – s podobným osudem a smyslem pro ironii jako já. Prosím, dívejte se. Chcete se se mnou pozorně dívat na tento okamžik, na akt početí neboli fertilizace, abychom se mohli ujistit o faktech, na nichž lze stavět jakékoli závěry, k nimž můžeme dospět?

Herrod: Ale jistě!

Sokrates: Dobrá zpráva, Galileo, on se *chce* dívat tvým dalekohledem!

Je lidskost
teologickou
otázkou?

Herrod: Cože?

Sokrates: Promiňte. Zapomněl jsem, že vy ho nemůžete vidět. Pojdme zpět k našim údajům. Povězte mi, prosím, co se děje se zygotou bezprostředně po fertilizaci?

Herrod: Nastane jakási exploze nebo replikace buněk.

Sokrates: A jaký princip tu replikaci řídí? Odkud přicházejí ty miliardy stavebních plánů?

Herrod: Vy se teď chcete pokusit do toho zatáhnout Boha?

Sokrates: Nu, nevím; v plánu jsem to neměl. Vy byste si to přál?

Herrod: Vůbec ne.

Sokrates: Ach. Myslel jsem, že ano.

Herrod: Proč?

Sokrates: Protože jste vyslovil názor, že otázka, kdy začíná lidský život, je otázka teologická. Ale řekněte mi, ta spousta bitů informace, která řídí vývoj buněk, to je genetický kód matky?

Herrod: Ne.

Sokrates: Otce?

Herrod: Ne.

Sokrates: Čí tedy, ne-li toho nového individua druhu homo sapiens?

Herrod: Nevím.

Sokrates: Ale doktore, vždyť vy víte z vědy víc než jen toto.

Herrod: Promiňte. Zapomeňte, co mi ujelo z úst. Vzdávám se. Nestačím na to.

Sokrates: Ale my se snažíme *nezapomínat* – pamatujete se? Já si nemyslím, že na to nesta-

číte, úspěšně jste absolvoval první kroky. Ale chcete se ještě podívat na okamžik početí, tentokrát z filosofického hlediska, abychom celou otázku uzavřeli a spojili filosofii s vědou?

Herrod: Nevím. Mně už je to jedno.

Sokrates: Zdá se, že už jste unaven. Řeknu to tak stručně, jak jen možno. Povězte mi, proč se tomu podle vás říká početí?

Herrod: Nevím. Vy mi to povězte, chcete-li to skutečně vyřídit stručně.

Sokrates: Řeknu vám to, ale také počkám, zda mi to schválíte, dřív než budu pokračovat. Není to tak, že biologické početí (conception) je velice podobné myšlenkové koncepci, takže jedno je pravděpodobně pojmenováno po tom druhém? Mám na mysli zejména ten náhlý moment pochopení. Přípravné kroky porozumění předcházejí a také po něm následují další; ale okamžik prvního pochopení je něco náhlého a nového – moment, kdy řeknete „Aha!“ Nezdá se vám, že máme ve světě myslí pěknou paralelu pro to, k čemu dochází ve světě mateřského lůna? Skutečně nová věc, radikální zlom, ojedinelý moment změny, kdy můžeme důvodně říci, že něco nového začalo existovat, být?

Herrod: Jak myslíte. Hmm. Měl jsem od začátku vědět, že jste jeden z *nich*.

Sokrates: Jeden z *nich*? Myslíte z lidí? Skutečně. Také jsem začal jako zygota. Vy ne? A jak říkáte, měl jste to od začátku vědět.

Herrod: Teď si ale se mnou hrajete. Nemyslel jsem toto a vy to víte.

Obojí, biologické i mentální početí, produkuje něco radikálně nového

Sokrates: Co tedy máte na mysli?

Herrod: Myslel jsem, že jste na mé straně. Ale vy jste nejen nedokázal najít něco na mou obranu; vy jste se stal žalobcem proti mně.

Sokrates: Jak jsem to udělal?

Herrod: Tím, že jste vytahoval všechny ty obtíže. Proč děláte všude nesnáze? Vy čenicháte po obtížích jako vepř po lanýžích – jako kdyby to byla nějaká pochoutka. Myslím, že jste buřič.

Proč Sokrates
všude vyvolává
potíže?

Sokrates: Ach já, taková obžaloba mi zní nepříjemně povědomě. Vám snad mohu vysvětlit svou metodu, jelikož jsem ji nemohl vysvětlit svým žalobcům před mnoha staletími. Když honíte jelena nebo králíka, budete ho hledat v otevřené krajině nebo v křovinách?

Herrod: Určitě v křovinách.

Sokrates: Proč?

Herrod: Protože nejspíš tam se zvěř může skrývat.

Sokrates: Přesně tak. A já nelovím jeleny ani králíky, ale mnohem vzácnější kořist: pravdu. A svou kořist jsem nacházel mnohem častěji skrytou v houštinách obtíží než kde jinde. Nechcete se mnou ještě trochu pátrat v houští?

Protože zakrývají
ukrytou pravdu

Herrod: Ne. Už je pozdě a já jsem unavený a mám hlad.

Sokrates: Já také pociťuji hlad, ale myslím, že po jiné potravě. Nemáte tedy už co říct na svou obranu? Jistě si uvědomujete závažnost obvinění: nic menšího než vražda? A sílu svědectví proti vám, svědectví společného učitele a jeho nástroje, argumentů?

Herrod: Můžu říci jednu a poslední věc, Sokrate. Oni říkají, že dobrý útok je nejlepší obrana. Nuže, tady je má poslední a nejlepší obrana. Vy jste mě při více příležitostech pochválil za mé váhání a změnu názoru, když jsem si uvědomil, že nevím. Neměl byste také vytknout mým žalobcům, že jsou dogmatictí, protože si dělají nárok, že vědí?

Sokrates: Mám vám znovu připomenout...

Herrod: Já vím, oni tu nejsou. Ale ta jejich obžaloba tu je. Zápasili jsme s ní celé odpoledne; mně bylo, jako kdybych se stále chtěl krýt před šípem z luku nepřítomného střelce – neviditelného oponenta.

Sokrates: Dobrá tedy, udělejme ten šíp tak viditelným, jak umíme, i když tady sám lučištník není.

Herrod: Oni tvrdí, že vědí, co ve skutečnosti vědět nemohou: že fetus je od okamžiku početí lidská osoba.

Sokrates: A vy – vy tvrdíte, že víte, že jí není?

Herrod: Ne. To je má výhoda a má moudrost. Já si nedělám nárok, že vím něco, co nevím. Takový nárok si dělají oni. Jsou v tom dogmatictí. Teologové, filosofové a vědci se o tom přeli mnoho let, aniž dospěli ke společnému souhlasu. Je to čirý dogmatismus, jestliže si kdokoli dělá nárok na jistotu v tak sporném bodě. Vždyť Tomáš Akvinský učil, že se plod stává člověkem teprve ve třetím měsíci těhotenství. Myslel si, že duše je „vdechnuta“ do těla teprve tehdy. Říkal tedy, že potrat není až do třetího měsíce vraždou.

Je hloupé tvrdit,
že víme, kdy lidský
život začíná?

Sokrates: Tomáš Akvinský nevěděl o genetice, nebo snad ano?

Herrod: Ne. Žil kdysi dávno ve věku temna.

Sokrates: Máte na mysli věk gotických katedrál, iluminovaných rukopisů, Danta, Marka Pola, univerzit a dvorské milostné poezie?

Herrod: Hmm. – *Vědecky* to byl věk nevědomosti.

Sokrates: Kdyby Akvinský znal z genetiky, co známe my, myslíte, že by dovoloval umělý portrát před třetím měsícem?

Herrod: Možná že ne. Uvedl jsem ho, jen abych ukázal, jak je ta záležitost kontroverzní. My prostě nevíme, kdy se fetus stává lidskou osobou. Každý, kdo tvrdí, že to ví, je pošetilý, protože si dělá nárok, že ví, co neví. Vy byste je jistě spíš než kdo jiný měl podezřívat z té pošetilsti, Sokrate. Nedělil jste všechny lidi do dvou skupin, na moudré, kteří vědí, že jsou pošetilí, a pošetilé, kteří si myslí, že jsou moudří?

Sokrates: Ach, nemyslím, že jsem kdy řekl něco tak moudrého – ačkoli bych měl zatleskat komukoli, kdo to řekl.

Herrod: Dobře, tak mi tedy zatleskejte. Já jsem to řekl.

Sokrates: Rád. (Tleská.)

Herrod: Přestaňte. Teď jen odvádíte pozornost. Víte, vy dokážete být skutečně na obtíž.

Sokrates: Proč tedy snášíte mou přítomnost?

Herrod: Upřímně řečeno, měl jsem za to, že ve vás mám spřízněnou duši. I vy jste doktor – léčíte chorobu spočívající v tom, že si někdo dělá

nárok, že ví něco, co neví. Není to tak?

Sokrates: Ano, snažím se tu chorobu léčit, kdekoli ji najdu. Jedinou otázkou v tomto okamžiku je, kde ji najdeme.

Herrod: Ale vždyť já vím, kde tu chorobu najít. Moji oponenti jsou jí přímo zamořeni.

Sokrates: Vy tedy víte, kde tu nemoc najít?

Herrod: Myslím, že mě tu chytáte za slovíčko. Cožpak není jasné, že oni si dělají větší nárok, že něco vědí, než jaký nárok si dělám já? Oni říkají, že vědí, že fetus je osoba – já ne. Takže oni jsou ti pošetilí, protože tvrdí, že vědí, a já jsem moudrý, protože si nedělám nárok, že vím. Není to zřejmé?

Sokrates: To zbývá zjistit. Podíváme se na to?

Herrod: Na co je ještě třeba se dívat?

Sokrates: Vy tvrdíte, že jste moudrý tím, že víte, že nevíte.

Herrod: Co ještě zbývá zkoumat na tomto tvrzení?

Sokrates: Podívejme se na to. Vy nevíte, je-li fetus osoba, ano?

Herrod: Správně.

Sokrates: A vaší prací tady je zabíjet lidské plody, ano?

Herrod: Sokrate, pořád mě šokujete výrazy, jakých užíváte. Ukončuju nechtěná těhotenství.

Sokrates: Tím, že usmrcujete lidské plody, nebo nějak jinak?

Herrod: (Povzdech.) Tím, že usmrcuju fety, lidské plody.

Sokrates: Přitom nevíte, jsou-li to osoby, lidské bytosti či nikoli.

Kdo je ten,
kdo je hloupě
dogmatický?

Herrod: Ach. Dobrá...

Sokrates: Před chvílí jste řekl, že nevíte, kdy se lidský plod stává osobou. Víte to nyní?

Herrod: Ne.

Sokrates: Zabíjíte tedy lidské plody a nevíte, jsou-li to osoby, či nikoli?

Herrod: Když to musíte vyjádřit takhle...

Jako lovec střílející
na neznámý
předmět

Sokrates: Nuže, co byste řekl o lovcovi, který zahlédne náhlý pohyb v houští a vystřelí, ačkoli neví, je-li to jelen, nebo jeho společník na lovu? Nazval byste ho moudrým, nebo pošetilým?

Herrod: Říkáte, že jsem vrah?

Sokrates: Jen kladu jednu otázku, která právě přišla na řadu. Mám ji opakovat?

Herrod: Ne.

Sokrates: Chcete mi tedy na ni odpovědět?

Herrod: (Povzdech.) Dobře. Takový lovec je pošetilý, Sokrate.

Sokrates: A proč je pošetilý?

Herrod: Cožpak nikdy neskončíte?

Sokrates: Ne. Neřekl byste, že je pošetilý, protože si dělá nárok, že ví, co neví, totiž že je to jenom jelen a ne jeho společník na lovu?

Herrod: Nejspíš ano.

Nebo jako hubitel,
který opomene
evakuovat

Sokrates: Nebo si vezmeme případ, že nějaká firma má vyhubit silně jedovatým plynem hmyz v jisté budově, a vaší odpovědností by bylo nejprve tu budovu evakuovat. Kdybyste si nebyl jist, zda tam ještě nezůstali nějakí lidé, a přesto byste dal pokyn k zaplňování té budovy, byl by takový čin moudrý, nebo pošetilý?

Herrod: Pošetilý, samozřejmě.

Sokrates: Proč? Nebylo by to proto, že byste jednal, jako kdybyste věděl, co ve skutečnosti nevíte, totiž zda už v té budově nikdo není?

Herrod: Ano.

Sokrates: Nuže, doktore. Vy zabijíte lidské plody – ať už jakýmkoli způsobem, na tom nezáleží; může to být puška nebo jed. A říkáte, že nevíte, zda jsou to lidské osoby. Neznamená to, že jednáte, jako kdybyste věděl něco, o čem připouštíte, že to nevíte? A není to pošetilost – ve skutečnosti vrchol pošetilosti, spíš než moudrost?

Herrod: Předpokládám, že chcete, abych pokorně řekl: „Ano, Sokrate. Všechno je tak, jak říkáte.“

Sokrates: Máte nějakou obranu proti tomu argumentu?

Herrod: Ne.

Sokrates: On vás tedy skutečně pohltil jako žralok, právě tak, jako vy likvidujete lidské plody.

Herrod: Předpokládám, že tím je záležitost skončena.

Sokrates: Není, máte-li jakékoli jiné možnosti obrany, abychom je zkoumali. Uváděl jste řadu jiných aspektů, o nichž jste chtěl hovořit: například práva žen a zákony státu. Chcete se zítra vrátit a pokračovat se mnou ve zkoumání vaší celoživotní práce? Souhlasíte, že „nezkoumaný život nestojí za to, aby byl žit“?

Herrod: Já tu samozřejmě zítra budu. Je to moje pracoviště. Ale počkejte. Mám nápad. Mám přítele, který je povoláním filosof. Teď je

Potratář zabíjí lidské plody, aniž ví, zda se nejedná o lidskou osobu

Argument pohltit potratáře

v našem městě na kongresu. Třeba by mi pomohl zodpovědět vaše otázky. On má vlastně na tom shromáždění mluvit právě o našem tématu – o potratu. Mohl byste si ho přijít poslechnout? Potom bychom mohli hovořit.

Sokrates: Velice rád bych se s ním setkal. Je to, jak jsem předpověděl ve své *Obraně*: i po své smrti budu dále rozmlouvat s filozofy. Nikdy se mi nesnilo o tom, že se to bude týkat *budoucích* filozofů stejně jako minulých. Ale vždyť bohové vždycky překonávají naše očekávání.

Herrod: Na bohy nevěřím.

Sokrates: Snad i o tom můžeme někdy hovořit.

Herrod: Jeden můj přítel je profesor teologického semináře. A také nevěří na bohy.

Sokrates: Potkal jsem někoho podobného. Je to stoupenec křesťanské vědy [pozn. překl.: Christian Scientist – sekta] a přednáší fyzikální chemii.

Herrod: Nevidím souvislost.

Sokrates: On také ne. Ostatně také mnoho psychologů nevěří na duši, psyché. Pro dnešek musíme tyto věci nechat být, vy už jste skutečně unavený. Zítra přijdu na ten kongres. Zatím sbohem, doktore Herrode.

Herrod: Sbohem, doktore Sokrate.

DIALOG DRUHÝ

SOKRATES NA SHROMÁŽDĚNÍ FILOSOFŮ

Čas: druhý den

Místo: kongresový palác v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates

Dr. Rex Herrod, gynekolog

Profesor Attila Tarian, filosof – etik

Sokrates: To bude asi špatně.

Herrod: Co prosím, pane?

Sokrates: Promiňte. Mluvil jsem sám pro sebe. Myslím, že nejsem na správném místě. Měl jsem se s někým setkat na shromáždění filosofů, ale vidím, že jsem se místo toho dostal na trh otroků.

Filosofické
shromáždění
nebo trh otroků

Herrod: Jste na správném místě. To je ono shromáždění, ačkoli tomu někteří říkají trh otroků.

Sokrates: Asi ti otroci, ne?

Herrod: Ano. Také hledáte práci?

Sokrates: Ne. Já mám práci zajištěnou.

Herrod: Ach tak. Vy asi nejste filosof?

Sokrates: Ale jsem.

Herrod: Jak jste získal zajištěnou práci?

Sokrates: Tak, jak ji získává každý opravdový filosof.

Herrod: Myslíte publikacemi?

Sokrates: V životě jsem nepublikoval ani slovo.

Herrod: To je pozoruhodné. A jak jste tedy mohl dostat místo?

Způsob jak si
zajistit práci

Sokrates: Neřekl jsem, že mám místo. Řekl jsem, že mám práci zajištěnou.

Herrod: A jak jste toho tedy dosáhl?

Sokrates: Velmi jednoduchým nápadem, který může kdokoli napodobit.

Herrod: To zní jako skutečný objev. V čem spočívá?

Sokrates: Prostě v tom, že jsem učil a nikdy za to nebral peníze.

Herrod: A proč ne?

Sokrates: Protože jsem filosof.

Herrod: Ale většina těch, co se tu procházejí, jsou také filosofové.

Sokrates: Berou honoráře?

Herrod: Samozřejmě!

Sokrates: Pak to nejsou opravdoví filosofové.

Herrod: To myslíte vážně? Jakým právem je takhle soudíte?

Sokrates: Možná to myslím napůl vážně. A snad vám mohu ukázat, jakým právem vyslovuji takový soud: právem rozumu. Řekněte mi: Kdo je filosof?

Herrod: Milovník moudrosti, alespoň podle významu toho slova.

Milovník
moudrosti

Sokrates: A milovník moudrosti musí být skutečný milovník?

Herrod: Nu, ano.

Sokrates: Ale milovník je amatér, ne?

Herrod: Podle významu toho slova ano.

Sokrates: A amatér není profesionál.

Herrod: Vy si hrajete se slovy.

Sokrates: A motivem milovníka je láska, že?

Herrod: Ano.

Sokrates: Kdežto motivem profesionála jsou peníze.

Herrod: Nemusí to být *jediný* motiv.

Sokrates: To jistě ne. Profesionála může bavit to, co dělá. Ale snaží se získat peníze. Právě proto je to profesionál, a ne amatér.

Herrod: Ano.

Sokrates: Takže kdo bere honoráře, není opravdovým filosofem.

Herrod: Čím tedy je?

Sokrates: Jak říkáme profesionálnímu milovníkovi, někomu, kdo prodává projevy lásky za peníze?

Herrod: Prostitut. A vy říkáte, že profesionální filosof je intelektuální prostitut? Jak tvrdý soud o všech těch ubohých škrabácích!

Sokrates: To ale není můj soud, to je soud rozumu. Pokud vás uráží, musíte vyvrátit argument.

Herrod: Vy mluvíte jako někdo, s kým už jsem se setkal. Ne, váš argument nemohu přijmout, a také nevěřím, že mluvíte vážně.

Sokrates: Kdo vážně myslí, vezme mě vážně, a kdo myslí položertem, bude mě pokládat za položert, jímž také jsem.

Herrod: Šprýmařem, řekl bych.

Sokrates: Šprýmy by se měly dát snadno vyvrátit, ne?

Herrod: Ano.

Sokrates: Dobrá, můžete tedy vyvrátit argument tohoto šprýmaře?

Herrod: Ne.

Sokrates: Pokud nemůžete vyvrátit argument, a přesto nechcete přijmout jeho závěr, může to znamenat jen jednu věc.

Herrod: Co máte na mysli?

Sokrates: Že nesloužíte našemu společnému mistrovi.

Herrod: Na mou duši, vždyť vy jste Sokrates! Vůbec jsem vás v tomhle vycházkovém obleku nepoznal!

Sokrates: Jsem tu v přestrojení. Ale budu se chovat, jak si budete přát, ačkoli jen bohové umějí zaručit splnění vašich přání.

Herrod: Jakých přání?

Sokrates: Co se týká „vaší duše“.

Herrod: Ten výkřik jsem nemyslel doslova, vždyť nevěřím na duši.

Sokrates: Ach tak. Je to vaše tělo, kdo vyslovuje takový názor o vaší duši?

Herrod: Počkejte, Sokrate. Nemám chuť se s vámi dostat do dlouhé debaty o duši.

Sokrates: I toto rozhodnutí dělá vaše tělo?

Herrod: Odmítám se dát zatáhnout do dalšího dialogu. Ale skutečně pokládám za velmi tvrdý soud nazývat všechny tyto učitele intelektuálními prostitutky.

Sokrates: Neříkám, že všichni učitelé, kteří berou plat, jsou jen prostitutí. Ale říkám, že filosofie je vášeň, ne zaměstnání. A není-li to vášeň, pak pouhé „zaměstnání“ skutečně vyučovat filosofii není možné. To je vážná pointa za mým šprýmováním.

Herrod: Víte, Sokrate, méně bystří duchové by mohli chápat vaši vážnost žertem a vaše žertování vážně. V jiných dobách by mohl být váš styl nebezpečný.

Sokrates: V jisté jiné době tomu skutečně tak bylo. A možná to platí v každé době, i když různými způsoby.

Herrod: Ale v naší době není filosof žádným způsobem nebezpečný.

Sokrates: To je tragický komentář k vaší době.

Herrod: Nu dobrá. Ale dnes jsem vás rozhodně nepozval na nic nebezpečného.

Sokrates: Uvidíme.

Herrod: Já tu chci jen najít svého přítele a vyslechnout jeho přednášku o potrtech. Jmenuje se Dr. Attila Tarian. Je to filosof.

Sokrates: Bere honoráře?

Herrod: Jistě. Přednáší filosofii. Pořád ještě hrajete tu svou hru pro své pobavení?

Sokrates: Ne, pro vaše poučení. A hned tu máme test pro vás poučný. Povězte mi, jak byste odpověděl na takovýto argument. Jestliže váš přítel prodává nějaký výrobek nebo nějakou službu, je to obchodník, prostředník – je někým, kdo zprostředkovává mezi svým zákazníkem, v tomto případě žákem, a svým produktem, moudrostí. Souhlasíte?

Herrod: Ano, a co je na tom špatného?

Sokrates: Nemusí obchodník o něco připravit jak výrobce, tak zákazníka, mezi nimiž zprostředkuje?

Herrod: Cože! Proč?

Sokrates: Protože pokud nezvýší cenu zákazníkovi a nesníží ji výrobci, nemá žádný zisk pro sebe.

Herrod: To je pravda. Nikdy jsem si nepomyslel...

Sokrates: To je pravda: vy jste na to nikdy nepomyslel. Ale v tom je přece podstata obchodu. A teď se podívejte na podstatu *úspěšného* obchodu. Čím víc obchodník dokáže odejmout jak výrobci, tak zákazníkovi, tím je úspěšnější. Není to logické?

Herrod: Myslím, že ano.

Sokrates: A teď mi, prosím, řekněte, proč učitel není právě takový obchodník, který ubírá jak zákazníkovi, tak dodavateli, kolik jen může?

Je učitel
obchodníkem
s myšlenkami?

Herrod: Nechte mě o tom chvíli přemýšlet, Sokrate.

Sokrates: Velmi rád. Přesně tak funguje má bezplatná služba.

Herrod: Hmm... Podívejte se: učitel se liší od obvyčejného obchodníka, protože neobchoduje hmotnými předměty.

Sokrates: Výborná odpověď. Ale před chvílí jste popřel existenci duše. Neexistuje-li nehmotná duše, pro koho je dobré nehmotné zboží?

Herrod: Nevím.

Sokrates: Ale něco určitě musíte vědět. Jaký je rozdíl mezi hmotným a nehmotným zbožím?

Herrod: Opravdu to musím vědět?

Sokrates: Myslím, že ano. Nevíte snad, že všech hmotných věcí, i peněz jako prostředku směny hmotných věcí, ubývá tím víc, čím víc se rozdělují?

Nehmotného
zboží neubývá
rozdělováním

Herrod: Jak to myslíte?

Sokrates: Jestliže vám dám něco ze svých peněz, nebudu pak sám mít méně?

Herrod: To jistě.

Sokrates: A ubývá podobným způsobem také moudrosti? Jestliže vás poučím, budu pak sám méně moudrý?

Herrod: Proč byste byl méně moudrý? Jistěže ne! Jak je to prosté, a nikdy předtím jsem si to neuvedomil.

Sokrates: To také patří k mé bezplatné službě. A teď mi povězte: je moudrost něco dobrého?

Herrod: Je.

Sokrates: Je to hmotná věc?

Herrod: Není.

Sokrates: Je tedy nehmotná. Takže existuje nehmotné zboží, existují nehmotné dobré věci.

Herrod: Nu, myslím, že ano.

Sokrates: Dobré – *pro koho?*

Herrod: Pro lidské bytosti.

Sokrates: Pro jejich těla?

Herrod: Pro jejich mozky, které jsou částmi těla.

Sokrates: Ale mozek je přece hmotný?

Herrod: Ano.

Sokrates: A můžete mi říct, jak může nehmotná věc sídlit ve hmotném mozku?

Herrod: Sokrate, já jsem sem nepřišel diskutovat o filosofii.

Sokrates: Škoda. Je to filosofické shromáždění, však to víte.

Herrod: Vidím, že hladovíte po svém oblíbeném jídle, po sendvičích sylogismů. Možná později. Napřed si poslechněme přednášku mého přítele Attily.

Sokrates: Dobře. Mimochodem, jaké je to vlastně shromáždění?

Herrod: Je to výroční shromáždění Konference právnických a etických společností, ve zkratce VSKPES.

Sokrates: Aha. To se docela dobře hodí pro vás profesionály.

Je moudrost
nehmotné dobro
hmotné věci?

VSKPES – anglicky
I.C.I.C.L.E
(rampouch)

Herrod: Co tím myslíte?

Sokrates: Jste horkokrevný mladík, který všude slídí po moudrosti jako po své zbožňované lásce? Nebo jste přišel mezi chladně věcné profesionály, kteří tu smlouvají o ceny jako na trhu?

Herrod: Jste vtipný, Sokrate, ale já teď musím být dobrý obchodník, pokud jde o čas. Už má začít Attilova přednáška. On bude hájit právě to, o čem jsme se přeli včera: potraty na žádost. Jelikož jde o mou práci a jelikož jsem ji sám včera náležitě neobhájil, chci, abyste si šel jeho přednášku poslechnout se mnou. Jsem si jist, že uvede mnohem silnější důvody než já. Je to filosof.

Sokrates: Říkal jste mi to. A dovolí mi, abych mu pak kladl otázky? Víte, já se moc nenaučím posloucháním řečí, pokud se nemohu ptát, jak se to ostatně sluší na žáka a začátečníka. Je-li tento muž opravdový učitel, jak říkáte, neměl by mít nic proti tomu, aby mě poučoval zodpovídáním mých otázek.

Herrod: Tím jsem si jistý. Podívejte se, přednáška je v téhle místnosti. – Proč se lidé pořád tak po vás dívají?

Sokrates: Možná viděli v lapidáriu mou tvář, nebo tvář mého archetypa Silena, a teď si na to vzpomínají. Každé učení je vzpomínání, jak víte.

Herrod: Myslím, že už si také vzpomínám. Jsme na místě. Sedněme si do poslední řady, abychom na sebe neupoutávali pozornost. A už přichází Attila.

Sokrates: Myslíte, abych neupoutával pozornost, i když na nás oba. Oč by byl život jednodušší,

kdyby lidé vždy říkali to, co si myslí.

Herrod: Poslouchejte. Právě začíná.

Tarian: Dámy a pánové, můj referát už byl rozdán v tištěné podobě, takže místo abych jej nyní celý četl, rád bych stručně shrnul jeho pět bodů a ponechal zbývající čas na diskusi.

Sokrates: Slibný začátek. Jsem rád, že jsem prostudoval celou vaši knihovnu a naučil se také ten barbarský jazyk, jímž mluví. Není to angličtina?

Herrod: Ano. Poslouchejte.

Tarian: Nejdřív pár slov o sobě a o mém stanovisku. V tomto článku argumentuji ve prospěch liberálnějších potratových zákonů. Nejsem sice právník, jsem filosof – etik –, ale zvolil jsem právní téma, protože chápu praktické právní otázky jako testy abstraktních filosofických principů. Nedůvěřuji abstraktní filosofii, není-li ověřována na konkrétních situacích v životě. Jak je vám známo, hájím etický relativismus, situacionismus a utilitarismus proti absolutismu a abstraktnímu principialismu. Můj příspěvek je pokusem aplikovat tuto filosofii na otázku liberálních potratových zákonů. Mám pět důvodů na podporu svého závěru.

První z nich je: z historických faktů je zřejmé, že opozice proti potratům většinou vycházela a ještě vychází z náboženských základů. Vedoucí zastánkyní restriktivního přístupu k potratům je římskokatolická církev. To je nezakrytá mocenská hra, snaha ukládat morálku jedné skupiny také všem ostatním, a to silou

Pět důvodů
pro liberální
potratovou
legislativu:

(1) Opozice
proti potratům
je náboženská

zákona; to však ohrožuje svobodu volby, na níž je založen moderní demokratický stát.

Jsem příznivcem tolerantní a pluralistické společnosti, která si může především díky těmto rysům činit nárok na svou nadřazenost nad společnostmi starších epoch. Jsme pro volbu, jak jen je to možné, ve všech oblastech; milujeme svobodu. K restrikcím se uchylujeme v minimální míře. Máme ovšem restriktivní postoj k restrikcím. Omezujeme plány kterékoli skupiny na omezování ostatních skupin. Liberální potratové zákony neomezují svobodu konzervativních osob – nikdo nechce nikoho nutit k podstoupení potratu, ale konzervativní potratové zákony omezují liberální osoby. Konzervativci chtějí každého přinutit, aby *nevolil* potrat.

Můj druhý důvod se týká vztahu mezi zákonem a morálkou. Právě tak, jako byl v duchu moderního státu oddělen stát od církve, právě také oddělujeme zákon od morálky. Cílem zákona není dělat lidi ctnostnými, jak si kdysi myslel ubohý Platon. Nesnažíme se pomocí zákonů utvářet morálku z toho dobrého důvodu, že něco takového prostě není možné. Morálka musí být svobodná, ne vynucovaná zákonem. Není-li volba svobodná, nemůže to být morální volba. Ale zákon s sebou nutně nese sankci, hrozbu trestem za neposlušnost. To je donucení, ne svoboda. Termín *mravní zákon* je cosi zmateného. Potrat je skutečně mravní záležitost, svobodná, osobní volba;

(2) Nelze
legalizovat
morálku

a z toho důvodu by neměl být vyňat ze svobody individua a rozhodován zákonem.

(3) Restriktivní
potratové
zákony jsou
nevynutitelné

Můj třetí důvod je ryze praktický: zákony zakazující potrat jsou prostě nevynutitelné. Ženy, které chtějí potrat, se ho tím či oním způsobem domohou. Máme jedinou volbu: mezi ilegálními, nebezpečnými, pokoutními potraty a potraty legálními, bezpečnými a regulovanými. Maximou filosofie práva, myslím, vždy bylo: „nevynutitelný zákon nemůže být závazný“.

(4) Každé dítě
– chtěné dítě

Čtvrtý důvod je vyjádřen sloganem: Každé dítě – chtěné dítě. Má-li něco být etickým ideálem, pak zajisté toto: aby každá osoba, která se narodí, byla milovaná a vítaná. Zde vidíme sílu etiky důsledků a slabost etiky abstraktních principů: první vede k lepšímu a šťastnějšímu světu než druhá.

(5) Etika soucitu

Pátý důvod se dá shrnout heslem „etika soucitu“. Nejsme jako naši dávní předkové, kteří si mysleli, že je eticky dobré snášet strašné útrapy a vybízet nebo dokonce žádat jiné, aby takové útrapy snášeli – údajně pro cvičení a posilování duše. My oceňujeme soucit a *zmírňování* útrap. Nebylo by tedy vysoce *neetické* požadovat od tisíců, ne-li milionů těhotných žen takovou míru utrpení, jakou by někteří nazvali heroickou svatostí (jestliže svatost má spočívat ve snášení útrap rukou nesusoucitného)? V každém případě jistě není svatostí být bez soucitu.

Když jsem takto velice stručně shrnul svých pět důvodů, uvítám nyní otázky z publika. Ano, ten malý muž v poslední řadě.

Sokrates: Hovoříme zde o zákonech. Mohu se zeptat na zákony procedury?

Tarian: Zajisté.

Sokrates: Je dovoleno tázat se na všechno, co jste řekl?

Tarian: Ano, ovšem.

Sokrates: Připravili tedy otroci hojnost jídla a pití pro tento podnik?

Tarian: Co máte na mysli?

Sokrates: Mluvíme tu o spravedlnosti. Ale máme-li učinit zadost spravedlnosti prozkoumání třeba i jednoho z důvodů, které jste uvedl, budeme potřebovat hezkou chvíli v patřičné pohodě.

Tarian: (Škrobeně) Máme desetiminutový limit. Tazatelé jsou proto žádáni, aby své dotazy omezovali na dvě minuty. Každý, prosím.

Sokrates: Ach, to je pěkné! Vskutku jak praví staré mýty: Kronos je nejkrutější tyran, dokud se nenaučíme žít raději pod jiným vládcem, jímž je Kairos... (Pozn. překladatele: řecky chronos = čas; kairos = pravý čas, vhodná chvíle.)

Tarian: Pane, mohli bychom slyšet vaši otázku?

Sokrates: Je mi líto. Já nejsem poddaným vašeho mistra. Ale doufám, že nám bude dopřána jiná příležitost, vhodná pro svobodné muže a ne pro otroky – chvíle skutečného volna, kdy spolu můžeme jíst a pít potravu i slova. Měl jsem to vědět; kdosi označil toto shromáždění jako trh otroků. Neuvědomil jsem si hned, kdo je jejich pánem, až teprve teď.

Sokrates se
ptá na čas

Tyran Kronos

Tarian: Pane, situace nás nutí...

Sokrates: Ano, chápu. Váš mistr má více jmen.

Tarian: Co tím myslíte?

Sokrates: Dvě z nich jsou Kronos a Situace. A podle první části vašeho referátu bych řekl, že dalším je Historie, ačkoli pro tu měli jiní jméno rozmarná paní Fortuna.

Tarian: Snad později... bychom mohli obšírněji hovořit někdy jindy.

Sokrates: Děkuji vám. Někdy, až vás váš mistr uvolní.

Tarian: Ehm... Má někdo... Jsou ještě jiné otázky? Myslím *skutečné* otázky? Otázky pro mne, ne pro toho pána v zadní řadě... Nejsou? Ach... ano. Dobrá. Děkuji vám. V každém případě vám děkuji. Děkuji vám. Hezký zbytek dne!

Herrod: Vy jste jej zmátl a uvedl do rozpaků. Podívejte se, každý se mu směje. Teď se chtějí ptát vás.

Sokrates: To je mi opravdu líto. Nemyslel jsem, že to dopadne takhle. Měl bych se omluvit. Hledme, právě přichází. Myslím, že za vámi.

Tarian: Rexi, starý brachu! Jsem moc rád, že tě vidím. A tento tvůj nový přítel skutečně je tak zvláštní, jak jsi mi ho líčil. Dobrý den, pane. Je mi líto, že jsme před chvílí nemohli uskutečnit dialog.

Sokrates: Dobrý den i vám, pane. Ale to spíš mně je líto, že jsem vás uvedl do rozpaků.

Tarian: To pusťte z hlavy. Herrod mi říkal, že užíváte jméno Sokrates.

Sokrates: Ano. A vy užíváte jméno Tarian.

Tarian: Ale skutečně si myslíte, že jste Sokrates?

Sokrates: Skutečně si myslíte, že jste Tarian?

Tarian: Asi jsem se spíš měl zeptat: Jak si přejete, abych vás oslovoval?

Sokrates: Mým jménem, smím-li prosit. A jak mám já oslovovat vás?

Tarian: Mohl byste mi říkat taxík. Nejsem si jist, zda chci zůstat na místě.

Sokrates: Dobře, jste tedy taxík. Ale zůstaňte, prosím. Já jsem vskutku docela neškodný. Nechci nic víc než trochu konverzace.

Tarian: Nu, ano, přeji si se s vámi setkat.

Sokrates: Už se stalo.

Tarian: Vlastně máte pravdu. Řekněte, je tu nějaké vhodné místo, kam bychom šli? Zdá se, že tady moc přitahujeme pozornost okolí.

Sokrates: Mně osobně to nevádí. Vám ano?

Tarian: Situace se stává neúnosnou. Smějí se nám.

Sokrates: Není to akt bezbožnosti vůči vašemu bohu, snažíte-li se ho změnit?

Tarian: Co tím, prosím, myslíte?

Sokrates: Váš dřívější mistr Situace se nyní stává vašim sluhou.

Tarian: Hmm...

Herrod: Podívejte se, těmi dveřmi můžeme přijít do malé oddělené zahrady. Báječné místo pro konverzaci, nemyslíte?

Sokrates: Přiměřené, řekl bych. Každá dobrá konverzace si vytváří vlastní vnitřní zahradu v duši.

Tarian: V duši... Pojem duše by nebyl moc vhodný jako první sousto.

Tarian se setkává
se Sokratem

Dveřmi do zahrady

Herrod: Než se vy dva vydáte za potravou duše, pojďte sem. Ano, tohle místo jsem měl na mysli. Co mu říkáte?

Sokrates: Rozkošné.

Tarian: Situace se zlepšuje.

Sokrates: Jak proměnlivý bůh!

Herrod: Zavřeme za sebou dveře, ať tu zůstaneme sami. Nuže, čím začneme?

Sokrates: Doktore Tariane, mohu mít nyní otázky ke každé části vaší přednášky?

Tarian: Ano. A Rexi, mohli bychom si dneska hrát na krále a tobě přidělit roli sluhy? Nechtěl bys nám přinést něco k pití?

Herrod: Rád. Co byste rádi?

Tarian: Whisky.

Sokrates: Já bych si dal nějaké víno, mohu-li prosit. Povězte mi, profesore Tariane, vyprávěl vám doktor Herrod o naší včerejší konverzaci?

Tarian: Ano. On dokonce pořídil záznam na magnetofonové pásce a přehrál mi jej. Doufám, že vám to nevadí?

Sokrates: Proč by mi to vadilo? Já mám svou vlastní „pásku“ zvanou paměť. Víte, je pozoruhodné, jak jste vy moderní lidé vynalezli vnější mysl v podobě všech těch vašich knihoven a magnetofonových záznamů a mikrofilmů a počítačů. Nevím, zda vaše vnitřní mysl nezeslábne a neochabne jako nově zbohatlý pán, který dá všechnu svou práci dělat otrokům. Ale pojďte k vašemu prvnímu bodu. Řekněte mi, zaznamenal jste jakýkoli náboženský důvod pro kterékoli tvrzení v naší včerejší debatě,

Tarianova první námitka: opozice proti potratům je náboženská

jak jste ji poslouchal ze záznamu?

Tarian: Ne. Několikrát se vlastně objevila otázka, je-li problém potratů teologický, a vy jste se oba shodli, že není.

Sokrates: A byly některé z argumentů proti umělým potratům založeny na náboženských premisách?

Žádný z argumentů proti umělým potratům nebyl náboženský

Tarian: Ne.

Sokrates: Pamatujete si to dobře. Věda poskytovala fakta o lidském zárodku a filosofie poskytovala principy týkající se vraždy. Proč si myslíte, že je otázka umělých potratů náboženská záležitost?

Tarian: Povězte mi, proč vy myslíte, že katolická církev je v přední frontě protipotratových snah?

Sokrates: Vždycky jsem se domníval, že je to proto, že církev pokládá umělý potrat za vraždu a hájí práva obětí.

Tarian: A proč myslíte, že katolíci chtějí vnutit svá přesvědčení nekatolíkům?

Sokrates: Myslel jsem, že proto, že je tolik nekatolických obětí.

Tarian: Nebuďte naivní, Sokrate. Je to mocenská hra.

Sokrates: Mně se zdá, že naivní jste v tom případě spíš vy. Vždyť uzavřít mysl před možností náležitého motivu je stejně naivní a prostomyšlné jako uzavřít mysl před možností nenáležitého motivu. Nepřipadá vám, že motiv je v tomto případě týž jako v opozici církve proti rasismu, otroctví, válce, zneužívání dětí a podobným věcem?

Tarian: Proč ale myslíte, že církev pozvedá hlas o tolik hlasitěji a hysteričtěji proti potratům než proti těm jiným tragediím?

Sokrates: Říkáte jim *tragedie*? V mé kultuře tragedie znamenala drama dobrého člověka něčím poznamenaného, na něhož těžce doléhal jeho neodvratný osud.

Tarian: Tedy zlům, chcete-li. Špatnostem. Proč se církev nestaví proti chudobě stejně vehementně jako proti potratům? Chudoba působí mnohem víc utrpení. Zdá se, že je církev pěkně vybíravá, pokud jde o předmět jejího morálního rozhořčení.

Sokrates: Předpokládám, že je to proto, že mluvit proti chudobě přináší velmi málo skutečného dobra, jelikož chudoba už tu je; pak tedy jde o to ji zmírňovat. Ale mluvit proti umělým potratům může způsobit mnoho dobrého, protože to některé lidi od potratu odradí. Potrat vždy někdo provádí; chudobu lidé pouze snášejí. Umělý potrat je morální zlo, chudoba zlo fyzické (ačkoli jeho *příčinou* může být zlo morální). Církev, jak tomu rozumím, se nestaví ani tak proti utrpení jako proti hříchu. Chudoba a bolest a nemoc a smrt nejsou hříchy, třebaže mohou být hříchem způsobeny. Jsou to zla jen pro tělo, ne pro duši.

Tarian: Opět duše!

Sokrates: Ano. Víte, já jsem tento přístup církve shodou okolností pochopil, protože jsem kdysi dávno došel k objevu, že pravé jádro bytosti člověka je duše, a to, co působí škodu

Umělý potrat
je morální zlo,
chudoba je
zlo fyzické

duši, pochází z neřesti a nevědomosti a hříchu, ne z utrpení, nebo dokonce smrti těla.

Tarian: Mohli bychom se vrátit od tohoto zbožného idealismu zpátky k naší věci?

Sokrates: Ale vždyť to je právě věc, o níž nám jde! Naší otázkou je zlo či škoda působená umělým potratem, a zda největší škodu neutrpí tělo oběti, nýbrž duše pachatele, toho, který si ji bere na odpovědnost. Matce škodí víc než plodu.

Tarian: To je k smíchu!

Sokrates: Existuje něco jako charakter člověka?

Tarian: Ano...

Sokrates: Je to něco hodnotného?

Tarian: Ano.

Sokrates: Hodnotnějšího než tělo?

Tarian: Nemohu srovnávat jablka s pomeranči.

Sokrates: Měl byste raději vadu charakteru než tělesnou vadu?

Tarian: Takovou otázku nemohu rozhodnout.

Sokrates: Byl byste raději sadistickým učitelem, nebo mučenou obětí sadistického učitele?

Tarian: To je strašlivá volba! Nedokážu to rozhodnout.

Sokrates: Myslím, že ano. Představte si, že by váš syn byl vojákem, zajal by jej krutý nepřítel a chtěl by po něm, aby mučil svého spoluvězně, jinak že bude mučen on sám. Jak byste doufal, že se rozhodne?

Tarian: Jiná děsivá situace! Proč se mě musíte ptát na takové věci?

Sokrates: Abych zjistil, co byste zvolil – situace, je-li libo. Co je v té situaci menším zlem?

Umělý potrat
škodí matce
více než plodu

Činit zlo je horší
než zlo trpět

Tarian: Co se snažíte dokázat?

Sokrates: Chci, abyste také poznal skutečnost, že zlo činit je horší než zlo trpět – aspoň pro ty, jež milujete, když už ne sám pro sebe. Pro sebe tomu můžete říkat zbožný idealismus, ale nedoufáte, že by si váš syn raději vybral být „zbožným idealistou“ a snášel zlo, než aby je sám dělal?

Tarian: To zní moc hezky. Ale je velmi hanebné, chcete-li to aplikovat na potrat. Z toho by plynulo, že všechny ty miliony matek nebo jejich lékařů nebo obojí, by byly strašlivě zlé osoby! Jak snadno soudíte jiné lidi, vy etičtí absolutisté!

Sokrates: Ten soud nevynáším já osobně, on vyplývá z argumentů. A také nemíří na pachatele, nýbrž na jeho čin.

Tarian: Co tedy vy osobně říkáte o takzvaných zločincích?

Sokrates: Předpokládám, že matky ve společnosti, kde vládne propotratová mentalita, si většinou plně neuvědomují závažnost umělého potratu. Jsou okrádány o svůj smysl pro spravedlnost, o smysl pro život, pro mateřství, a také o svou tradici.

Tarian: Okrádány? Kdo je okrádá?

Sokrates: Sofisté.

Tarian: Nemýlíte se snad ve století?

Sokrates: Na omylu je možná spíš toto století.

Tarian: Naše století by vás aspoň nezabilo pro vaše myšlenky, jak to udělalo století vaše.

Sokrates: Já jsem byl v Aténách zabit kvůli svým myšlenkám jediný. Kolik lidí bylo dosud zabito kvůli svým myšlenkám ve vašem století?

Tarian: Miliony. Ale ne tady. Toto není Rusko ani Čína nebo Írán. Tady je Řecko. A demokracie.

Sokrates: Ano, právě s Řeckem a s demokracií mám svou zkušenost, jak víte. Náhodou jsem byl popraven v Řecku a v demokracii.

Tarian: Ach, ano, správně.

Sokrates: Ne, bylo to špatně. Ale stalo se to.

Tarian: Ehm... Vy jste byl popraven kvůli tomu, že jste nevěřil v bohy státu, nebylo to tak?

Sokrates: Ano.

Tarian: Ale pak jste jistě pro odluku církve od státu a pro toleranci k různým náboženstvím a filosofím, že?

Tarianova
druhá námitka:
tolerance; „nelze
legalizovat
morálku“

Sokrates: To opravdu jsem.

Tarian: Takže váš žák Platon ve spise *Ústava* zradil váš postoj.

Sokrates: Bohužel ano. Kdosi dokonce řekl, že kdyby se bylo Platonovi podařilo jeho pojetí státu uskutečnit, byl bych popraven podruhé.

Tarian: Jste tedy plně pro toleranci a otevřenou společnost a svobodu myšlení. A souhlasíte, že morálku nelze zavést zákonem.

Sokrates: Ano. Ale nemyslíte, že musí být určité zákony, které regulují činy? Jistá minimální omezení svobody jednání, ale přitom žádná omezení svobody myšlení?

Tarian: Ano, sám bych to nemohl vyjádřit lépe.

Sokrates: Asi byste skutečně nemohl.

Tarian: Ale to znamená, že se v principu shodujeme. Jste liberál stejně jako já.

Sokrates: Jsem skutečně liberál? Víte, tuhle záhadnou otázku, kdo a jaký jsem, zkoumám

Co to je „liberál“?

od chvíle, kdy mě bůh hlasem orákula delfské věštírny pověřil, abych filosofoval, a jeho motto jsem přijal za své vlastní. „Poznej sám sebe!“ Ano, ale to vůbec není snadný úkol a ještě s ním zdaleka nejsem hotov. Takže můžete-li mi pomoci doplnit můj bohem daný úkol v tom, že bych zjistil, patřím-li do vaší kategorie „liberál“, budu vám navěky vděčný.

Tarian: Jaká je v tom záhada, Sokrate? Liberál je prostě opak konzervativce.

Herrod: (Vstupuje a přináší nápoje.) A konzervativce je liberál, který se pořádně unavil.

Tarian: Ó, díky, Rexi. Za pití i za definici. Ale neřekl bys zase na druhou stranu, že liberál je konzervativce, kterého právě uvěznili?

Sokrates: Nejlepší je asi definice, kterou podal váš moudrý šprýmař Ambrose Bierce: „Konzervativce je zamilován do starých zel; liberál je chce nahradit novými.“ – Ale bez legrace, zatím nevidím žádné solidní vymezení pojmů, jen termíny podobné rybářským sítím.

Tarian: Co míníte těmi *sítěmi*?

Sokrates: Je zajímavé, jak se vy moderní lidé snažíte lapit každou ideu, která pluje mořem vaší mysli, do jedné nebo dvou velkých rybářských sítí, jež si označíte třeba právě jako liberální a konzervativní, takže pak nemusíte důkladně promýšlet každou otázku jednotlivě. Jak obdivuhodný výtvar mentální techniky a jakou úsporu myšlení umožňuje! Jenže má háček: zdá se mi, že vidím stovky velkých i malých ryb proplouvat oběma směry skrz oka obou sítí.

Tarian: Například?

Sokrates: Vezměte si šíří otázky, o níž právě diskutujeme: všechny záležitosti kolem lidského života. Snad byste souhlasil, že jsou dvě možnosti: lidský život buď je posvátný, nebo není.

Tarian: Víte, právě tahleta stará pověra o „posvátnosti života“ je tu zdrojem nesnází. Vezměte si naproti tomu ideu „kvality života“. To už je realistický pojem...

Sokrates: Celou tuto otázku bychom někdy jindy měli prodiskutovat, protože se zdá, že v ní nejde o nic menšího než o rozdíl mezi civilizací a barbarstvím, a my se asi rozcházíme v tom, která strana je barbarská. Ale o to se teď s vámi nechci přít, jde mi jen o to, abychom si obě strany jasně definovali. Není to tak, že etický idealista říká, že lidský život je posvátný, a utilitarista říká, že není?

Tarian: Ano.

Sokrates: A teď se podívejme na liberální a konzervativní rybářskou síť. Jste vy liberálové proti trestu smrti?

Tarian: Ano, jsme.

Sokrates: A silně proti válce?

Tarian: Ano, to také.

Sokrates: Chtěli byste, aby vlády víc pomáhaly chudým?

Tarian: Jistě.

Sokrates: Ale budete tolerovat umělé potraty a eutanazii?

Tarian: Nu... ano.

Sokrates: Na druhé straně se váš typický

Dvě klasické
etické filosofie:
idealismus
a utilitarismus

konzervativní oponent staví proti umělým potratům a eutanazii, ale schvaluje trest smrti a má slabší tendenci stavět se proti válce a pro vládní podporu chudým.

Tarian: Ano. Konzervativci jsou rampouchy s tvrdým srdcem. My jsme vřelí a soucitní. Jistě vidíte ten rozdíl.

Sokrates: Vidíte ve stanovisku konzervativců nějaký vnitřní rozpor?

Tarian: Myslím, že ano.

Sokrates: Zajímalo by mě, vidíte-li stejný rozpor jako já. Mohl byste ten svůj popsat?

Jestli je život posvátný na potratové klinice, proč ne na bitevním poli?

Tarian: Jistě, a rád. Vaše „posvátnost života“ má dvojí tvář. Jestliže je život posvátný na potratové klinice nebo na gerontologické klinice, proč také není posvátný na bitevním poli nebo ve vězení nebo v chudinské čtvrti?

Sokrates: To je dobrá otázka, profesore. Ale mohu se také já na něco zeptat vás? Je-li život posvátný v chudinské čtvrti, na bojišti nebo ve vězení, proč také není posvátný na potratové klinice nebo na gerontologické klinice?

A naopak

Tarian: Ano, chápu vaši otázku. Zdá se... ano: zdá se, že jsem ten jejich vnitřní rozpor jen obrátil nohama vzhůru, místo abych mu sám unikl.

Sokrates: To jste postřehl výborně. Ale můžete mi ještě vysvětlit, proč je to jen zdání?

Tarian: Myslím, že mohu. Jak víte, já právě chci, aby vlády moc nezasahovaly do života společnosti a neomezovaly individuální svobodnou volbu. Nenávidím násilí. Nutit ženu, aby porodila dítě, nutit vězně, aby si sedl na

Ospravedlnění
liberalismu:
svobodná volba

elektrické křeslo, nutit vojáka, aby zemřel v bitvě – to všechno jsou různé případy téže věci. Nesouhlasíte, že společnost s pouze nezbytnými minimálními omezeními či restriktivními zákony je nejlepší?

Sokrates: Souhlasím. Musíme tedy prozkoumat, která jsou ta nezbytná minimální omezení a vskutku nutné restriktivní zákony a potom ještě musí-li mezi ně patřit zákony proti umělým potratům. Jestliže se shodujeme v principu, snad z něho dokážeme vyvodit správný závěr, pokud jde o právní úpravu možnosti potratu.

Tarian: Ale my se nikdy neshodneme, pokud jde o potratovou legislativu, Sokrate. Jste naivní, myslíte-li si něco jiného. To je vždycky relativní; různí lidé mají různá mínění a vždycky je budou mít.

„Vše je relativní“

Sokrates: Co je ale ono vaše „to“, které je „vždycky relativní“, prosím?

Tarian: Spravedlnost. Jaké zákony jsou spravedlivé nebo dobré nebo správné nebo vhodné nebo nutné. Právě tohle. To, o čem tu mluvíme.

Sokrates: Doufal jsem, že přinejmenším v určité chvíli mluvíme vždy o jedné věci. Vy jste jich teď uvedl pět. Máte trpělivost tyto termíny definovat, abychom věděli, o čem spolu právě mluvíme?

Tarian: Upřímně řečeno, nemám. Už jsem vypil polovinu své whisky a snad už také máme za sebou půlku naší konverzace. Raději bych nemarnil čas, který nám ještě zbývá, nějakými nudnými definicemi.

Sokrates: Ó já! Myslel jsem, že jsme už unikli tyranu Kronovi, a teď vidím, že jsme ještě připoutáni dokonce k jeho sklenici. Jsme ještě pořád závislí na tom, kolik času nám Kronos udělí jako almužnu? – Ale to nic. Můžeme zvolit krátkou cestu, přejete-li si, ačkoli je zřídka stejně bezpečná jako cesta dlouhá. Povězte mi: chtěl jste říci, že v oblasti věcí spravedlivých a nespravedlivých není nic absolutního a všechno je relativní?

Tarian: Přesně.

Sokrates: Jiným slovem – absolutně?

Tarian: Cože?

Absolutně nic
absolutního?

Sokrates: Že není absolutně nic absolutního?

Tarian: To je pouhý slovní trik, Sokrate.

Sokrates: To opravdu je, ale jeho autorem jste vy, ne já. Já jsem jen vytáhl na světlo váš vlastní protimluv.

Tarian: Podívejme se raději na konkrétní problémy. V situaci, kdy lidé mají rozdílné názory na spravedlnost a na hodnoty, potřebujeme maximální toleranci. S tím snad souhlasíte.

Sokrates: \inmargin{Toleroval byste netolerantní?} Ano. Ale také potřebujeme zjistit, jak daleko ta maximální tolerance jde a kolik omezení představuje nutné minimum. Byl byste tolerantní k netolerantnímu člověku?

Tarian: Další verbální trik!

Sokrates: Tentokrát vůbec ne, profesore. Bude-li nějaký hromotluk bít vaše dítě nebo když se nějaký diktátor bude chtít zmocnit vašeho státu a zbavit vás svobody, byl byste k těmto

netolerantním lidem tolerantní?

Tarian: Samozřejmě ne. To jsou případy, kdy do hry vstupují minimální zákony. Jejich úkolem je chránit svobodu. S tím jistě souhlasíte.

Sokrates: Ano. Ale nevnucují liberální zákony o potratech mnoha lidským zárodkům smrt?

Tarian: Ale fetus není osoba.

Sokrates: Nu, tím jsme ovšem zase zpátky u naší základní otázky. Jediné základní otázky.

Tarian: Ne jediné, tady je například mé další téma. Jsem proti zákonům, které berou ženě svobodu volby své těhotenství ukončit, či neukončit.

Sokrates: Proč? Protože nechcete lidi k něčemu nutit?

Tarian: Přesně tak.

Sokrates: Ale přinutil byste lidský zárodek zemřít.

Tarian: Vy pořád trváte na předpokladu, že je zárodek osobou.

Sokrates: A vy trváte na předpokladu, že jí není. Právě o to jde.

Tarian: Jenže je to také otázka právní a politická. Vy chcete, aby nás stát nutil ke ctnosti, a to k takové, jak vy ji definujete.

Sokrates: V tom si mne asi pletete s mým zájmem Platonem. Řekněme, že souhlasím s vaším liberálním principem, přinejmenším pro moderní pluralistický stát. Co z toho plyne?

Tarian: Stoupenci stanoviska pro volbu (pro-choice) nechtějí nutit k potratům ty, kdo jsou pro život (pro-life), ale ti chtějí nutit osoby pro volbu, aby potraty neprováděly a nepodstupovaly. My nechceme tyto lidi omezovat, ale oni

Nejsou stoupenci „pro-choice“ méně restriktivní?

chtějí omezovat nás. My jsme opravdoví liberálové. Nevidíte to? Je to přece zřejmé!

Sokrates: Já skutečně vidím to, co vy vidíte. Zda-li také vy vidíte, co vidím já, ještě zbývá zjistit.

Tarian: A co tedy vidíte?

Sokrates: Vidím některé, kdo jsou liberálními potratovými zákony omezování tvrději, než je kdokoli omezován zákony konzervativními.

Tarian: Ale to je přece nemožné!

Sokrates: Umělý potrat je možný, nebo snad ne?

Tarian: Ovšem...

Sokrates: Co tedy s těmi miliony jeho obětí? Není být zabit tím nejtvrdějším omezením ze všech možných? Jste-li skutečně proti násilí, proč chcete nutit k smrti miliony těch, kdo ji nechtějí?

Tarian: Pohlížíte na fetus jako na osobu.

Vše vede zpět
k otázce plodu

Sokrates: A vy jako na ne-osobu. Vidíte? Každý argument se nakonec vrací k problémům, o nichž jsme včera diskutovali s doktorem Herrodem.

Tarian: Řekněme tedy, že tomu skutečně tak je. Jelikož se v této věci neshodujeme, necht se tedy neshodujeme. Ale nevnucujme jeden druhému své hodnoty.

Sokrates: To je další oblíbené klišé. Ale já jsem je nikdy nedokázal pochopit. Vy si přece snad nemyslíte, že bychom se neměli snažit jeden druhého přesvědčit o pravdivosti svého vlastního přesvědčení?

Tarian: Proč bych si to neměl myslet? Nemám rád proselytismus.

Sokrates: Jestliže jsme čestně přesvědčeni, že to, co říkáme, je pravda, proč bychom měli je-

den druhého ochudit o tak veliké dobro? Leda že by pravda nebyla dobrem.

Tarian: Tady bych vám rád své stanovisko blíže vysvětlil, Sokrate. Myslím, že mě posuzujete nesprávně. Já nejsem pro potraty, nýbrž pro volbu. Osobně jsem proti potratům. Ale nechci své hodnoty vnucovat druhým tím, že bych je činil záležitostí veřejného zákona a donucení místo soukromé volby a svobody. To jistě musíte chápat!

Sokrates: Pouze pokud se vynasnažím to pochopit. A jediná mně známá cesta k tomu je, že vám budu klást otázky o tom, co jste řekl.

Tarian: Klidně se mě ptejte.

Sokrates: *Proč* jste osobně proti potratům? Řekněte, ke kterému z těchto tří stanovisek se hlásíte: řekl byste, že lidský zárodek je lidská bytost, nebo to není lidská bytost, nebo nevíte.

Tarian: Proč se teď zase musíme vracet k této otázce?

Sokrates: Protože pokud si myslíte, že lidský zárodek je lidská bytost, jistě budete pokládat za svou povinnost chránit jej zákonem proti potenciálním vrahům, stejně jako chráníte jiné lidské bytosti. Ale myslíte-li si, že to není lidská bytost, proč jste osobně proti potratům? A jestliže nevíte, nemusíte jednat s ohledem na možnost, že to *může* být lidská bytost, a nerisikovat vraždu?

Tarian: Nezáleží na tom, co z té trojice si vyberu. Ať už jsou mé názory jakékoli, nechtěl bych je vnucovat nikomu, kdo se mnou nesouhlasí.

Dokonce
i minimum
legislativy musí
chránit nevinné

Paralela se zákony
proti lynčování

Sokrates: Myslím, že byste chtěl, kdybyste byl přesvědčen, že jsou pravdivé. Zákon by jistě měl všechny nutit, aby chránili nevinný lidský život, i když sami nechtějí. Souhlasíte?

Tarian: Nenávidím donucování.

Sokrates: To je sice zajímavý rys vašeho psychologického ustrojení, ale není to odpověď na mou otázku. Dovolte, abych ji vyslovil konkrétněji. Řekněme, že by ve vaší zemi Ku Klux Klan chtěl znovu začít lynčovat. Lynčování je hodnotou pro příslušníky Ku Klux Klanu, ale ne pro vás. Je to tak?

Tarian: Dalo by se to tak říci. Ano.

Sokrates: Bylo by to z vaší strany „vnucování hodnot“ těmto lidem, kdybyste stanovil a vnucoval zákony proti lynčování?

Tarian: Ale to by nebylo vnucování mých hodnot. To by bylo, přesně vzato... vlastně...

Sokrates: Co?

Tarian: Já nevím.

Sokrates: Oho!

Tarian: To není od vás fér! Vybařnete na mne právě, když jsem natolik poctivý, že připustím, že o tom ještě musím chvíli uvažovat.

Sokrates: Ale kdepak, drahý profesore! Nevybařl jsem na vás, vykřikl jsem samou radostí z vás.

Tarian: Myslíte asi radostí pro sebe, že v diskusi vyhráváte.

Sokrates: Ne, profesore: radostí z vás. Víte, já jsem dospěl k objevu, že ta dvě prostá slůvka, která jste právě vyslovil, jsou počátkem vší moudrosti.

Tarian: Která slůvka?

Sokrates: *Já nevím.*

Tarian: Když ani nevíte, která slova to jsou, jak víte, že jsou moudrá?

Sokrates: Já ale ta slova znám.

Tarian: Která slova to tedy jsou?

Sokrates: *Já nevím.*

Tarian: Vy jste přece idiot!

Sokrates: Budiž. To je pak jiný, silnější způsob, jak vyjádřit, oč mi jde. Ale vezměme ještě jiný příklad. Představte si, že vznikla neonacistická strana, která chce znovu začít likvidovat Židy. Řekl byste, že omezovat jejich činnost – pokud k tomu máte prostředky – je totéž jako vnucovat jim vaše hodnoty?

Tarian: To ne.

Sokrates: Jak byste to tedy nazval?

Tarian: Omezování jejich činnosti.

Sokrates: To jste řekl trefně; ale vidím, že svou otázku musím formulovat jasněji. Jak byste tuto svou činnost ospravedlnil?

Tarian: Jako ochranu nevinných.

Sokrates: To je výstižné. A nejsou odpůrci umělých potratů přesně v téže pozici?

Tarian: Ale Židé a černoši jsou osoby. Fetus ne.

Sokrates: A tak jsem zase znova u otázky ze včerejší diskuse. Myslíte, že už se k celému problému nedá říci nic dalšího?

Tarian: Ale jistěže dá: že jde o různé případy.

Sokrates: Různé ještě jinak, nezávisle na otázce, je-li lidský zárodek osoba?

Tarian: Ano. Každý uznává, že lynčování nebo

genocida je špatná, ale ohledně potratů existuje pluralita názorů.

Sokrates: Opravdu *každý* uznává, že lynčování a genocida jsou špatné? I Ku Klux Klan a nacisté?

Tarian: No, ti vlastně ne.

Sokrates: Zastánci umělých potratů také neuznávají, že takový potrat je špatný. V každém z našich tří případů jsou dvě strany. V čem je rozdíl?

Tarian: Názor pro volbu zastává velká část občanů. S Ku Klux Klanem a s nacisty by souhlasila hrstka lidí.

Rozhoduje většina
vždy správně?

Sokrates: Nacistů bylo kdysi daleko víc než hrstka. Byla tehdy genocida správná? Můžete rozhodovat mezi správným a nesprávným podle početní síly?

Tarian: To skutečně můžeme, Sokrate! Nezní to pěkně, ale je to princip demokracie: většina vládne.

Sokrates: Zastává většina vždycky správné stanovisko?

Tarian: Většina v demokracii vyhláší, co je správné.

Sokrates: Může udělat chybu? Dělali nacisté chyby?

Tarian: Já myslím, že ano, ale *oni* ne.

Sokrates: Toho jsem si vědom. Ale dělali skutečně chyby?

Tarian: Takový soud nemohu vynést.

Sokrates: Ale můžete, dobrý muži. Vždyť jste právě na mou otázku, zda nacisté dělali chyby, odpověděl: „Já myslím, že ano.“

Tarian: Podle mých *standardů*.

Sokrates: Jsou vaše standardy jen vaše osobní, jako vaše obliba oliv? Nejsou pokusem pocho-

pit nějakou univerzální pravdu o lidské přirozenosti nebo o lidských právech?

Tarian: Zase stáčíte debatu do abstrakcí.

Sokrates: Odpovězte tedy na tuto docela konkrétní otázku: jak jsou v demokracii chráněny menšiny proti většinám? Kdyby se většina shodovala, že lynčování je „bezpečné a legální“, byl by přesto správný zákon, který by prohlásil lynčování za ilegální?

Tarian: Já myslím, že by správný byl, ale většina, která by hlasovala pro lynčování, nikoli.

Sokrates: Profesore, tyto dvě věci už vím. Ptám se na třetí věc. Možná jste mou otázku špatně pochopil. Neptal jsem se, co si myslíte vy nebo co si myslí oni, ale co *je*. Sociolog nebo psycholog může dělat výzkumy veřejného mínění, ale vás se neptám jako sociologa nebo psychologa, nýbrž jako filosofa. Nehovořte o svém mínění, nýbrž o předmětech vašeho mínění, o dobrých zákonech a o spravedlnosti.

Fakta nebo názory

Tarian: Na vaši filosofickou otázku není možné dát odpověď. Spravedlnost je prostě věcí mínění.

Sokrates: Co je předmětem vašich přednášek, profesore? Co je vaším povoláním?

Tarian: Filosofie.

Sokrates: A vy říkáte, že filosofie klade otázky, jež je nemožné zodpovědět. Takže jste profesorem nemožného.

Tarian: Konzistence je strašák malých duchů, Sokrate.

Sokrates: Vidím, že nehrozí žádné nebezpečí, že byste se cítil takovými strašáky ohrožován.

Spravedlnost
je pouze věci
názoru?

Tarian: Důležité je, že spravedlnost je pouze věcí mínění.

Sokrates: Takže mínění o spravedlnosti je mínění o mínění.

Tarian: Odmítám vlézt do pasti vaší zrcadlové síně logiky.

Sokrates: Ta síň není moje, profesore, je vaše. Právě vaše mysl je v zrcadlové síni. Všichni strašáci jsou z ní vymeteni.

Tarian: Odmítám diskutovat o abstrakcích.

Sokrates: Odmítáte tedy chránit menšiny před většinami?

Tarian: To ne, a tady jsme zpátky v reálném světě.

Sokrates: A jak je chcete chránit?

Tarian: Prostřednictvím zákonů, samozřejmě.

Sokrates: A takové zákony jsou spravedlivé?

Tarian: Ano.

Sokrates: Ale jiní si o nich myslí, že jsou nespravedlivé.

Tarian: Pochybují, že by se lidé jako Ku Klux Klan nebo nacisté vůbec někdy skutečně starali o spravedlnost.

Sokrates: Ale kdyby tvrdili, že se o ni starají, a trvali by na tom, že jejich zákony jsou spravedlivé a vaše nespravedlivé, odvolal byste své represivní zákony proti nim a dovolil byste lynčování a genocidu, jak to oni požadují?

Tarian: Ne.

Sokrates: I kdyby získali 51 procent občanů?

Tarian: Ne. Ani v takovém případě ne.

Sokrates: Proč? Co vás opravňuje „vnucovat své hodnoty jiným“?

Tarian: Je to zřejmý případ minimálních nutných zákonů, jak jsme o nich hovořili.

Sokrates: A protipotratové zákony nutné nejsou, protože lidský zárodek není osoba?

Tarian: Ano. Tím jsme zpátky u včerejší diskuse. Můžeme nyní jít domů?

Sokrates: Já bych přece jen rád pochopil vaši podivnou frázi *vnucovat vlastní hodnoty jiným*. Byl by takový zákon vnucováním vašich hodnot jiným, nebo ne?

Tarian: Jaké důsledky má, zda odpovím tak, nebo tak? Je to pouze otázka slov. Vy umíte znamenitě chytat lidi za slovíčka. Ať odpovím jakkoli, budete vítězem této debaty. Ale to, o čem skutečně jde, se netýká slov, nýbrž reálného světa.

Sokrates: Jenže já se obávám, že v této debatě prohrávám, protože jsem nedosáhl toho, co jsem chtěl: pochopit vaše slova. Ale máte zcela pravdu: to, o čem skutečně jde, se netýká slov, nýbrž reálného světa. Kdekoli shledáte, že se má slova netýkají reálného světa, prosím, povězte mi to a já od nich uteču jako od přízraku – nebo od zrcadlové síně.

Tarian: Proč tedy stále užíváte svou pověstnou dialektiku?

Sokrates: Shledávám, že svět je tak strašně logický, že užívám logiku jako nástroj, jímž bych odhalil svět tak dokonale, jak jen mohu.

Tarian: Jenže většina lidí neshledává svět „strašně logickým“. Řekněte mi, co shledáváte tak logickým na bombách, inflaci, znásilňování, smrti?

Protipotratové zákony jsou nezbytné pro ochranu osob

Slova nebo skutečnost

Je reálný svět logický?

Sokrates: Že bomby jsou bomby, že dva miliony plus dva miliony jsou vždy čtyři miliony, že každá událost má příčinu, dokonce i znásilnění, že smrtelníci nejsou nesmrtelní a podobně zarážející paradoxy.

Tarian: Zapomeňte na své hloupé paradoxy. To, oč mi jde, je prosté: chci soucitné zákony, zákony, které lidem pomáhají, ne které je utiskují.

Sokrates: Které jim pomáhají od bomb, inflace a znásilňování?

Tarian: Ano.

Sokrates: A lynčování a genocidy?

Tarian: Ano.

Sokrates: Ale ne od umělých potratů.

Tarian: Chci pomáhat *lidem*. Potraty chtějí reální lidé.

Sokrates: Lynčování a genocidu znásilňování také chtějí reální lidé.

Tarian: Ale právě jiní lidé jsou pak oběťmi znásilňování a lynčování.

Sokrates: Nebo oběťmi umělých potratů.

Zpět k hlavní otázce

Tarian: Znovu jsme zpátky u včerejší diskuse.

Sokrates: Pokaždé. Můžete to nějak vyvrátit?

Tarian: Sokrate, z vaší dialektiky se mi už točí hlava. Zapomeňme na logiku a místo toho se podívejme na fakta.

Sokrates: *Místo toho?*

Ale umělý potrat je legální

Tarian: Ať se vám to líbí nebo nelíbí, prostý fakt je, že potrat je dnes ve většině zemí legální. Americký Nejvyšší soud jej například prohlásil za legální.

Sokrates: Tentýž Nejvyšší soud kdysi prohlásil, že černý otrok není osoba, víte o tom?

Tarian: Ano.

Sokrates: A nacistické zákony stanovily, že Židé de facto nejsou osoby.

Tarian: Ano.

Sokrates: Jistě byste řekl, že takové zákony byly špatné.

Tarian: Nesouhlasím s nimi, ale jiní ano.

Sokrates: Opět mi odpovídáte psychologicky nebo sociologicky, když se ptám filosoficky. *Jsou* takové zákony špatné?

Tarian: To nechci dogmaticky tvrdit. Je to věcí názoru.

Správné a špatné
jen věcí názoru?

Sokrates: I to, zda je špatné záměrně likvidovat celou lidskou rasu, je věcí názoru?

Tarian: Jistě. Já budu hájit své mínění, ale budu také hájit právo každého nebo každé na jeho nebo její vlastní mínění, jakkoli silně s nimi mohu nesouhlasit.

Sokrates: Je „jistě“ pravda, že jde jen o věc názoru? Vy si *nejste* jist, že genocida je špatná, ale *jste* si jist, že jsou špatní ti, kdo tvrdí, že *vědí*, že genocida je špatná?

Tarian: Ano.

Sokrates: Jsou všechny názory stejně pravdivé?

Všechny názory
stejně pravdivé?

Tarian: Všechna mínění se musejí brát v úvahu. Je dogmatické tvrdit, že pouze to vaše je správné.

Sokrates: Takže mínění šílenec se musí brát právě tak jako mínění zdravého člověka? Barbarství má stejná práva jako civilizace?

Tarian: Barbarství jednoho člověka je civilizací jiného. Konec konců, kdo může říci, kdo je zdravý a kdo je šílenec?

Co je Pravda?

Subjektivismus
je objektivně
pravdivý?

Sokrates: Vy, jste-li čestný člověk. Nemá každý z nás povinnost snažit se najít pravdu a vyslovovat ji? Odmítáte tuto povinnost?

Tarian: Ehm, pravdu? A co je vlastně pravda?

Sokrates: Tato otázka mi připomíná kohosi, s nímž jsem se setkal před dvěma tisíci lety.

Tarian: Byla to rétorická otázka, Sokrate. Jiný způsob, jak říci, že pravda je subjektivní, ne objektivní.

Sokrates: Dobrá. Řekněte mi, prosím, myslíte si, že tento váš subjektivismus je opravdu pravdivý? Nebo je i on pouze subjektivní? Vyjadřujete pouze, jak se cítíte, jako když někdo zívne nebo řihne?

Tarian: Není snad třeba být hrubý, Sokrate.

Sokrates: Naopak, myslím, že je to třeba. Jestliže je nějaká myšlenka hrubá a barbarská, je namísto s ní zacházet hrubě. Ale nechci nahrazovat logiku otázkou volby slov. Tedy mi, prosím, řekněte: je váš subjektivismus objektivně pravdivý?

Tarian: Myslíte si, že mě lapíte tak snadno? Samozřejmě, že není. Tvrdím pouze, že je pravdivý pro mne.

Sokrates: Ale já se nesnažím vás lapit. Naopak, každému poskytuji svobodnou volbu mezi dvěma logickými alternativami při odpovědi na každou otázku. Jak vidíte, jsem skutečně pro volbu.

Tarian: Ale řeknu-li, že není žádná objektivní pravda, namítnete: „Jak to můžete vědět? Je to, co víte, objektivní pravda? Je pravda, že žádná pravda není?“

Sokrates: Kdybych byl tak chytrý jako vy, mohl bych to říci. Děkuji vám, že jste se tak

dokonale chytil do pasti. Můžete z této vlastní pasti uniknout?

Tarian: Ano. Existuje kompromisní stanovisko. Připusťme, že objektivní pravda existuje (tak unikneme skepticizmu), ale že ji nemůžeme poznat s jistotou (tak unikneme dogmatizmu).

Sokrates: Jestliže ji nemůžete s jistotou poznat, jak s jistotou víte, že existuje?

Tarian: Umíte mi znamenitě vracet má slova jako bumerang.

Sokrates: Nebo spíš jako zrcadlo: jsou to vaše vlastní slova, ne má.

Tarian: Přestaňme mluvit o slovech a mluvm raději o reálných věcech.

Sokrates: To rád přijímám. Je například lidský zárodek reálná věc?

Tarian: Musíte se vždycky znova k němu vracet?

Sokrates: Sloužíme-li společnému mistru, pak ano. Argumenty se vždycky k němu vracují.

Tarian: Jak si můžete být jist, co dělají všechny argumenty? Ještě jste neprobral všechny mé argumenty. Jste předpojatý – právě vy mezi všemi lidmi! Jak víte předem, že všechny mé argumenty budou slabší než vaše?

Sokrates: Ale profesore, jako filosof jistě musíte vědět, že tu nejde o sílu, jako kdyby byla diskuse soubojem a argumenty byly zbraněmi soupeřů. Vy doufáte, že na svou stranu přidáte argumenty a zdoláte mě jejich vahou (ačkoli jsme ještě neviděli žádný, který by obstál). Ale není možné obejít včerejší diskusi. Ta musí být rozhodnuta napřed, protože je-li lidský zárodek osoba, pak

Argumenty
nevítězí silou

je umělý potrat vražda a všechny vaše dnešní argumenty to nemohou vyvrátit.

Tarian: Ale vy je musíte zodpovědět, stejně jako já musím zodpovědět vaše.

Sokrates: Máte pravdu. Ale já jsem vaše argumenty zodpověděl svými, kdežto vy jste ze své strany nezodpověděl argumenty mé. Je-li lidský zárodek osoba, pak z toho například plyne, že zákony proti potratům nejsou nepřiměřeně omezující. Na druhé straně vyjdeme-li z toho, že zákony mají být tak málo restriktivní, jak jen možno, neplyne z toho, že lidský zárodek není osoba.

Tarian: Upřímně řečeno, Sokrate, z té logiky už mi začíná být nevolno.

Sokrates: Jste si jist, že příčinou není whisky?

Tarian: Vezměte to prakticky, Sokrate. Stát nemůžete přece řídit logikou.

Sokrates: A čím tedy? Nelogičností? Slepými předsudky? Nereflektovanými pocity?

Tarian: Jistě ne filosofii. Například naše diskuze je teď válkou slov. To nemá smysl.

Sokrates: Není divu, že vaše dějiny jsou tak plné válek. Nechcete bojovat slovy, takže místo toho bojujete děly a bombami. Zkoušeli jste vůbec někdy alternativu?

Tarian: Vy jste beznadějný utopista, Sokrate.

Sokrates: Nikoli, já jsem utopista plný naděje. Beznadějný jste naopak vy. Neskládáte žádnou naději v boha v nás, pouze v živočicha v nás.

Tarian: V boha v nás? Mám tomu rozumět tak, že uctíváte jako božstvo své vlastní rozumování?

Sokrates: Ne rozumování, ale rozum. A ne můj

rozum, nýbrž božský rozum. Slyšel jste někdy o světle, jež osvětluje každého člověka?

Tarian: A co naproti tomu míníte živočichem v nás? Tělo?

Sokrates: Ano, a dá se říci, že ty dvě části přebývají ve dvou různých světech. Nemáme s živočichy společný svět praktických potřeb a proměnlivých okolností? Ale pouze my lidé obýváme také svět Pravdy, která se nemění, jakkoli proměnlivě a nestále a poklesle v něm přebýváme. Rozum je naší oporou v tomto světě.

Rozum jako
opora pravdě

Chcete vyjít z toho prvního světa a navíc vytřepat prach ze své obuvi?

Tarian: Právě tohle já nemohu přijmout, Sokrate: vaše oddělené světy, jeden reálný a druhý ideální.

Sokrates: Neoddělujete je v praxi vy víc než já? Oddělujete pozitivní zákony od mravních ideálů, obchod od ctnosti, politiku od filosofie. Vskutku „ubohý Platon“ – podle něho myslet by mohlo být setkáním mezi zákonem a mravností, králem a filosofem, mocí a právem.

Tarian: K úkolům státu vůbec nepatří, aby se snažil dělat lidi ctnostnými. Mravnost nemůže být vynucována.

Sokrates: Souhlasím, že mravnost nemůže být vynucována, ačkoli se jí možná lze učit. Co z toho plyne?

Tarian: Že zákony nezpůsobí, aby lidé byli dobří.

Sokrates: Pokud je zákon více záležitostí síly či násilí než učení (ale to já neuznávám), pak máte pravdu. Ovšem i když zákony nemohou

činit lidi dobrými, nemohou jim aspoň bránit být zlí?

Tarian: Ne, pouze aby *nekonali* zlé věci.

Sokrates: To je znamenité rozlišení, profesore, a já přijímám vaši opravu. Ale nevidíte, co v sobě skrývá? Konání dobrých nebo špatných věcí je ve viditelném, vnějším světě; být dobrý nebo špatný je v duši, v charakteru, a to je něco neviditelného. Takže nakonec souhlasíte s mými dvěma světy.

Tarian: Zkusme se na to podívat ještě jinak. Mravnost je svobodná; zákon donucuje; mravnost tedy není záležitostí zákona. Není to řečeno stručně a sladce?

Sokrates: Stručně jistě ano. Zda i sladce, to nemůžeme posoudit bez ochutnání.

Tarian: Tak ochutnávejte. Nabídl jsem vám váš sylogický sendvič.

Je morálka
svobodná?

Sokrates: Díky, ale ochutnejme jej společně. Říkáte, že morálka je svobodná. Je stejně svobodná od dobrého jako od zlého?

Tarian: Myslím, že není vázána k jednomu ani k druhému.

Sokrates: Není vázána ke službě dobrému?

Tarian: Tak byste to asi řekl vy.

Sokrates: Nejen bych řekl, skutečně to říkám. Podívejme se nyní na druhý plátek vašeho sendviče. Říkáte, že zákon donucuje?

Donucuje zákon?

Tarian: Ano.

Sokrates: Ovšem lidský zákon lze také neuposlechnout, že?

Tarian: To jistě.

Sokrates: Zdá se tedy, jako by zákon předpokládal svobodu volby, zda uposlechnout, nebo neuposlechnout.

Tarian: Tuto svobodu – ano. Předpokládá svobodnou volbu.

Sokrates: Právě tak jako mravnost.

Tarian: Ale Sokrate, to je zase jen jeden z vašich triků se slovy. Praktický fakt je, že nemůžete lidi učinit dobrými pouze pomocí zákonů.

Sokrates: Pouze pomocí zákonů? S tím zcela souhlasím. Zákony *nestačí*. To ale neznamená, že by nebyly *nutné*. Nebyla by společnost bez zákonů barbarská?

Tarian: Ano. Nebo by to musela být společnost světců.

Sokrates: Zním mnoho případů té první možnosti. Znáte vy nějaký příklad té druhé?

Tarian: Tak tady jste zabodoval, uznávám. Ale pojďme k mému třetímu důvodu, nemáte-li námitek. Už jsme věnovali až příliš mnoho času těm prvním dvěma.

Sokrates: Nenamítám nic. Ale podle čeho posuzujete, kolik času je už příliš mnoho, smím-li se zeptat?

Tarian: Zeptat se smíte, ale já se mohu zdržet odpovědi. Řekněte mi raději, jak byste odpověděl na můj třetí důvod pro legalizaci potratů, totiž že zákony proti potratům jsou nevynutitelné?

Sokrates: A proto by neměly existovat?

Tarian: Ano, to tvrdím.

Tarianova
třetí námitka:
nevynutitelný
zákon by neměl
existovat

Sokrates: Ale jistě chápete, jakou premisu musíte přijmout, aby váš závěr z vašeho argumentu logicky vyplýval.

Tarian: Ano: nevynutitelné zákony by neměly existovat.

Sokrates: Takže najdeme-li nějaký nevynutitelný zákon, který by existovat měl, vaše premisa neplatí a argument je vyvrácen.

Tarian: Ano, ale je na vás nějaký takový zákon najít.

Sokrates: Vezměme ten nejzřetelněji nevynutitelný ze všech zákonů.

Tarian: Který to je?

Sokrates: Zákon zakazující sebevraždu.

Tarian: Proč vám připadá nejzřetelněji nevynutitelný?

Sokrates: Zákon se vynucuje hrozbou trestu, že?

Tarian: Ano.

Sokrates: A můžeme potrestat mrtvého?

Tarian: Ne.

Sokrates: Takže zákony proti sebevraždě jsou nevynutitelné.

Tarian: Správně. Proto by také neměly existovat. Tam, kde existují, jsou naprosto hloupé. To ví každý.

Sokrates: Každý? Já to nevím. Podívejme se, zda tomu tak je, či nikoli.

Tarian: Vy nikdy nepřijmete nějakou věc jako danou. Nebo snad ano?

Sokrates: Ne. Řekněte mi, prosím, tohle: měli bychom podle vás posuzovat, který zákon si zaslouží existovat a který ne, podle ideálů

a principů, nebo přihlédnutím k praktickým důsledkům?

Tarian: Já jsem utilitarista, vy idealista, jak předpokládám. Chcete snad teď otevírat diskusi na toto omšelé téma?

Sokrates: Řekněme, že jsem idealista, ale vyjděme nyní z vaší utilitární premisy.

Tarian: Proč?

Sokrates: Proč? Samozřejmě proto, že diskutujeme o vašich názorech. Myslel jste, že mým důvodem k diskusi je vyhrát jakýsi spor a ne posloužit vám tím, že vám ukážu význam vašich vlastních myšlenek?

Tarian: Tak dobře, vy zrcadlo. Ukažte mi mou mysl.

Sokrates: Řekl byste, že jestliže nějaký zákon pravděpodobně povede k lepším důsledkům, měl by být zaveden?

Tarian: Ano.

Sokrates: A řekl byste, že sebevražda je dobrá?

Tarian: To ne... Ale záleží na tom, co myslíte slovem dobrá. Nevěřím na vaše absolutní, univerzální mravní hodnoty. Neodsoudil bych každou sebevraždu jako špatnou. Záleží na situaci.

Sokrates: Řekl byste, že za jinak stejných okolností je lepší ta společnost, v níž dochází k méně sebevraždám?

Tarian: Zajisté.

Sokrates: Výborně. A je zákon výrazem vůle společnosti?

Tarian: V demokracii ano.

Sokrates: Ale vůle společnosti je určitý druh tlaku na jednotlivce, souhlasíte? Nejsme ovlivňováni – nebo podle nyní oblíbeného výrazu *podmiňování* – tím, co od nás naše společnost očekává?

Tarian: Nepochybně jsme. Zdá se, že pomalu přecházíte na mou pozici, Sokrate.

Sokrates: Pouze zkoumám vaši pozici, profesore. Řeknete mi, prosím: jestliže nějaká společnost vydá zákon proti sebevraždě, budou tím lidé do jisté míry ovlivněni? Takže bude sebevražd méně, než kdyby tam takový zákon neplatil?

Tarian: Ten zákon by neměl velký vliv. Víte, zákony proti sebevraždě mají velmi malý účinek. Zákoníky mnoha zemí takový zákon mají, a přesto se v nich sebevraždy vyskytují.

Sokrates: Více nebo méně, než kdyby tam zákon proti sebevraždě neměli?

Tarian: Snad trochu méně. Ale ne o mnoho.

Sokrates: Kdyby ten zákon odstrašil třeba i jediného člověka za století v zemi s miliardou obyvatel, nestálo by za to si dát s takovým zákonem práci? Jeho vydáním by se ztratilo málo, ale mnoho je ztraceno i jedinou sebevraždou: lidský život, a z hlediska sebevraha celý svět. Takže zákon proti sebevraždě je podle vašich utilitárních měřítek dobrý. A přece je totálně nevynutitelný. Tudíž nejsou všechny nevynutitelné zákony špatné zákony, a premisa vašeho třetího důvodu proti zákonům protipotratovým padá. Ostatně váš třetí důvod má i další slabinu – myslím, že můžeme nahlédnout neoprávněnost i jeho druhé premisy, totiž že protipotratov-

vé zákony jsou zcela nevynutitelné. Máme nyní zaměřit naše zkoumání tímto směrem?

Tarian: Máte na mysli ilegální potraty, řeznickou chirurgii, černý trh a tak dále? Takové jsou důsledky protipotratových zákonů: spousta zbytečného utrpení, a dokonce úmrtí, a tomu všemu se lze vyhnout, jsou-li potraty bezpečné a legální.

Sokrates: Bezpečné pro koho? Jistě ne pro ty miliony otrávených, spálených, rozkrájených nebo vysátých nenarozených, kteří již zemřeli v zemích, kde je umělý potrat „bezpečný a legální“. Není právě jisté, jaké důsledky by měly protipotratové zákony, ani jak dobře by se daly vymáhat. Zcela jisté však je, jaké jsou důsledky legalizovaných potratů: utrpení a smrt, jíž by bylo možné se vyhnout, kdyby se pečovalo víc o bezpečí nenarozených než o bezpečnost umělého potratu.

Tarian: Vy se opět vyhýbáte mé otázce tím, že uvažujete o fetu jako o osobě.

Sokrates: A vy se opět vyhýbáte mé otázce tím, že jej za osobu nepokládáte. Jsme zase zpátky u včerejší diskuse. A zeptám se vás opět: můžete něčím vyvrátit můj argument?

Tarian: Ne, ale mám ještě dva důvody pro legalizaci potratů, které jste dosud nevyvrátil, ačkoli se obávám, že pro vás budou jako dva mravenci na cestě slona.

Sokrates: Nebo raději jako mraky na cestě slunce.

Tarian: Tak či onak. Ale jistě nebudete nic mít proti mému čtvrtému důvodu: každé dítě by mělo být dítětem chtěným.

Je umělý potrat
bezpečný
pro plod?

Zpět k hlavní
otázce

Tarianova čtvrtá
námitka: každé
dítě – chtěné dítě

Sokrates: To je vskutku ušlechtilý cíl; ale jak ho dosahovat? Vražděním dětí nechtěných, nebo tak, že se budeme učit chtít ty, které už máme?

Tarian: Tím se předpokládá, že fetus je dítě.

Sokrates: Tedy jsme zase zpátky u včerejší debaty.

Tarian: To bylo rychlé. S mým čtvrtým důvodem jste neměl žádné slitování.

Sokrates: Také umělý potrat je rychlý. A nemá žádné slitování se svou obětí.

Pátá námitka:
soucit

Tarian: Ehm... Vy nemáte vůbec slitování s ubohými ženami, které jsou náhodně a nechtěně těhotné. Kde je váš soucit? Co když jde o znásilnění? Nutil byste mladou, nevědomou oběť znásilnění, aby donosila a porodila dítě?

Sokrates: Vidím, že už jsme u pátého důvodu.

Tarian: Odpovězte, prosím, na mou otázku.

Sokrates: Rád, jestliže vy odpovíte na jednu mojí: stávají se všechny nechtěně těhotné ženy obětí vraždy?

Tarian: Cože? Ovšemže ne. Jak by mohla mít mrtvá žena dítě?

Není vražda
horší než než
znásilnění?

Sokrates: Vražda by ženu učinila obětí v silnějším smyslu, ne? Být zbavena života je ještě horší než být zbavena panenství nebo svobody.

Tarian: Ano...

Sokrates: Ale plod je zbavován života. Kde je váš soucit s ním? Vaše etika soucitu je pořádně selektivní: je velmi soucitná s jednou obětí, ale vůbec ne s druhou.

Tarian: Takže vy byste nutil i oběť znásilnění, aby měla dítě.

Sokrates: Ne, akt násilí je na straně toho ná-

silníka. Já bych jí jen prostě zakázal je zabít, čili odpovědět na jedno závažné zlo zlem ještě závažnějším.

Tarian: Tak opět vycházíte z předpokladu, že fetus je dítě.

Sokrates: A vy opět z předpokladu, že jím není. Co nám ještě zbývá?

Tarian: Dva doušky whisky a čím dál větší bolest hlavy.

Sokrates: To sotva vypadá na únik z obvinění, že obhajujete vraždu!

Tarian: Sokrate, myslím, že vám úplně chybí soucit. Vsadil bych se, že jste byl nechtěně dítě. Vy jste musel svým rodičům působit jedinou celoživotní bolest hlavy. Škoda, že vaše matka nebyla pro volbu. Jste-li vy příkladem posvátnosti života, pak pěkně děkuju! Ach, hlava mě bolí čím dál víc. Nevím, je-li to lacinou whisky nebo lacinými argumenty. Rexi, proč jsi nepřišel Chivas Regal?

Herrod: Obávám se, že diskuse sklouzla do verbálního napadání. Ukončeme ji, než budou něčí city uraženy, není-li už příliš pozdě.

Tarian: Je příliš pozdě. S mými city už je to zlé.

Sokrates: Mé city ohroženy nejsou.

Tarian: To je tím, že žádné city nemáte.

Sokrates: Ale zdá se, že už jsme na dně i s vínem.

Herrod: Možná bychom to mohli zkusit ještě jednou, za přívětivějších okolností – snad pod vlídnou záštitou dobrého facilitátora?

Sokrates: To je jeden z těch vašich moderních přístrojů?

Herrod: Ne. Facilitátor je praktický skupinový psycholog. Jednoho znamenitého znám, je teď právě v Aténách, na dovolené z Ameriky.

Sokrates: To je vskutku zvláštní a fantastická země. Co dělá v Americe?

Herrod: Usnadňuje skupinová setkání.

Sokrates: Jsou to skupinová setkání nebo utkání skupin? To druhé zní trochu jako války.

Herrod: Ne, ne. Ta setkání či utkání, chcete-li, jsou jen verbální.

Sokrates: Pak se s ním v každém případě setkejme a utkejme.

Herrod: To nebude přesně to, co máte zřejmě na mysli, Sokrate.

Sokrates: Tím lépe! Budu mít potěšení z překvapení a jistě i ze získání nových poznatků. Kde a kdy se opět sejdem?

Herrod: Na pokoji číslo 399 psychiatrického oddělení, chcete-li přijít. Zítra odpoledne, platí?

Sokrates: Platí.

Herrod: A jak s tebou, Attilo?

Tarian: Tak dobrá. Jsem hrozně nespokojený z dneška.

Sokrates: Něco takového říkali Atéňané po peloponnéské válce.

Herrod: Myslím, že tvá nespokojenost pramení z chladného a neosobního rozhovoru. Můj přítel by nám měl pomoci, abychom se rozpomněli, čím jsme: lidskými bytostmi.

Sokrates: Přesně to je má celoživotní snaha. Pomůže-li nám v tom, budu mu dlužníkem. Všechny mé řeči dnes mířily také k tomu cíli:

měly nás upamatovat na to, čím jsme, nebo čím jsme byli kdysi – lidskými plody, vašimi obětmi, doktore Herrode.

Herrod: Ale prosím vás! Teď nemohu na tuto vaši poznámku reagovat. Jsem rád, že jsme se shodli na zítřejším setkání s mým přítelem; myslím, že nám pomůže být k sobě laskavějšími. Zatím na shledanou!

Sokrates: Na shledanou!

Herrod: Zajímalo by mě, kam teď jde.

Tarian: Doufám, že jde do nebes absolutních hodnot, kam patří. Pojďme zpátky do reálného světa a k reálným filosofům, kam patříme my: dolů na filosofické shromáždění.

Herrod: Neboli konvent. Ale zdá se mi, že je až příliš konvenční.

Tarian: Začínáš mluvit jako jistý filosof, jehož oba známe.

Herrod: Toho ať nás chrání všichni svatí! Zřejmě je to nakažlivé. Rychle, projděme touto zahradou, ať se dostaneme na filosofické shromáždění, než bude příliš pozdě.

Tarian: Pokud není příliš pozdě už teď.

DIALOG TŘETÍ

SOKRATES V PSYCHIATRICKÉ ORDINACI

Čas: třetí den

Místo: místnost č. 399 na psychiatrické klinice v Aténách

Osoby a obsazení: Sokrates

Dr. Rex Herrod, gynekolog

Profesor Attila Tarian, filosof – etik

Pop Syke, psycholog

Herrod: Je toto místnost číslo 399?

Tarian: Ano.

Herrod: Tak jsme na správném místě. Sokrates by tu měl být každou minutu. Pope, děkuju ti, žeš přišel se mnou k Attilovi.

Syke: Jsem na toho zvláštního muže opravdu zvědav. On si skutečně myslí, že je Sokrates?

Herrod: Snad ano, ale je těžké říci, kdy mluví vážně a kdy žertuje. Někdy, jak se zdá, je to obojí zároveň.

Syke: To je neobvyklé. Mimochodem, děkuju ti za obě magnetofonové pásky s vašimi konverzacemi. Samozřejmě jsem si obě vyslechl.

Herrod: Co s ním chceš dělat, Pope?

Syke: Ještě je příliš brzy, abych to mohl říci. Ještě jsem ho neviděl. Ale nepochybuju, že ho dokážu zkrotit.

Herrod: Jak si tím můžeš být tak jist? Poslední konverzace dopadla špatně.

Tarian: Obávám se, že to byla z velké části má chyba. My filosofové máme někdy sklon zapomínat na cítění druhých lidí. Právě proto jsme přizvali tebe, Pope.

Syke: A co přesně ode mne očekáváte, smím-li se ptát?

Herrod: My máme podezření, že má nějakou potlačovanou vinu nebo strach nebo potřebu nebo cosi takového. Jinak by nemohl být tak racionalistický a moralistický. Doufáme, že mu svou metodou „pozitivního pohlazení“ a „posílené stimulace sebeocení“ pomůžeš, aby vyklopil své problémy, pomůžeš mu, aby byl

sám sobě nejlepším přítelem, a vůbec všechny ty věci, které děláváš. Myslíš, že to půjde?

Syke: Jsem si jist, že ano.

Tarian: Jak si můžeš být tak jist, když jsi se s ním ještě ani nasetkal?

Syke: To je obecný princip: med přitahuje mouchy víc než ocet. Je to také věc praxe a zkušenosti. Během všech let své praxe jsem si mohl ověřit, že i nejchladnější a nejtvrďší srdce měknou vlivem kouzelného nápoje.

Tarian: Kouzelného nápoje? Co je to?

Syke: Soucit. Ve skutečnosti je to něco docela vědeckého, žádná magie. Podobné plodí sobě podobné stejně jako oheň plodí oheň. Důvěřuj jiným, a oni se naučí důvěřovat tobě. To vždycky zabralo, i když selhalo všechno ostatní. Dařilo se to i s těžkými zločinci. Mám tedy velkou naději, že si také s tímto zvláštním malým mužem vytvořím vztah neboli raport či rap-raport, jak se říká v psychologii.

Metoda soucitu

Herrod: Víš, on se bude snažit stočit tvou léčebnou konverzaci směrem k diskusi. To je jeho způsob, jak se bránit, aby se jiní nedostali k jeho citům.

Syke: Jak to můžeš vědět? Prováděl jsi s ním psychoanalýzu?

Herrod: Už sám začínáš mluvit jako Sokrates.

Syke: Ty o něm hovoříš jako o nějakém druhu nemoci. Nemám nic proti tomu, abych hrál slovní hry, pokud mi to pomůže přiblížit se jemu, protože to jemu pomůže sblížit se se mnou. Budu s kýmkoli hrát jeho hru. „Stanu se

všem vším, abych získal aspoň některé,“ jak to kdysi dávno řekl jeden velký biblický psycholog. (1 Kor 9,22b)

Tarian: Svátý Pavel? Ale já jsem myslel, že byl plný strašlivých komplexů.

Syke: Ano, byl, ovšem. Byl bych si přál mu být nablízku, abych mu pomohl. Ale také to byl génius. Rád pomáhám géniům. A se zdarem.

Tarian: Ale tento génius asi snadno nepřistoupí na tvou strategii diskutovat s ním tak, abys obměkčil jeho psychiku. On si myslí, že diskuse je způsob, jak odhalit pravdu. Mohl by se cítit manipulován. – Jenže to by mu nejspíš nevadilo. Nikdy jsem neviděl, že by byly jeho city zraněny. Vlastně jsem u něho nezpozoroval vůbec žádné city.

Syke: A to zraňuje *tvé* cítění?

Tarian: Upřímně řečeno, ano. Ale tebe jsme sem pozvali k tomu, abys pracoval s ním, ne se mnou.

Herrod: Víte, myslím, že jsem u něho jakýsi záblesk citu zpozoroval.

Tarian: Kdy?

Herrod: Ke konci jeho konverzace se mnou, když mě obvinil, že jsem pošetilý. Připadal mi jako starý učitel ve škole, když peskuje žáka, který právě opakoval chybu, s jakou se on setkával znovu a znovu, po generace. Zdálo se, že je se mnou jaksi netrpělivě trpělivý.

Syke: A jak ses při tom cítil ty?

Herrod: Jak už řekl Attila, Pope, jsi tady kvůli němu, ne kvůli nám, když dovolíš.

Syke: Necít se ohrožen, prosím.

Herrod: Ale já se vůbec necítím ohrožen, k čertu!

Tarian: Doufám, Pope, že tvůj med bude na Sokrata účinkovat líp než na Rexe.

Syke: Trpělivost, přátelé. Jemný přístup vyžaduje čas, ale síle soucitu není možné odolat. O tom vás ujišťuju.

Herrod: Jenže Sokrates je jakýsi nepohnutelný objekt. Co se tedy stane, když se neodolatelná síla setká s nepohnutelným objektem?

Tarian: To snad uvidíme. Ale pochybuju, že by neodolatelná síla a nepohnutelný objekt mohly koexistovat v jednom a témž universu. Zdá se, že je to kontradikce.

Syke: Myslel jsem, že nevěříš, že by uvažování mohlo odhalit reálnou pravdu o universu.

Tarian: Hraješ teď Sokrata, dokud nepřijde?

Syke: Kdyby tomu tak bylo, usoudil bych logicky, že se buď Sokrates pohne, nebo odolá síle mé metody.

Tarian: On tady ještě není a ty už jsi chytil náказu!

Sokrates: (vstupuje) Cože jsem? Nakažlivá nemoc?

Tarian: Ach, Sokrate, vůbec jsem nezpozoroval, že už jste tady. Jen jsem tak žertoval, jako včera vy na filosofickém shromáždění.

Sokrates: Opravdu jsem tam žertoval?

Tarian: Možná jsem to správně nerozpoznal. Já jsem jen filosof, ne psycholog. Ale jsem rád, že vám mohu jednoho psychologa představit. Toto je můj přítel Pop Syke. Prosím, seznamte se.

Sokrates: Dobrý den, Dr. Syke.

Syke: Dobrý den, Sokrate! Říkejte mi raději Pop. Jsem velmi rád, že se setkáváme.

Sokrates: Proč?

Syke: Cože?

Sokrates: Proč? Proč jste velmi rád, že se setkáváme?

Syke: Ach, protože mi Rex a Attila hodně o vás vykládali. A také mi z magnetofonové pásky přehráli vaše konverzace z posledních dvou dnů.

Sokrates: Ano. Vaše vnější mysl.

Syke: Jak, prosím?

Sokrates: To nic. Jaký je plán na dnešek?

Syke: Rex a Attila by rádi jen seděli a sledovali náš rozhovor, bude-li vám to vyhovovat. A neměl byste nic proti tomu, abychom tuto konverzaci také nahráli na pásku?

Sokrates: Samozřejmě ne. Ale konverzace bude o stejné otázce, ne?

Syke: O jaké otázce?

Sokrates: O té, o níž jsme diskutovali poslední dva dny: o morální stránce umělého potratu.

Syke: Já se zajímám o *vás*, Sokrate.

Sokrates: Tak tedy zatím nemáme žádný společný zájem. Já hledám mapu a vy mi nabízíte zrcadlo.

Syke: Ale vy mě překvapujete, Sokrate. Zapomínáte snad na svou životní úlohu „Poznej sám sebe?“

Sokrates: No, ale to ovšem neznamená znát vnitřek a vnějšek mého partikulárního těla nebo duše, nýbrž poznat mou přirozenost, a ta je univerzální. Co znamená být člověkem? To je má velká otázka.

Syke: Ale já se o vás nezajímám jako o vzorek jistého druhu, nýbrž jako o individuum – de

facto jako o přítele. Prosím, neuvažujte o sobě jako o nějakém objektu.

Sokrates: To bych nepovažoval za nic ponižujícího, jak si asi myslíte. Často o sobě přemýšlím jako o objektu.

Syke: A to se snad zařazujete mezi ostatní objekty a sám sebe klasifikujete?

Sokrates: Samozřejmě. Rod: živočich. Diference: rozumný. Druh: rozumný živočich. Nebo jinak: duše používající tělo. Vy nikdy o sobě takto neuvažujete?

Syke: Ne. A raději bych byl vaším přítelem, než abych znal vaši definici.

Sokrates: Ale jak můžete být opravdovým přítelem někoho, jehož podstatu, esenci neznáte?

Syke: Nechci se s vámi přít. Já prostě chci, abychom byli přáteli.

Sokrates: Proč?

Syke: Cože?

Sokrates: To už je podruhé, kdy jste, jak se zdá, překvapen otázkou *proč*. To je přece otázka velmi prostá, skoro dětská.

Syke: Mne překvapuje, že se ptáte po důvodech mého přání, abych byl vaším přítelem.

Sokrates: Volba přítele je svobodná, že?

Syke: Ano.

Sokrates: Takže se dá předpokládat, že máte nějaké důvody pro svobodnou volbu, kterou děláte.

Syke: Nemůžeme být přáteli, aniž se přeme?

Sokrates: Pokusme se zjistit, zda můžeme, či nikoli. Přítel je někdo, kdo vám pomáhá. Souhlasíte?

Syke: Výborně! Jistěže! Už jsme na správné stopě.

Sokrates: A vy byste mi pomohl, kdybyste mě činil šťastným. Chtěl byste, že ano?

Syke: Ovšemže ano.

Sokrates: Tak tedy dobrá. Jenže to, co mě činí šťastným, je nalézání pravdy. A k nalézání pravdy mi pomáhá diskuse. Takže chcete-li být můj přítel, budete mi pomáhat tím, že se mnou budete diskutovat. Vím totiž ze zkušenosti, že dva postupují při tomto velkém hledání mnohem rychleji než jeden, a když se dvě myslí dostanou k sobě v dialogu, pravda často zajiskří, jako když křemen křísne do oceli. Chcete být pro mne křemenem a křesat do mé oceli? Bylo by to i k vašemu prospěchu.

Syke: Vy máte v kapse nějakou pravdu pro mne?

Sokrates: Nevěřím, že vůbec kdy nějaký učitel vloží pravdu do mysli jiného, nýbrž mu jen pomáhá, aby učil sám sebe, aby odhaloval nebo odkrýval pravdu, která dosud leží skryta. Vím o třech uměních tohoto typu: vyučování, rolnictví a lékařství. Každé ze svého objektu pouze dostává ven jeho vnitřní život a zdraví, spíše než by jej zvnějšku měnilo. Mysl se sama učí, když se jí pomáhá vhodnými otázkami; rolník nevytváří potraviny, ty samy rostou pod jeho péčí; a lékař neléčí, nýbrž tělo se za pomoci jeho ošetřování samo uzdravuje. A nyní se zdá, že tu máme čtvrté umění, které pracuje na tomto principu: léčení duše.

Syke: Víte, Sokrate, já postupuju velmi podobně jako vy. Vaše sokratická metoda nevnucuje

Přátelství
a diskuse

Vyučování,
rolnictví, lékařství
a praktická
psychologie jako
zvláštní umění

nějaké osobě pravdu. A já nikoho nenutím, aby se změnil. Jsem pro svobodu, pro volbu.

Sokrates: Jste pro volbu, i pokud jde o umělé potraty?

Syke: Musíme hovořit o této věci místo o nás?

Sokrates: Pouze chcete-li být mým přítelem. Já jsem také pro volbu, i když ne při umělém potratu. Nechci svou vůli vnucovat vám ani lidskému zárodku. Chcete být mým přítelem a diskutovat se mnou o této záležitosti?

Syke: Raději bych hovořil o nás než o této druhé záležitosti. Proč je pro vás tak důležitá?

Sokrates: Pro mne je důležité všechno. Ale zejména záležitosti života a smrti, k nimž umělý potrat nepochybně patří.

Syke: Tedy dobrá, dejme se do toho. Mluvte o potratech.

Sokrates: Já bych byl raději, kdybyste o nich mluvil vy. Proč jste pro umělé potraty?

Syke: Nejsem pro potraty. Jsem pro volbu.

Sokrates: Proč?

Syke: Proč jsem po volbu? Protože jsem proti užití síly, násilí. Mám rád každého takového, jaký je.

Sokrates: Není umělý potrat užitím síly? Není to násilná změna plodu, aby se změnil z živého v mrtvý? Říkáte, že máte každého rád takového, jaký je; ale ten, kdo provádí potraty, určitě nemá plod rád takový, jaký je, totiž živý.

Syke: To mi připadá jako velmi drsný výrok, Sokrate.

Sokrates: Ale umělý potrat je velmi drsná

Je umělý potrat
otázka volby
nebo síly?

skutečnost. Nemá naše řeč odpovídat věcem, tak jak jsou?

Syke: Sokrate, to, co říkáte, mě úplně vyvádí z míry. Podle mne projevujete neúnosný sklon k posuzování a odsuzování.

Sokrates: A vy byste mě chtěl změnit? Protože mě máte rád takového, jaký jsem?

Syke: Uznávám, že to zní jako logický protimluv. Ale mně logické kontradikce nevadí tak, jak vadí vám.

Sokrates: Potom doufám, že *vy* se změníte, a to ve svém vlastním zájmu. Chcete, abych vám pomohl jako přítel?

Syke: Přijmete-li mou pomoc jen s podmínkou vzájemnosti, pak je to vlastně v pořádku. Snad můžeme pomáhat jeden druhému. Ale mou věcí je cítění, ne myšlení. Ne, počkejte, Sokrate, nejsem tak slepý a iracionální, jak vám to asi připadá. Zdá se, že stále zapomínáte na jednu věc – na jednu velmi, velmi důležitou věc: slova vyjadřují city stejně tak, jako vyjadřují myšlenky. City jsou de facto přednější, protože ty obvykle motivují myšlenky, ne naopak. Důvody jsou obvykle racionalizace, racionalizace předcházejících citů. Nu, a já bych vám rád pomohl, abyste se dostal do styku se svými vlastními city, možná poprvé ve svém životě. Já si zpravidla účtuju 75 dolarů za čtyřicet pět minut, ale pro vás jsem tu tak dlouho, jak bude třeba, a zadarmo. Jak vám to zní? A jaké pocity to ve vás budí?

Sokrates: Jestli si přejete nějaké vyznání mých pocitů, mohu vám jedno takové hned nabídnout. Můj první pocit, když jsem od vás slyšel, že vám logické kontradikce nevadí, byla lítost. Bylo mi, jako kdybych viděl tesaře, jak záměrně otupil své pracovní nástroje. Za druhé, když jste v souvislosti s umělými potraty řekl, že mám nepříjemný sklon k odsuzování, cítil jsem zklamání, že jste zapomněl na rozlišení mezi odsouzením hříchu a odsouzením hříšníka, jak jsem o tom mluvil včera, i na omluvu, kterou jsem nabídl ženám žádajícím o umělý potrat, totiž že je propotratová společnost a filosofie okrádá jak o rozum, tak o mateřský instinkt. Za třetí, když jste uvedl, že většina důvodů jsou racionalizace, pocítil jsem úlevu, že jste neřekl – jak už jsem se málem obával –, že *každé* zdůvodňování je racionalizace. Pomyslel jsem si: aspoň nejste tak pošetilý, abyste protiřečil sám sobě, protože je-li každý důvod racionalizací, pak sám tento výrok je kus zdůvodnění. Za čtvrté, když jste mi nabízel svou službu pro navození mého styku s mými vlastními city bezplatně, bylo to pro mne zarážející. Divil jsem se, proč by tolik lidí platilo tolik peněz, aby zkoumali pouhé obaly svého myšlení. Protože city, jak mám za to, většinou obalují, zakrývají a zatemňují myšlení. Tuším, že na to je někde dobrá odpověď, a je moje chyba, že ji nevidím. Za páté se ještě cítím zmaten tím, že můžete pokládat city za důležitější než myšlení. Vždyť city nebo pocity máme společné

s vyššími živočichy, kdežto racionální myšlení nás nad ně povznáší. Ale toto už je víc myšlenka než pocit. Nuže, to jsou mé pocity za několik posledních minut, na něž si dokážu vzpomenout. Je to přesně to, co jste si ode mne přál slyšet?

Syke: Sokrate, vidím, že tu budeme muset zpracovat přímo hroznou řadu bloků.

Sokrates: Bloků? Ale vždyť jsem vám bez zábran vyznal všechny pocity a všechny myšlenky, které jsem měl od okamžiku, kdy jsme se setkali. Ujišťuju vás, že jsem nic nezamlčel z obavy, že bych zranil vaše city.

Syke: Ach, Sokrate, to vám věřím, to je v pořádku. Pověděl jste mi všechny své vědomé myšlenky a pocity. Ale musíme ještě kopat hlouběji, abychom se dostali k vašim podvědomým pocitům, víte?

Sokrates: A to chcete dělat hned teď, místo abyste odpověděl na některou z těch mnoha myšlenek, jež jsem vám vyjádřil?

Syke: Ano. To je mé povolání.

Sokrates: Dobrá, tak tedy kopejte. Snad to přinese trochu světla a ne temnoty. Mně jde o to, abych poznával všechny věci lidské i božské. To je mé povolání. Jaké city nebo pocity chcete vykopat?

Syke: Rád bych zjistil, jak se skutečně cítíte vůči ženě, která byla na potratu.

Sokrates: Ale to už jsem řekl, pokud jste měl uši k slyšení. Selhala snad vaše vnější mysl?

Syke: Co míníte vnější myslí?

Sokrates: Nevzpomínáte si, co jsem řekl na mag-

Jak se Sokrates cítí
vůči ženě, která
byla na potratu

netofonových páskách? To je problém s vnější věcí: musí být ještě internalizována. Paměť paměti na pásce nemůže být zase další páska.

Syke: Osvěžil byste tedy mou špatnou paměť?

Sokrates: Proč ne? Řekl jsem včera a opakuju to znovu dnes, že nevynáším žádný soud nad osobní vinou, a říkám, že skutečným vrahem těch milionů nevinných nenarozených je falešná filosofie společnosti. Právě proto pokládám za tak důležité důkladně zkoumat právě tu filosofii. Plod je konečná oběť činu, a matka i potratář jsou obětmi filosofie. Chci tedy napadnout první článek toho řetězu. Jsem totiž také přesvědčen o tom, že kořenem každého konání zla jsou falešné ideje, neznalost pravdy. Tam jsem začal.

Syke: Myslím, že začínáte špatně. Nezačínáte soucitem, ale vinou. A pak hledáte, komu ji připsat. Jelikož trochu soucitu máte, nepřisuzujete primární vinu za potraty lidem, nýbrž idejím. Ale v každém případě začínáte svým pocitem hanby, provinění. Zkuste vyjít z předpokladu, že nedáte na první místo tento veliký ranec viny a hanby. Pak byste neměl důvod jej na někoho nebo na něco složit. Nebyla by to ohromná úleva? Jste si jist, že sám necítíte vinu za něco? Nebo dokonce za nic, jen máte jakýsi nejasný pocit viny? Víte, to je obyčejně skrytá příčina, proč někdo ukazuje prstem na něčí vinu.

Sokrates: Takže vy vyvozujete z toho, že když posuzuju vinu jiných, nebo dokonce idejí, že se sám musím cítit vinen?

Obviňuje na
prvním místě
filosofii, ne osoby

Proč vůbec nějaké
obviňování?

Syke: Ano, podvědomě.

Sokrates: Kdo myslíte, že nejlépe posoudí, je-li někdo dobrý učitel nebo chabý učitel: ten, kdo je sám dobrý učitel nebo chabý učitel?

Syke: Jistě ten dobrý učitel, ale co to má společného s tím, o čem jsme hovořili?

Sokrates: Uvidíte. A vyléčí nemocného pacienta lékař, který je sám zdravý, nebo lékař nemocný?

Syke: Řekl bych, že ten zdravý.

Sokrates: A jak je to s lékařem duše? Kdo dokáže nejlépe posoudit, je-li někdo jiný na duši zdravý nebo nemocný: ten, kdo je sám zdravý, nebo ten, kdo je nemocen?

Syke: Jestliže to vyjadřujete těmito termíny, pak ten, kdo je sám na duši zdravý.

Sokrates: Ano, vyjadřuju to těmito termíny. A není vina nemocí duše a nevinnost její zdraví?

Syke: Vina je nemoc, jistě.

Sokrates: Pak právě nevinný může nejlépe posoudit vinu nebo nevinu druhých, ne někdo provinilý. Proč tedy vyvozujete z toho, že jsem uvažoval o vině, že musím být sám vinen?

Syke: Počkejte minutku, velký logiku. Říkáte, že váš soud o vině je důkazem, že jste nevinný? V tom musí být někde nějaký klam.

Sokrates: Ale ne: říkám, že to není důkazem, že jsem vinen, jak vy tvrdíte. Mám vám vysvětlit, jak vypadá logická implikace?

Syke: Ne, myslím, že by to bylo *příliš* komplikované. Nadále už, prosím, tuto hru nehrajme.

Sokrates: To není hra, Pope, ale zkoumání otázky, jak bychom měli žít. Víte o nějaké dů-

ležitější záležitosti, než je tato?

Syke: Je to přesně tak, jak říkáte, Sokrate.

Sokrates: Ne, ne! Nejsem to já, kdo říká, co musíme především zkoumat, ale společný mistr.

Syke: Víte, už jsem se obeznámil s vaší personifikací vlastních myšlenkových procesů. Prosim, neberte to jako urážku, ale přátelé jsou k sobě navzájem upřímní, a já mám zato, že něco takového je pod vaši důstojnost. Byl bych si myslel, že přestanete mluvit s imaginárními přáteli, jakmile přestanete být dítětem.

Sokrates: Společný mistr není o nic více můj než sluneční světlo, a o nic víc imaginární. Nepřijímáte-li jeho světlo, nemůžeme spolu mluvit, vy a já, nýbrž jen tápat kolem sebe a vnímat se každý v temnotě toho druhého. Spočívá vaše práce v tomto?

Syke: Ach, Sokrate, buďme aspoň přáteli. Buďme pospolu, ať už ve světle, nebo v temnotě.

Sokrates: Ale nemají přátelé všechno společné? A vy nechcete mít se mnou společné světlo, v němž žiju.

Syke: Myslíte světlo rozumu?

Sokrates: Ano. Chcete se mnou chvíli zkoumat společné světlo? Potom se můžeme, trváte-li na tom, pokusit zkoumat individuální temnotu, které vy říkáte podvědomí.

Syke: Výborně. To je úplně fér. A kde jsme tedy přestali?

Sokrates: Vyvracel jsem váš argument, že musím mít velkou zátěž viny, jelikož jsem posuzoval vinu spojenou s umělým potratem.

Je rozum
objektivní nebo
subjektivní?

Syke: Ano, správně. Je mi líto, zranil-li jsem vaše city.

Sokrates: Nezranil jste mé city. Zranil jste své vlastní myšlení.

Syke: Jak to myslíte?

Sokrates: Protiřečil jste sám sobě.

Syke: V čem?

Sokrates: Soudit mne za to, že mám sklon někoho nebo něco soudit, znamená mít sám sklon soudit. Soudit je buď správné, nebo špatné. Je-li to správné, je správné, že něco soudím. Je-li to špatné, je špatné, že vy soudíte mne. Vlastně je to horší, protože já jsem soudil jen čin, kdežto vy jste soudil osobu.

Syke: To je chytrá argumentace, Sokrate.

Sokrates: Mně nejde o komplimenty ani o chytrost, ale o pravdu. Dokazuje má argumentace správnost závěru, nebo ne?

Syke: Sokrate, musím k vám být upřímný. Všechna tahle logika už mě trochu unavuje. Mně nejde o argumenty, ale jen o to, abych vám pomohl.

Sokrates: Ale mně nejlépe pomůžete, když mi pomůžete vidět pravdu tím, že vyvrátíte můj argument, pokud je chybný.

Syke: Ne, myslím si, že vám nejlépe pomůžu, když vám pomůžu vyprázdnit váš vnitřní koš na odpadky. Zbavte se všeho svého pocitu viny. Je to smetí. Spláchněte je do psychické toalety.

Sokrates: Vy si přejete zbavit pocitu viny každého?

Syke: Ano. Pomáhat lidem zbavit se ho.

Měli bychom
soudit ty, kdo
soudí?

Sokrates: I těm nejhorším darebákům?

Syke: Ano! Víte, především ten strašný pocit viny a sebenenávisti způsobil, že dělali špatné věci. Špatné city jsou zdrojem špatných činů.

Cítíte-li se sám v sobě dobře, máte kladné pocity i o jiných lidech a děláte jim dobro. Cítíte-li se sám v sobě špatně, máte špatné pocity i o jiných lidech a děláte jim špatné věci. Lidé, kteří se cítí dobře, nevyvolávají nepříjemnosti.

Sokrates: Ale necítí se nejkřutější tyran dobře, dokud má úspěch? Nepocituje sadista krutost pozitivně, jako rozkoš? Nekomandujeme všichni tu a tam rádi druhé? Není to právě absence pocitu viny, co mnoha lidem dovolu-
je páchat zločiny? A není úlohou toho pocitu odrazovat nás od špatných činů, nebo pokud už jsme se jich dopustili, od jejich opakování? Takže by se mohlo zdát, že výsledkem vaší práce je odstraňovat to, co stojí v cestě zlu, zrušit svědomí a dovolit nám, abychom si užívali potěšení z hříchu beze vší bázně před výčitkami?

Syke: Ale to zní přímo jako obžaloba! Jste tedy plně pro pocit viny?

Sokrates: Je-li to pravdivé rozpoznání činu a charakteru, pak ano; je-li to falešný pocit bez reálného důvodu, nikoli. Působí-li jako zábrana před zločinem, ano; když vyvolává iracionální sebenenávist, nikoli.

Syke: Pokud vím, taková rozlišení nemají v praxi význam. Pocit viny je pocit viny. Prožíváte jej stejně nezávisle na tom, jak si jej racionalizujete.

Je vina zdrojem zla?

Nebo překážkou zlu?

Rozdíl mezi
hříšníkem
a hříchem

Sokrates: Vy byste nepřijal ani rozlišení mezi hříchem a hříšníkem?

Syke: To je středověká distinkce. Přímo od inkvizice.

Sokrates: Já si naopak myslím, že právě nedostatek rozlišování mezi hříchem a hříšníkem byl špatným rádcem inkvizice. Kdo nerozlišoval hřích a hříšníka, obracel nenávist a mučení proti obojímu.

Syke: A já mám s obojím soucit.

Sokrates: S obojím? Je to soucit s pacientem, mít zároveň soucit s nemocí?

Syke: Špatná analogie, Sokrate. Nemoc je reálná. Hřích je pověra.

Sokrates: Představte si, že vás záměrně nakažím nějakou strašlivou nemocí. Nemoc je reálná, jak sám říkáte. Můj čin je také reálný. Je to ale čin dobrý nebo špatný?

Syke: Špatný, ovšem.

Je zlo reálné?

Sokrates: Skutečně? Myslím tím: je špatný čin reálný? Nebo je to jen pověra?

Syke: Sokrate, vy stále lpíte na charakterizování věcí jako dobrých nebo špatných. Podle vás musí všechno patřit do těchto dvou malých moralistických škatulek.

Sokrates: Já se teď neptám na všechno, ale jen na akt nakažení jiné osoby hroznou nemocí. O něm jste přece připustil, že patří do kategorie špatného.

Syke: Víte, už bych se s vámi raději nesoukal do těch vašich škatulek. Mluvíte stále dokola o dobru a zlu. Kdy už vyjdete z té vaší po-

hádky do reálného světa? Život je něco reálného, člověče.

Sokrates: Nejsem si jist, co tím míníte, a obávám se, že by nemělo smysl snažit se to zjistit. Ale pokud jde o pohádky, řekl bych, že se jim život velice podobá.

Syke: Zdá se vám, že pohádky jsou podobné životu?

Sokrates: Ne, shledávám, že život je podobný pohádkám. Pohádky jsou pro vás tím, čím byly pro nás mýty. Realistická vyprávění jsou jako život, ale mýty a pohádky jsou obsáhlejší než život. A život je jim podobný.

Je život jako pohádka?

Syke: Takže myslíte, že život je jako pohádka?

Sokrates: Ano.

Syke: Nepřinesl jste si snad kouzelnickou hůlku?

Sokrates: Vlastně ano. Chtěl byste vidět, co s ní dovedu?

Syke: Ale ano. Jaká kouzla nám můžete předvést?

Sokrates: Co třeba anti-gravitaci? Umím způsobit, aby se těžký předmět zdvihl do vzduchu silou mé vůle a dotekem mé kouzelnické hůlky.

Sokrates předvádí kouzla

Syke: Nemyslím si, Sokrate, že by tohle byl zvlášť zábavný žert.

Sokrates: To není žert. Myslím to vážně.

Syke: Tak tedy dobrá. Zvedněte pro mne svým kouzlem tuto budovu.

Sokrates: Mé kouzlo bohužel není tak mocné. Ale mohu způsobit, aby se mou kouzelnickou hůlkou zdvihla do vzduchu třeba tato těžká kniha tady na stole.

Syke: Tak to, prosím, předvedte.

Sokrates: Podívejte se! (Zvedne knihu rukou.)

Syke: Znamenité!

Sokrates: Ano, je to něco znamenitého. Jsem rád, že váš údiv není otupen obyčejností toho, co jste viděl, jak tomu bývá u mnoha dospělých.

Syke: V tom případě vedete tedy jedna nula. Život je obdivuhodný. Ale vraťme se teď od pohádek k prosté a jasné řeči.

Sokrates: Ale vždyť pohádky jsou prostých a jasných řečí plné, zejména o dobru a zlu. To je jeden z důvodů, proč jsou tak realistické. Ale neměli bychom se soustředit na naši záležitost? Ne na dobro a zlo obecně, ale na otázku, je-li dobrý nebo špatný umělý potrat. Můžete ještě k naší diskusi něco dodat?

Odvrat od plodu
k matce

Syke: Myslím, že ano. Vaše argumentace se týkala skoro výhradně fetu. Snad tedy dozrál čas, abychom ztratili slůvko také o matkách.

Sokrates: Uvažujme tedy o matkách, proč ne? Jaké slůvko byste o nich rád ztratil?

Syke: Že mají svá práva.

Sokrates: S tím souhlasím. Ale podívejme se blíž na to, v čem spolu nesouhlasíme. Proč říkáte, že mají práva? Není to proto, že jsou to osoby?

Syke: Řekl bych, že ano.

Sokrates: Zkusme postoupit od „řekl bych“ k „vím“. Mají kameny práva?

Syke: Samozřejmě, že ne.

Sokrates: Mají práva rostliny?

Syke: Ne, práva mají lidé.

Sokrates: Prostě proto, že jsou lidmi?

Syke: Ano.

Sokrates: Takže je-li lidský plod osobou, má také práva. Jak je psáno ve velkém klasickém díle vaší literatury, *Horton Hears a Who*: „Osoba je osobou, ať je jakkoli malá.“

„Osoba je osobou,
ať je jakkoli malá“

Syke: Jenže fetus není osoba.

Sokrates: Takže jsme znovu zpátky u naší první diskuse, stejně jako jsme se k ní museli vrátet včera. Máte k tomu co říci?

Syke: Ne. Já chci mluvit o *právech žen*.

Sokrates: Nu, dobrá. Co míníte slovy práva žen?

Práva žen

Syke: Jsem přesvědčen, že žena by měla mít reprodukční svobodu. Právo neporodit dítě, jestliže nechce. Právo jednat se svým tělem podle vlastního uvážení. Právo nebýt otrokem přírody, strojem na výrobu dětí. Právo na důstojnost, důstojnost jako člověk, ne stroj. A také...

Sokrates: Promiňte, prosím. Mohl byste mi prokázat velkou laskavost?

Syke: Jakou?

Sokrates: Přátelé se přizpůsobují jeden druhému, a vy jste říkal, že chcete být mým přítelem. Mohl byste se tedy přizpůsobit mému pomalému myšlení a pomohl mi roztrždit všechno to, co jste teď uváděl, dřív než budete pokračovat?

Syke: Co všechno jsem řekl?

Sokrates: Pět věcí, nemýlím-li se.

Syke: Opravdu?

Sokrates: Tak se podívejme. Řekl jste, že ženy by zaprvé měly mít „reprodukční svobodu“, ať už to znamená cokoliv. Možná se to dá ztožnit s tou druhou věcí, s právem neporodit

dítě. Za třetí právo jednat se svým tělem podle vlastního uvážení; za čtvrté právo nebýt otrokem přírody, což jste také vyjádřil slovy nebýt „strojem na výrobu dětí“; a za páté právo na důstojnost žen jakožto lidí, ne strojů. Zopakoval jsem to správně?

Syke: Sokrate, ale to je úplně patologické.

Sokrates: Nemyslím, že by to zas bylo tak zlé. Je to trochu neurčité a na okrajích rozmazané, ale snad se nám podaří z toho vydobýt jeden nebo dva smysluplné výroky, budeme-li se snažit.

Syke: Vy si se mnou hrajete. Neměl jsem na mysli svou řeč; mluvil jsem o té vaší.

Sokrates: Ale má řeč byla jen zrcadlem vaší řeči. Co v té mé vás vedlo k tomu výrazu krajního politování a pohrdání v ústech psychologa: *patologické*?

Syke: Rozkrájel jste mou řeč na pět pěkně malých kousků, jako když matka krájí jídlo pro malé dítě.

Sokrates: Všechny položky byly vaše, ne moje. Všechno, co jsem udělal já, bylo, že jsem je spočítal. Je patologické počítat do pěti?

Syke: Víte, Sokrate, vy mě fascinujete. Ještě nikdy předtím jsem nepotkal někoho, jako jste vy.

Sokrates: To je vskutku veliký defekt ve vašem vzdělání. Ale myslím, že ho můžeme napravit.

Syke: Jak? Co teď chcete podniknout?

Sokrates: Půjde o něco, co je na *vás*, abyste to udělal, Pope. Abyste objasnil a zdůvodnil to, co říkáte.

Syke: Co máte na mysli?

Sokrates: Přesně to, co jsem řekl. Nikdy jste

nehrál tu hru, jak vy to nazýváte, že se rozumně vysvětluje a obhajuje to, co člověk řekl?

Syke: Ne vaším způsobem.

Sokrates: Ale to není *můj* způsob, Pope. To není žádný souboj osob nebo vůlí, to je střetání idejí. Je mi líto, že to vykládám tak polopatě, ale když vy pořád mluvíte o zákonech společného mistra jako o mém soukromém vlastnictví, musím vás opravovat a obhajovat ony zákony. Mistrem toho způsobu nejsem *já*, ale ten způsob sám, *logos*. A sloužit tomu mistru není hra. Je to mé životní poslání.

Společný mistr

Syke: Poslouchám vás, Sokrate.

Sokrates: Posloucháte mě ušima; slyšíte mě také svou myslí?

Syke: Slyším vás svým srdcem.

Sokrates: Nejsem si jist, má-li srdce uši nebo oči. Chtěl jsem se zeptat: rozumíte?

Syke: Ano, tak jsem to myslel.

Sokrates: Pak tedy souhlasíte.

Syke: Ne.

Sokrates: Ale pak asi nerozumíte, protože kdybyste rozuměl, myslím, že byste musel souhlasit.

Syke: Jenže já nevidím rozum jako něco na způsob boha.

Sokrates: Já bych to zkusil vyjádřit jinak: chápu Boha jako naprosto rozumného. Nuž, ale pojďme dál. Myslím, že byste si raději na naše témata svítil svou malou baterkou, než abyste je vystavil slunečnímu světlu. A tak nyní zkoumejme vaše slova o právech žen. Především: co míníte *reprodukční svobodou*?

Jsou ženy otroky
své přirozenosti?

Syke: Chci, aby ženy byly svobodné, ne otrokyně přírody.

Sokrates: Takhle už jste to řekl. Ale co tím míníte? Že chcete, aby byly svobodné od své přirozenosti? Jak by něco takového bylo možné? Jak může být nějaká věc svobodná od své přirozenosti, a přece být sama sebou? (Pozn. překl.: anglické slovo nature znamená *přírodu* i *přirozenost*.)

Syke: Prostě chci, aby měly svobodu být tím, čímkoli chtějí být.

Sokrates: Například vlaštokami?

Syke: To je přece směšné, Sokrate.

Sokrates: Přesně to si myslím i já.

Syke: Hádám tedy, že chcete lepší definici.

Sokrates: To umíte dobře hádat.

Syke: Dobrá. Řekl bych, že reprodukční svobodou ženy míním prostě její svobodu nemít dítě, jestliže si to nepřeje. To je jasné a jednoduché, ne?

Sokrates: Tím si nemůžeme být jisti, pokud se na to nepodíváme. Chce-li žena mít dítě, nutně chce napřed otěhotnět. Je to tak?

Syke: Jistě.

Sokrates: A otěhotní díky pohlavnímu styku. Je to tak?

Syke: Samozřejmě.

Sokrates: Pohlavní styk je buď vynucený, v případě znásilnění, nebo je dobrovolný. Je to tak?

Syke: Ano.

Sokrates: Je ten vynucený nesvobodný, dobrovolný svobodný?

Syke: Ano.

Sokrates: Takže s výjimkou znásilnění žena má to, čemu vy říkáte reprodukční svoboda.

Syke: Sokrate! Tak prostomyslné plácnutí přes tvář!

Sokrates: Možná jsem prostomyslný, ale proč je to plácnutí přes tvář?

Syke: Ženy se hlasitě domáhají reprodukční svobody, a vaše odpověď je: „Nemáte-li rády horko, odejděte z kuchyně“. Nechcete-li mít děti, nemějte pohlavní styk.

Sokrates: Mně takové rady připadají docela rozumné. V kuchyni bývá přirozeně horko, pokud není vybavena klimatizací, a pohlavní styk přirozeně plodí děti, pokud není vybaven antikoncepcí.

Syke: Předpokládám, že proti antikoncepci jste také?

Sokrates: Ne, dokud ji neprozkoumám. Ale jedno po druhém, prosím. My dnes diskutujeme o umělých potratech (a obávám se, že bez velkého pokroku). To, co jsem řekl a co vám připadalo urážlivé, bylo, že ženy už mají reprodukční svobodu, kromě případu znásilnění. Mohou svobodně vybrat z pěti variant: zdrženlivost, antikoncepce, umělý potrat, adopce, mateřství. Neříkám nic jiného, než že třetí z těchto variant, umělý potrat, je špatná, a že je vždycky možná jiná varianta, jíž je vždy třeba dát přednost.

Syke: Vždy dát přednost? Ale může znamenat velké utrpení. Proč je třeba jí dát přednost vždycky?

Kdo má
reprodukční
svobodu

Pět alternativ:
zdrženlivost,
antikoncepce,
umělý potrat,
adopce, mateřství

Sokrates: Protože je vždy třeba raději zlo snášet než konat.

Syke: Napřed plesknutí, teď kázání! Já bych pro ně místo toho měl soucit – něco, čeho jsem u vás neviděl ani špetku.

Sokrates: Ta věc, o níž stále hovoříte, myslím soucit, je to ctnost?

Syke: Samozřejmě.

Sokrates: Pak bych vám byl vděčný, kdybyste mi pomohl ji získat, protože si myslím, že není nic ušlechtilejšího nebo nutnějšího než ctnosti, pokud možno kompletní soubor ctností.

Syke: Tedy dobrá, Sokrate, snad se pohneme z místa. Myslím, že bych vám v té věci opravdu mohl pomoci.

Sokrates: Mohl byste mi tedy pomoci s prvním krokem k získáním této vzácné věci?

Syke: A v čem ten krok spočívá?

Sokrates: Pochopitelně v tom, že mi řeknete, co ta věc je, abych ji mohl rozpoznat a pak ji hleděl pro sebe získat a nenechal si ji ujít, kdybych si ji snad spletl s něčím jiným.

Definice soucitu

Syke: Chcete říci, že ode mne očekáváte *defini*ci soucitu?

Sokrates: Jak jinak bych ji mohl rozpoznat?

Syke: Musíte být pořád tak teoretický?

Sokrates: Vždyť jsem v maximální míře praktický! Co je ctnost, chci vědět proto, abych pak skutečně získal, co hledám, a vyhnul se tak velmi praktickému nebezpečí, že si ji spletu s něčím, co ctnost není, a zůstanu spokojený v omylu. Mohl byste mi nyní pomoci defino-

váním té vzácné vlastnosti, o níž říkáte, že mi chybí?

Syke: Já nevím, Sokrate. Myslím, že je nutné, abyste to cítil. A jak chcete definovat pocit?

Sokrates: Právě jste udělal první krok k definici: udal jste rod. Soucit je pocit. Teď už potřebujeme jen najít specifický rozdíl mezi pocitem takovým nebo jiným. Ale přesto mě překvapuje, že soucit je podle vás ctnost, je-li to nějaký pocit.

Syke: Proč?

Sokrates: Uvažte: zasluhujeme chválu nebo výtku za to, že máme nebo postrádáme nějakou ctnost?

Syke: Ano, jistě.

Sokrates: A když nás někdo chválí nebo kárá, neznamená to zároveň, že jsme za to odpovědni?

Syke: Ano.

Sokrates: Jsme odpovědni za to, co máme pod kontrolou, nebo za to, co pod kontrolou nemáme?

Syke: Za to, co máme pod kontrolou.

Sokrates: Jsou dobře uvážené volby pod naší kontrolou?

Syke: Ano.

Sokrates: Jsou naše pocity pod kontrolou?

Syke: Jak to myslíte?

Sokrates: Můžeme nějaký pocit podle své vůle na základě racionální volby „zapnout“ nebo „vypnout“?

Syke: To jistě ne, ačkoli by se o to mohl nějaký racionalistický blázen pokoušet.

Sokrates: Pak z toho plyne, že soucit není ctnost.

Syke: Cože?

Rod soucitu: pocit

Důkaz, že soucit není ctnost

Sokrates: Máme znovu projít jednotlivé kroky té argumentace?

Syke: Ne. Prosím, ne! Už jsem umořen vaší rutinou „z toho plyne, že...“

Sokrates: Víte, to je sice významné sdělení o vaší psychice, ale nemá to žádný význam, pokud jde o platnost argumentu. Ani pro skutečnou pravdu o věcech.

Syke: Soucit *musí* být ctnost. To ví každý.

Sokrates: Pak jsme museli v naší argumentaci udělat nějakou chybu. Má-li každý pravdu, pak my jsme na omylu. Kde myslíte, že jsme udělali chybu?

Syke: Uprímně řečeno, ani mě to nezajímá. Dokonce mě nezajímá ani to, je-li soucit ctnost, nebo ne. Je to prostě tak, že ať je soucit cokoli, vy jej potřebujete.

Sokrates: Ale jediný způsob, jak mi k němu můžete pomoci, spočívá v tom, že doděláme definici. Půlku jí už máme za sebou; můžete mi dát druhou polovinu toho pokladu, který přede mnou zatajujete?

Syke: Co byste si ještě přál?

Sokrates: Zjistili jsme rod soucitu: je to pocit. Ale jaký? Jaká je jeho specifická diference? Jak se liší od jiných pocitů?

Syke: Soucítí s utrpením. Chce zbavit jinou osobu utrpení.

Sokrates: Chápu. Zdá se, že máme, co jsme hledali.

Syke: Jste spokojen?

Sokrates: S definicí ano. S tím, že jí připisujete tak vysokou hodnotu, ne.

Syke: Ale proč ne?

Sokrates: Není to tak, že pro ty, o něž se staráme málo, máme pouze soucit? Soucit máme s cizími lidmi nebo i se svými známými, ale mnohem intenzivněji se staráme o své děti. Rodičům víc záleží na jejich dětech než prarodičům; a proč? Protože rodiče je víc milují. Kdyby vám někdo cizí řekl, že pomýšlí na sebevraždu, cožpak byste se snažil jej od takového úmyslu odvrátit se stejným úsilím, jako kdyby tou osobou byla vaše žena?

Syke: To je pravda...

Sokrates: Ten, kdo vás miluje, si dělá větší starost o váš život, o vaši zdatnost, dokonce i o váš zevnějšek než ten, kdo vás nemiluje. Není to tak?

Syke: Jistě, ale jak to souvisí s potratem?

Sokrates: Pouhý soucit by se mohl nejspíš týkat samotného porodu, protože porod je bránou k utrpení. Ale láska by tu bránu otevřela.

Syke: Bránu k utrpení?

Sokrates: Ano. Co je život bez něho? Začíná v utrpení; roste díky utrpení; končí v utrpení. A on přece chce žít.

Syke: On, říkáte?

Sokrates: Promiňte. Řekl jsem asi trochu mysticky, že život chce žít. Děti chtějí žít. Ty nenarozené. Víte, jak zoufale se brání, aby unikly nástrojům umělého potratu?

Syke: Ušetřte mě krvavých detailů.

Sokrates: Jinými slovy: mějte soucit.

Syke: Ano.

Pouhý soucit by se zaměřil na porod, bránu k utrpení

Sokrates: Ale není pravda důležitější než soucit?

Syke: Ne, pro mne ne.

Sokrates: Pak vás lituju. Jinými slovy mám s vámi soucit.

Syke: A pak já žasnu, že od vás slyším takové věci, Sokrate.

Sokrates: Jak už jsem řekl před chvílí, to může být zajímavý výraz vaší psychiky, ale neříká to nic o faktické stránce věci.

Práva žen nad
vlastními těly

Syke: Faktická stránka věci je, že ženy mají legální práva nad svými vlastními těly. Ať je to soucitné, či nikoli a ať je soucit ctnost, či nikoli – potrat je právo.

Sokrates: Právo podle zákona – v mnoha zemích, ano. A morální právo? To je jiná otázka, pokud nechcete obojí ztotožnit a nazvat tyranova kata vykonavatelem jeho legálního práva.

Syke: Žena má právo nad svým tělem.

Sokrates: A fetus je jenom částí jejího těla, takže má nad ním právo?

Syke: Přesně tak.

Sokrates: Takže argument závisí na premise, že fetus není osoba, ale pouze část matky.

Syke: Ano.

Zpět k hlavnímu
bodu: je plod
osobou?

Sokrates: Tím jsme znovu zpátky u diskuse, kterou jsme vedli první den. Je-li lidský plod osoba, je umělý potrat vražda; není-li, vraždou není. Je-li plod osoba, není částí matky, jelikož osoby nejsou částmi jiných osob. Takže nad ním nemá právo, rozhodně ne právo nad životem a smrtí.

Syke: To jste podrobně probírali první den.

Sokrates: Ovšem. Máte vy nové důvody, které by vedly k vyvrácení závěru té naší diskuse?

Syke: Ne.

Sokrates: Pak tedy přikročme k vašemu druhému tvrzení, přejete-li si. Říkáte, že chcete ženy vysvobodit z otroctví přírody, a to otroctví jste definoval jako být stroji na výrobu dětí. Je to tak?

Syke: To jsem řekl, ano.

Sokrates: Nyní tedy zkoumejme, co tím míníte.

Syke: Míním, že žena má prostě právo být svobodná od těhotenství, pokud je takové její přání. Neměla by být nucena mít dítě.

Sokrates: Povězte mi, kdo jí dává právo být svobodná od tohoto otroctví přírody? Je to příroda? Jde o přirozené právo?

Může být žena osvobozená od své přirozenosti?

Syke: Do této pasti kontradikce mě nechytíte, Sokrate. Jak by jí mohla příroda dát právo od přírody?

Sokrates: Je to tedy společnost?

Syke: Patrně ano. Kdo jiný by to mohl být?

Sokrates: O jiných zajímavých možnostech, jak odpovědět na tuto otázku, bychom snad mohli hovořit jindy. Pro dnešek předpokládejme, že společnost dává ženě právo být svobodná od přírody a od těhotenství. Je to také společnost, kdo způsobuje, aby ženy byly těhotné?

Syke: Jak zase myslíte toto?

Sokrates: Příroda jim dala dělohy, muži jim dávají símě. Příroda tvoří potencialitu, ale mužská společnost ji přivádí k uskutečnění.

Syke: Ovšem.

Odpovědnost
mužůNávrh zákona
týkající se
znásilnění

Sokrates: Pak bychom tedy udělali lépe, kdybychom také mužům řekli: „Nemůžete-li vydržet horko, odejděte z kuchyně.“ To znamená: nechcete-li přijmout odpovědnost a starat se o své dítě, odejděte z těla ženy (jež je skutečně od přírody tělem k rození dětí, i když ne strojem na výrobu dětí). Nechám zatím stranou možnost antikoncepce. Jde mi prostě o to, že muž je zcela odpovědný za pohlavní styk a plně odpovědný za znásilnění; zdálo by se tedy, že spravedlnost žádá, aby alternativu k umělému potratu našli muži, a ne ženy. Právě oni jsou ta „společnost“, jež dává nebo odpírá ženě „právo“ být svobodná od těhotenství. A v případě znásilnění by bylo spravedlivé zařídit, aby násilník přijal plnou odpovědnost za dítě, jehož je otcem, a to přinejmenším po finanční stránce, dokud dítě nenabude dospělosti. Divím se, že vaše společnost nebere v úvahu spíše tento spravedlivý zákon místo pohodlnější nespravedlnosti umělého potratu. Není to náhodou proto, že zákonodárství je většinou v rukou mužů? Víte, statistiky ukazují, že se muži zcela pravidelně vyslovují ve prospěch umělých potratů více než ženy.

Syke: Teď mluvíte stejně nemilosrdně o mužích, jako jste předtím mluvil o ženách.

Sokrates: Přinejmenším je to nestranné – taková však podle vás není příroda, protože tu jste obvinil, že ženy zotročila, když jim dala dělohy.

Syke: Ale nezdá se vám skutečně nefér, že žena doslova nosí břemeno těhotenství? Že se rodí do světa s malou vězeňskou celou, která patří k jejímu tělu?

Sokrates: Ta cela nevězní ženu, ale nenarozeného, a porod vězně osvobozuje. Vaše řešení pro nežádoucího vězně je trest smrti. Bez soudu nebo usvědčení ze zločinu.

Syke: Matka je vězněm, jestliže nechce být těhotná. A antikoncepce i umělý potrat jsou klíče, jež odemykají její vězeňskou celu.

Sokrates: Víte, já jsem přesvědčen, že na jisté velmi hluboké úrovni jste šovinista.

Syke: Cože? Já chci ženy osvobodit, vy je chcete zotročit. Jakým právem si dovoluujete o mně říci, že jsem šovinista?

Sokrates: Po celá tisíciletí muži záviděli ženám jejich schopnost dávat život potomstvu a uložili svou posvátnou úctu k ženám do mnoha mýtů o Matce Zemi. A vy teď tuto schopnost nazýváte vězením. Jaké rouhání proti pozeňnané svatyni života!

Syke: Myslel jsem, Sokrate, že jste rozhodně pro spravedlnost. Spravedlnost vyžaduje rovnost.

Sokrates: Bylo by spravedlivé zacházet se lžící jako s nožem a s nožem jako se lžící?

Syke: To ne...

Sokrates: Chápete? Spravedlnost není prostě rovnost, ale znamená jednat se stejným jako se stejným a s nestejným jako s nestejným.

Syke: Takže vy si myslíte, že ženy nejsou rovné mužům?

Sokrates: Jistě. A právě tak muži nejsou rovni ženám. Myslím, že ženy jsou jednoznačně nadřazeny mužům v tom, že jsou ženami, a muži ženám tím, že jsou muži. Vždyť existuje-li vůbec nějaký rozdíl, který je přirozený, je to rozdíl mezi pohlavími.

Syke: Nikoli podle moderního myšlení, Sokrate. Jste beznadějně za dobou, a k tomu sexista. My jsme objevili, že sexualita je společenská kategorie.

Sokrates: To jste opravdu objevili? Jaká nová pozorování nebo jaké experimenty nebo argumenty vám umožnily ten úžasný objev, smím-li se ptát?

Syke: Já bych se mohl právě tak ptát vás, čím ospravedlnujete svůj starý sexistický předpoklad.

Sokrates: Můžu rozlišit dva různé významy toho termínu? Mínete-li *sexismem* vrozenou pohlavnost, jsem sexista stejně jako dosud celé lidské pokolení až do vašeho pozoruhodného objevu, že pohlavnost je kategorie společenská. Ale mínete-li *sexismem* šovinismus, který pokládá ženu za nižší, než je muž, pak obvinění odmítám. Vždyť ne všechny rozdíly jsou rozdíly inferiority a superiority. Jsou psi nadřazeni kočkám, případně kočky psům?

Syke: To jistě ne.

Sokrates: Je rozdíl mezi nimi dán přírodou nebo společností?

Syke: Přírodou.

Sokrates: Pak tedy ne všechny přirozené rozdíly automaticky znamenají různou hodnotu.

Syke: Ale v praxi segregace vždycky znamenala zotročení; rozdíly se vždy projevíly jako diskriminace.

Sokrates: Jenže i v praxi to má stejnou příčinu jako váš omyl v myšlení: záměnu spravedlnosti a rovnosti, takže pak popření rovnosti zdánlivě znamená popření spravedlnosti.

Syke: Nerozumím vaši diagnózu, doktore Sokrate.

Sokrates: Šovinisté mezi vámi, dávní i moderní, vyvozují ze správné premisy, že rozdílnost pohlaví je vrozená a přirozená, nesprávný závěr, že ženy jsou inferiorní pohlaví; a unisexisti mezi vámi vyvozují ze správné premisy, že ženy nepředstavují inferiorní pohlaví, nesprávný závěr, že rozdílnost pohlaví není přirozená. Jak vidíte, obě stanoviska, jakkoli se zdají být velice vzdálená, se dopouštějí stejného omylu: předpokládají falešnou premisu, že všechny přirozené rozdíly jsou rozdíly hodnoty, rozdíly mezi nadřazeným a podřazeným. Popřete-li tuto premisu, oba argumenty padnou. Má diagnóza je, že unisexismus i to, co jsem nazval šovinismem, ačkoli jsou zdánlivě v protikladu, si jsou hluboce podobné. Oba chybují vašim moderním nerozlišováním mezi spravedlností a rovností. Proto chcete ženy proměnit v muže tím, že je „osvobodíte“ od jejich děloh, od jejich přirozenosti, od jejich jedinečnosti a slávy. Proto jsem řekl, že jste šovinista. A nejhoršího druhu, myslím: šovinisti minulých dob, kteří mluvili o ženách jako o slabším pohlaví, přinejmenším nechtěli ženy zbavit jejich ženskosti.

Šovinisté
a unisexisté sdílejí
stejnou chybu

Oni mluvili ze skryté závisti; z vás mluví opovržení. Tvrdíte, že máte každého rád takového, jaký je? To se zjevně netýká celé jedné poloviny lidstva. Obviňujete přírodu z nespravedlnosti. Ale varuji vás. Chtít pohnat Matku Přírodu před soud není dobrý nápad. Mohlo by se ukázat, že ona je soudcem.

Syke: Oho! Jaké obvinění! Tak vy si myslíte, že příroda má vždycky poslední slovo?

Sokrates: Ano, to si skutečně myslím.

Syke: Ale to není totéž, co jste hlásal před 24 stoletími! Tehdy jste říkal, že tělo je vězením duše.

Sokrates: Od té doby jsem se leccemu naučil. Ale i tehdy jsem říkal, že *všechna* těla jsou vězení, nejen těla ženská.

Syke: Čemu jste se od té doby naučil, že jste změnil své názory?

Sokrates: Mylně jsem se domníval, že tělo a duše jsou nepřáteli od přírody, nikoli pro nějaký defekt. Víte, předpokládal jsem tehdy, že situace lidstva, jak ji můžeme pozorovat, je naše přirozená situace, nikoli situace nenormální a nepřirozená, která možná nebyla vždy taková a nebude vždy taková. Myslím, že jsem měl pravdu, když jsem říkal, že faktické vztahy mezi tělem a duší se často podobají vztahu mezi vězením a vězněm. Ale po své smrti jsem shledal, že tomu tak nemusí být vždycky. Mimochodem, mnozí vaši moderní filosofové a psychologové opravili můj omyl z docela jiného zdroje: na základě zkušeností podloženého chápání osoby už *před* smrtí, dokonce i v našem nepřirozeném

stavu, jako „psychosomatické jednoty“, jak říkají. Těla a duše nejsou, jak jsem si tehdy myslel, dvě izolované věci: cokoli je vrozené jedné složce, vždycky vrozeným způsobem ovlivňuje i druhou. Vy, myslím, s tímto pojetím v psychologii souhlasíte, že?

Syke: Jistěže. Rád vidím, Sokrate, že jste udělal jistý pokrok.

Sokrates: A souhlasíte také s tím, že sexualita je *biologicky* vrozená, nikoli vytvořená společensky? Společnost snad nevynalezla pohlaví – či snad ano?

Syke: Ale jděte!

Sokrates: Takže na základě těchto dvou premis musíte dospět k závěru, že duše jsou vrozeným způsobem sexuální.

Syke: Jakže? *Sexuální* duše? Spirituální sex? Vy žertujete!

Sokrates: Vůbec ne. Argument je zcela korektní a míním ho vážně. Jak se chcete vyhnout jeho závěru? Kterou z těch dvou premis chcete popřít?

Syke: To nevím, ale vím, že závěr nemůže být pravdivý.

Sokrates: Jak víte, že nemůže?

Syke: Nevím. Nikdy jsem o tom nepřemýšlel. Prostě to vím.

Sokrates: Vidím, že mé služby opravdu potřebujete.

Syke: Sokrate, ten závěr je přímo urážlivý. Hlásáte sexuální stereotypnost.

Sokrates: A to rovněž dělá příroda. Vzpomeňte si, že nesouhlasit s přírodou není dobrý nápad. Ale snad byste se cítil méně pohoršen,

Důkaz, že duše jsou přirozeně pohlavní

kdybych vám vysvětlil, že nejde o monosexuální stereotypnost, nýbrž o ženské i mužské v téže duši – *anima* i *animus*, jak říká jeden z vašich bystrých mužů, C. G. Jung –, třebaže jedno z nich v přednostní roli. Ostatně i těla jsou poněkud bisexuální: všichni máme trošku obou pohlavních hormonů.

Sexuální
stereotypy

Syke: To je stále stereotypnost. Něco úplně jiného, než jste řekl o pohlaví v *Ústavě*.

Sokrates: Ovšem, to nebyla moje myšlenka. To byl ryze Platonův vynález. Překvapuje mě, že mě obviňujete ze všech jeho ztřeštěných myšlenek.

Syke: Jakých ztřeštěných myšlenek?

Sokrates: „Jediný rozdíl mezi nimi je, že žena rodí a muž dává símě.“ Opravdu, jaký nesmysl!

Syke: Víte, minimalizování rozdílnosti pohlaví byla v jeho době velmi pokroková myšlenka.

Sokrates: Zpátečnická, řekl bych. Myslím, že Platon si vždycky příliš bral do hlavy matematiku. Mimochodem, on také v téže pasáži tvrdil, že ženy jsou po všech stránkách podřadnější ve srovnání s muži. To je snad podle vás také pokrokové? Jinými slovy obě pohlaví jsou si rovná, ale jedno více než druhé. To už by byl kus novořeči hodný Orwella.

Syke: Zdá se, že jste slušně zběhlý v naší literatuře.

Sokrates: Zhltal jsem celé knihovny. Ale nepokoušel jsem se zhltnout život, ani sex, jeho zřídlo.

Syke: A myslíte, že já se o to pokouším?

Sokrates: Ano. Trivializujete posvátné.

Syke: Snad nechcete zase připomínat tvrzení o posvátnosti života?

Jsou si obě
pohlaví rovná, ale
jedno rovnější?

Sokrates: Se vši úctou.

Syke: Musím se vám přiznat, Sokrate, že jsem vždy velmi podezřívavý, slyším-li od někoho toto klišé.

Sokrates: Z pravdy se stává klišé, vytratí-li se z ní život a zůstanou jen slova. Povězte mi: jste podezřívavý vůči posvátnosti nebo vůči životu? Myslím, že to obojí jsou dvě největší věci na světě, květy nadpřirozeného a přirozeného řádu.

Je „posvátnost života“ klišé?

Syke: Nejsem podezřívavý vůči životu, ale vůči pro-lifeistům. Ještě jsem mezi nimi nepotkal žádného, kdo by měl soucit s reálnými lidmi. Ani dnes jsem nepořídil lépe. Myslím, že si musíte vybrat: buď milujete lidi víc než principy, nebo principy víc než lidi.

Milovat principy vs. milovat lidi

Sokrates: To zní jako když řeknete: musíte si vybrat, zda milujete čísla víc než matematiku, nebo matematiku víc než čísla. Co jiného jsou pravdivé principy než správné způsoby jak milovat lidi?

Syke: Ale já jsem se nikdy nesetkal s někým, kdo by miloval principy i lidi totálně a bez kompromisu.

Sokrates: Jaká smůla! Vy jste se nikdy nesetkal se světcem.

Syke: Světci! Výmysly legend a výplody tužeb, jež jsou otci myšlenek! Jmenujte mi nějakého skutečného, živého světce!

Sokrates: Matka Tereza.

Syke: Jmenujte jiné.

Sokrates: Melvin Schwarz.

Syke: Kdo to je?

Sokrates: Světec.

Syke: Nikdy jsem o něm neslyšel.

Sokrates: Z toho logicky neplyne, že to není světec, pokud vy nejste Bůh. Ale možná si podvědomě myslíte, že jím jste, jelikož si osobujete právo rozhodovat nad životem a smrtí lidí – těch nenarozených, v každém případě. Chtěl byste mi něco říci o tomto svém komplexu božství a dostat se v této věci do kontaktu se svými skutečnými pocity?

Syke: Doufám, že si váš úsměv vykládám správně, Sokrate. Žertujete, že?

Sokrates: Víte, existuje také druh žertování, které je docela vážné.

Syke: Proč děláte takové věci, Sokrate?

Sokrates: Protože sloužím mistru.

Syke: Jak je krutý! A jak je maskulinní!

Sokrates: Sám je však sluhou bohyně zvané Sofia, Paní Moudrost.

Syke: Sokrate, vy jste stejně pověřčivý, jako jste racionalistický. Co vám chybí, je jediné soucit. Vy jste vlastně první osoba, s jakou jsem se kdy setkal, která mě dokázala přimět k opuštění metody pozitivního posilování a stimulujícího pohlazení. Poklesl jsem až ke stejnému racionalizování a škatulkování jako vy.

Sokrates: Takže já jsem pro vás větší hrozbou než ti vrazi v cele smrti, s nimiž jste pracoval s takovým úspěchem?

Syke: To skutečně jste. Vy mi totiž neukazujete zanícení chybně orientované vášně, jíž terapie dokáže dát správný směr, nýbrž chladnou logiku bez vášně i soucitu. Vsadil bych se, že

nemáte kouska citu ani pro ubohé dívky, které znásilněním právě ztratily svou důstojnost a svou svobodu a kontrolu nad svými vlastními těly. Vsadil bych se, že byste odepřel potrat i oběti znásilnění. Nebo se snad mýlím?

Sokrates: Odmítl bych umělý potrat, ano.

Syke: Víte, jak hrozná může být její situace? Víte, jak mnoho obětí znásilnění jde životem s trvalými psychickými jizvami? Víte, kolik z nich uvažuje o sebevraždě? Víte, jak velká část z nich má velké nesnáze vůbec pojmout znovu důvěru k nějakém muži a dosáhnout štěstí v manželství?

Umělý potrat pro
oběti znásilnění?

Sokrates: Něco o tom vím, ano. Ale na oplátku bych se rád zeptal, zda vy víte o něčem horším (neboť nyní hovoříme o strašných věcech). Víte, jak mnoho nenarozených obětí umělého potratu jde životem, ať s jizvami, nebo bez nich? ŽÁDNÁ! A víte, kolik z nich by bylo šťastných a nikdy by nepomyslelo na sebevraždu? Víte, kolik z nich – i jejich žijících sourozenců – má velké nesnáze mít důvěru k matce, která zabila své dítě?

Syke: To je rétorika, Sokrate.

Sokrates: Je rétorika být rozkrájen na kusy nebo spálen kyselinou nebo vysát po kouscích, úd po údu?

Syke: Vy se stále soustřeďujete na fetus. Kde je váš soucit s matkou, která je obětí znásilnění?

Sokrates: Mám soucit se všemi, a proto nepřejí nikomu aby byl obětí násilí: plodu ze strany matky ani znásilněné ze strany násilníka. Ale

dvě bezpráví nevytvářejí právo. Můžete uvést jeden jediný jiný případ, o němž byste řekl, že je správné, aby se oběť násilí otočila a způsobila násilí osobě třetí?

Syke: Třetí *osobě* – ne. Vy stále bazírujete na tom, že fetus je osoba.

Sokrates: Protože mě k tomu argumenty vedou. A opět jsme zpátky na začátku naší debaty.

Syke: Sokrate, argumenty jsou pouhé neškodné abstrakce. Reální lidé jsou úplně jiní. Potřebují soucit. Je snadné milovat slova, principy, slogany. Ale milovat reálné lidi něco stojí.

Sokrates: Souhlasím.

Syke: To mě udivuje. Zdá se mi stále, že milujete slova víc než lidi. Celé odpoledne tu hladce kloužeme po slovech, místo abychom se dostali do kontaktu s lidmi. Se sebou samými, jak bych byl nejráději začal já. Neměl jsem vůbec příležitost kopat do hloubky vaší psyché, tak jsme byli zaměstnání klouzáním po pouhých slovech.

Sokrates: Vy si myslíte, že jsme se zabývali jen slovy?

Syke: Ano!

Sokrates: Myslel jsem, že *skrze* slova se díváme na reálné lidi. Aspoň já jsem to tak dělal. Slova jsou jako brýle. Já jsem se díval skrz ně; jak se zdá, vy jste se díval pouze na ně. Pokud tomu tak bylo, není divu, že se naše argumenty nesetkávaly. Každý z nás měl zaostřeno na něco jiného.

Syke: Ať už bylo důvodem cokoli, vaší metodou verbalismu jsme se nedostali nikam. Debata se vždycky vrátila na začátek, k prvnímu dni.

Sokrates: Myslím, že dobré debaty tak probíhají vždy, jestliže poslouchají mistra, protože on je alfa i omega. Naproti tomu my jako osoby, naštěstí pro nás, jsme ještě nedospěli k omega, ještě jsme neskončili, tak jako předčasně skončil potrácený plod – potrácené alfa, mohl by někdo říci. Za svůj úspěšný průchod nebezpečným stadiem našeho alfa bychom měli vzdát dík nejpočetnější skupině neopěvaných hrdinů lidského rodu, našim matkám.

Syke: To zní, jako kdybyste pozvedal mateřství na úroveň čehosi božského.

Sokrates: Jsem přesvědčen, že mateřství je přinejmenším jakýmsi obrazem Boha. Neboť Bůh, zdá se mi, je jak náš Otec, tak naše Matka.

Syke: Nuže, snad bychom o Bohu mohli mluvit někdy jindy.

Sokrates: Snad. Naneštěstí někdy jindy nikdy není dnes. Současnost života je nám darována vždy jen „dnes“. Myslím, že je hluboká spojitost mezi odmítáním života a odmítáním současnosti...

Syke: Někdy jindy, Sokrate. Už opravdu musím jít. Už je dost pozdě.

Sokrates: Skutečně. V prosinci se stmívá rychle. Ale slunce se vrátí. Aspoň tím si můžeme být jisti.

Syke: Sbohem, Sokrate.

Sokrates: Bůh buď s vámi, můj příteli.

DOSLOV

UŽITEČNĚ OBTÍŽNÝ SOKRATES

Jiří Fuchs

Filosof Peter Kreeft ve své knize *Ach, ten Sokrates...* promyslel tři fiktivní dialogy a hlavní roli v nich obsadil samotným Mistrem dialogu – Sokratem. Postupně Sokrata staví do myšlenkového konfliktu se špičkovými reprezentanty soudobé vzdělanosti – s přírodovědcem, filosofem a psychologem. Myšlenkové srovnávání Sokrata s dnešními intelektuály je pochopitelně možné. Bývá ale většinou dostupné pouze úzkému okruhu filosoficky zasvěcených. Tím, že zvolil formu dialogu, P. Kreeft tento úzký okruh prolomil. Zpřehlednil a užitvotnil myšlenkové klání, v němž by nefilosof jinak brzy ztratil orientaci i chuť. Volbou dialogu dal Kreeft také nahlédnout do filosofické kuchyně, kde vznikají kvalitativně různé myšlenky podle toho, jak poctivá, emočně i ideologicky nezávislá, precizní a vynalézavá myšlenková práce za nimi stojí. Brilantními diskusemi tak vytvořil možnost aktivní účasti čtenářů na myšlenkovém tříbení v labyrintu nesnadných problémů filosofie.

Hlavním tématem polemik je mravní přípustnost umělých potratů. Z hlediska vnitřní logiky vývoje moderní až postmoderní vzdělanosti snad tato otázka nepředstavuje žádný problém; je spíše vnímána jako pseudoprobém, který se stal společensky lehce napínavým působením náboženských aktivistů. Ale to jsou přece fundamentalisté a dogmatici. Jejich iracionální, na pouhé víře postavené přesvědčení, se nemůže měřit s racionálně vyspělým, kritickým smýšlením dnešního vzdělaného člověka a otázku mravního aspektu potratu nemůže posunout do centra jeho intelektuálního zájmu.

Ne že by se snad dnešní intelektuál odtahoval od praktických problémů; spíše naopak. Vrhá se na otázky lidské praxe cíleně, většinou ovšem bez potřebné teoretické přípravy a rozhledu. Krom toho bývá jeho filosofování příliš často ideologizované až zpolitizované – dokonce i tehdy, když se zabývá milionovými oběťmi totalitních režimů. Filosofické příčiny tu zůstávají nedotázány a zůstávají překryty světonázorovými postoji či praktickými zájmy. Zabíjení lidského plodu je však eticky rovněž (a možná i srovnatelně) problematické. Avšak soudobému intelektuálovi to tak nepřipadá. Potrat naopak plynule zapadá do jeho světonázorového, empiricko-materialistického (a následně i hédonického) kontextu, v němž je nezájem o mravní stránku umělých potratů srozumitelný. Věc se zdá být jasná, žádný problém neexistuje. Situace zralá pro sokratovskou terapii.

Jestliže K reeťův Sokrates naráží na značnou neochotu oponentů, aby prověřovali své bezproblémové postoje k potratům nepřijemnými (teoretickými) otázkami, pak to přesně odpovídá stavu pozdně moderní až postmoderní kultury. Tato kultura totiž bývá charakterizovaná jako postmetafyzická. Tím se rozumí, že už se zbavila témat a problémů, které přesahují možnosti zkušenosti a které se proto nedají zvládnout metodami speciálních empirických věd. Kladení takových otázek se v postmetafyzické kultuře pokládá za smyslu zbavené, neplodné. Jenže právě takové otázky jsou nezbytné k tomu, abychom se mohli o člověku dovědět něco podstatného, např. kým je, kdy vzniká, jak by měl a neměl jednat či jestli jsou potraty skutečně tak mravně neutrální, jak se předpokládá.

Tyto a podobné metafyzické otázky tedy vyžadují zapojení neempirického, vpravdě filosofického myšlení. Současný intelektuál však pro něj ztratil smysl i myšlenkovou výbavu; metafyzicky zlenivěl, zplaněl. Přitom ale sám ve svých sebevědomých výkladech člověka, lidského poznání a jednání metafyzické předpoklady, které mají

neempirický obsah, také užívá. Domnívá se např., že ví, kým člověk je a co je v životě podstatné. To je jeden z typických paradoxů soudobého filosofického myšlení: vášnivě abstraktní metafyziku odmítá, ale zároveň z ní pokoutně čerpá. Výsledkem jsou fragmentární záběry antropologického tématu, kde logiku nahrazují svévolné modely a preference. Jiný paradox spočívá v tom, že metafyzickou reflexí neprověřované (a tedy zdogmatizované) metafyzické předpoklady jsou vydávány za racionálně zralé, za vrcholy vývoje kritického myšlení. Moderní filosofii zůstalo vyhrazeno, aby objevila něco tak bizarního jako jsou „kritická dogmata“.

Kreeftův Sokrates tyto obecné paradoxy novověké filosofie přímo nezkoumá, neboť se drží tématu mravního posouzení interrupcí. Přesto na ně v diskusi u svých oponentů pravidelně naráží. Jednak je jimi v rozhodujícím bodě celé debaty o potratech vytrvale ujišťován, že jakékoli zjišťování, jestli zygota osobou je či ne, by už bylo prázdnou metafyzikou; je to prý v podstatě neřešitelný problém. To je postoj agnostiků. Současně však jsou Sokratovi oponenti prakticky přesvědčeni, že zabíjený plod je pouze potenciálním člověkem. Proto nemají výčitky a proto také v diskusi ustavičně stáčejí pozornost ke svobodě matek. Jevově je přece naprosto jasné, že tu ještě nejde o člověka; a vše ostatní jsou jen metafyzické iluze. Přesvědčení o tom, že zabíjený plod není člověkem, pokládají Sokratovi oponenti za racionální, neboť ho zakládají ve vědách o jevech, a ty jim (jak se domnívají) garantují vědomí kritické identifikace zabíjeného plodu.

Pozice Sokratových oponentů je tedy v klíčové otázce „čím nebo kým je zygota?“ teoreticky rozkolísaná: podle nich otázka je i není řešitelná. Když jsou Sokratem tlačeni k jejímu teoretickému promýšlení, nasazují masku agnostiků a okolkují. Je to prý otázka mlhavá, příliš teoretická, spekulativní, nezodpověditelná, metafyzická. Proč prý Sokrates raději nemluví o právech matky. Jakoby

logika nevyžadovala, aby se nejprve zjistilo, kdo-co má být vlastně zabito, a pak se teprve rozhodovalo o tom, zda má být plod „ukončen“. Nebo se snad v překotném honu za právy utlačovaných dospělo už k tomu, že ženy mají právo vraždit?

Když se ale Sokratovi oponenti ocitají na vlně praktického prosazování, ujišťují s odvoláním na vědu, že plod v raných fázích svého vývoje ještě zdaleka není člověkem. Nasazují pro změnu masku materialistů. Proč zrovna materialistů?

Jestliže o povaze zygoty necháme rozhodovat empirické vědy, pak se věří, že se jedná o pouhý organismus, který tyto vědy nejlépe popíše. To je ovšem materialistická víra. V ní se veškerá realita redukuje na hmotné jevy a jejich poznání je pak v kompetenci přírodních věd. Co když je ale základní materialistický předpoklad chybný a realita nového organismu (zygoty) je od počátku bohatší, než jak se empirickým vědám jeví? Co když je nový organismus jen složkou nové bytosti, která má i svou neempirickou stránku? Pak by byla jeho čistě empirická identifikace mylná. Že to není možné? Že přírodní vědy o nějakých neempirických (metafyzických) principech organismu nic nevědí?

Přírodní vědy jsou metodicky fixovány na zkušenost. Jak by mohla pouhá zkušenost potvrdit, že neexistuje nic jiného, než to, co je zkušenostně poznatelné? Tak jako samotná zkušenost nezjistí, že poznat lze jen to, co je dostupné zkušenosti, tak také nezjistí, že reálné je jen to, co je dostupné zkušenosti. Rozumný vědec-empirik se do takového filosofického dobrodružství nepustí. A dobrý filosof materialistické redukci reality na objekty empirických věd nevěří, protože ji úspěšně vyvrací. Ze stejného důvodu pak nevěří ani filosofickému empirismu, když redukuje poznání na zkušenost a prohlašuje empirické vědy za jediné racionální vztahování k realitě.

Sokratovi oponenti tedy jakožto reprezentanti soudobé kultury zastávají zároveň dva většinové filosofické postoje – agnosticismus a materialismus – které se sice vzájemně logicky vylučují, ale to by dnes mohlo vadit nanejvýš Sokratovi, kdyby s nimi absolvoval další, o stupeň teoretičtější dialog. Pikantní na tom je, že oba neslučitelné, většinové postoje intelektuálů postmetafyzické kultury jsou výsledkem neempirických reflexí – jsou tedy metafyzické. To už ale také zajímá jen nějakého Sokrata.

Bylo by však nanejvýš žádoucí, aby se takový Sokrates pustil i do zkoumání potemnělého filosofického zázemí etablované postmoderní sofistiky. Kdyby k tomu došlo, vyšly by najevo i důvody nezpůsobilosti soudobých intelektuálů k metafyzickému myšlení i jejich netečnosti k vlastním filosofickým rozporům.

Kreeftův fiktivní Sokrates prostudoval novověkou filosofii, ale zůstal vůči ní v zásadě imunní. Proto přistupuje k danému problému bez skeptických zábran a bez zátěže novověkého negativismu. Soudobí dědici novověké filosofie jsou naopak jejím skeptickým založením zasaženi, a proto jsou tak filosoficky neplodní. Přitom tuto svou impotenci paradoxně pokládají za zralý plod vývoje kritického myšlení. Podlehlí totiž sebeklamu čelných novověkých myslitelů, kteří se domnívali, že svými negativistickými výklady lidského myšlení založili a pěstují vpravdě kritické filosofování.

Ve skutečnosti je tomu ale tak, že každá obecná negace nějaké hodnoty lidského myšlení se sama vyvrací; je rozporná a tudíž mylná. Tato triviální zápletka protagonistům novověké filosofie notoricky nedochází. Proto se při zdatném vynalézání různých variant skepse, subjektivizace, relativizace a redukce lidského myšlení stále opájejí vědomím kritické převahy nad tzv. naivními realisty a vědomím jakéhosi poslání, které z této převahy vyplývá. Tady někde leží hlavní důvod oné filosofické

nouze novověkého myšlení, na kterou naráží i Kreeftův Sokrates, když se snaží logicky rozvíjet praktickou otázku mravního posouzení umělých potratů.

Jednu z podob zmíněné nouze soudobého filosofování, s níž se Kreeftův Sokrates potýká, jsme už zaznamenali. Je jí agnosticky určená neschopnost teoreticky řešit klíčovou otázku, je-li zygota osobou či nikoli. Sokratovi oponenti v masce agnostiků zdůrazňují, že o tom lze mít jen různá subjektivní mínění.

Naznačili jsme i jinou podobu nouzového stavu dnešní filosofie. Je jím netečnost k vlastním rozporům a mocný potenciál tyto rozpory rozmnožovat. Když totiž jde o nežádoucí názory, pozice či právní ošetření, čerpá soudobý intelektuál z bohatých zdrojů novověké negativity a častuje odpůrce radikální skepsí a všezahrnující relativizací. Když už se mu ale zdá, že jejich pozice rozmetal, negativní náboj odloží a začne stavět na troskách opozice vlastní projekty. Najednou se to jen hemží absolutními jistotami postmoderně levicového, materialistického či krajně liberalistického ražení. Hodnoty těla, právo na rozkoš, blahobyt, jsou najednou div ne posvátné. Maximalizace svobody při minimální etice a minimalizované restrikcí je zase absolutní, neotřesitelnou zásadou. Účinné slogany proti nerovnostem a chudobě, emoční rétorika selektivně sledovaných práv a soucitu a nenásilí, sofistická taktika odbíhání od tématu k emočnímu vyladování, schovávání se za úctyhodnou pluralitu názorů či podle situace za názor demokratické většiny – to vše zdařile skrývá základní rozpory přitažlivých idejí dnešních sofistů; činí je stravitelnými. Ne ovšem pro Sokrata.

Kreeftův Sokrates mluví výstižně o tvůrcích propotratové mentality jako o sofistech a připomíná, že oni především jsou odpovědni za zlo, které umělé potraty představují. Matky jsou spíše oběťmi té nešťastné filosofie, která v soudobých společnostech vládne. Jednoho takového filosofa – sofistu má Sokrates za partnera;

nesnadného partnera. Nesnadného nikoli pro argumentační hloubku jeho myšlení, ale naopak pro asociativní těkavost a schopnost pružného, situačně výhodného střídání pozic – logika/ nelogika. Když ho Sokrates přivádí přesně stavěnými otázkami do úzkých, klidně zrelativizuje, co předtím uznal, zapře své objektivistické nároky, na nichž všechno zakládal, a ještě se přitom cítí nesmírně kriticky.

Omezování činnosti nacistů např. uznává novodobý sofista jako spravedlivé, protože chrání nevinné. A to bez ohledu na to, co si o tom myslí nacisté. Když mu Sokrates nabídne analogii s právním omezením potratů, odvolá se sofista na demokratickou většinu, která je momentálně pro potraty. Sokrates pochopitelně namítne, že většina se může mýlit. A sofista? Nedá se prý vůbec objektivně zjistit, jestli se nějaká většina (nacistická, komunistická ...) kdy mýlí, jestli se vůbec někdo mýlí. Mýlí se prý jen podle mých-vašich, vždy však jen subjektivních standardů. A tak se Sokrates dovídá, že spravedlnost je prostě jen věcí mínění, že je relativní. Sokrates by mohl připomenout, že ochrana nevinných před nacisty byla před chvílí uznána jako objektivně spravedlivá, ale i když to neučinil, dostalo se mu stejně poučení, že konzistence je jen strašákem malých duchů. Nakonec byl Sokrates svým protějškem vyzván, aby zapomenu na logiku a zajímal se raději o fakta.

Takovou zkušenost dnes uděláte s postmoderními sofisty velice snadno. Najdou se na každé univerzitě, v každé redakci ... Jejich pokrokový způsob myšlení si dokonce osvojují i splavní, moderní kultuře programově otevření teologové. Od nich zní už lehce omšelé slogany o pyšných držitelích jedné pravdy obzvlášť zvláště. Nevztahují je totiž jen na fanatiky, s nimiž žádný argument nehne.

Kreeft přesně vystihuje podstatné rysy postmoderní mentality – skepsí předurčený způsob i strategie postmoderního myšlení. V základě postmoderní relativizace

mravních hodnot je univerzální skepse k možnostem jistého, objektivního poznání. Není-li v myšlení nic jistého, mohou u každého výroku rovnocenně platit jeho opaky a veškeré myšlení je degradováno na úroveň čistě subjektivního cítění. Myslím jen, „jak to cítím“, přičemž jiný „to cítí jinak“. Neexistuje žádný důvod povyšovat mé cítění nad jeho. Jediným rozumným vztahováním se k jiným názorům je pak ničím neomezená tolerance. To se pochopitelně týká i etických názorů. Proto mohl Sokratův sofistický oponent bezstarostně relativizovat spravedlnost.

Tento postmoderní recept vypadá velice sympaticky, lidsky, a má také širokou odezvu. Nesmí se nad ním ovšem moc přemýšlet. Jestliže se totiž podíváme na postmodernistovo školení jako na (také) soubor názorů, je po iluzi. Zdalipak není jeho subjektivistické vyhodnocení možností myšlení také jen jeho „cítěním“ a následná tolerance jen slaboduchou rezignací na rozlišování pravdy a omylu? Jestliže postmoderní humanista širokého srdce toto připustí, pak už není sebemenší důvod, abychom jeho poučení brali vážně. Se stejnou intenzitou a ochotou můžeme věřit i jejím opakům. Jestliže si však udělí dispens a řekne, že jeho hodnocení lidského myšlení je (výjimečně) jisté a objektivní, pak popře to, co nám tak důležitě sděloval: že totiž myšlení nemá šanci být jisté a objektivní.

V této pasti sebevyvrácení nadmíru kritického myšlení se ocitl Sokratův oponent, když na otázku, zda jsou všechny názory stejně pravdivé, udílí partnerovi v dialogu lekci pokory a humanity zároveň: „Všechna mínění se musejí brát v úvahu. Je dogmatické tvrdit, že pouze to vaše je správné.“ Na to mu Sokrates nastavuje zrcadlo. Sofista sice past vlastního rozporu nahlíží, ale reaguje typickým způsobem. Stěžuje si, že je mu z té logiky nevolno a vyzývá Sokrata, aby se přestalo mluvit o slovech a přešlo se raději k reálným věcem. To není jen svévolná Kreeftova

konstrukce k diskreditaci jednoho fiktivního postmodernisty. Tento způsob reakce je potvrzen mnohonásobnou a trvajícím zkušeností s postmodernisty, kterou lze dnes udělat na setkání.

Ať se v souvislosti s problémem mravního zhodnocení umělého potratu dostanou diskuse k jakkoli odlehlým aspektům psychologicko-morálním, společensko-politickým, světonázorovým či právním, Sokrates je neúnavně vrací k základní otázce: čím-kým je zabíjený plod. Je to osoba, nebo shluk buněk – potenciální člověk? Odpověď na tuto otázku je zásadní. Rozhoduje o mravním posouzení volby potratu a všech intelektuálních i praktických aktivit, které ji nějak podporují. To je všem účastníkům diskusí jasné. Dalo by se čekat, že se tedy především soustředí na tuto otázku a pokusí se ji řešit. Sokrates k tomu své oponenty naléhavě a vytrvale vyzývá. Oni ji však zarytě odmítají jako příliš abstraktní, nereálnou. To není zrovna ukázkové svědectví o této době.

Jako se zastánci potratů v praktickém řádu dostávají do nezáviděníhodného postavení, když nevědí, zda se jedná o člověka, a přesto se rozhodnou plod zabít, tak se i v teoretickém řádu dostávají do neméně nevýhodného postavení, když vědí, že identifikace plodu je klíčovou otázkou a zároveň ji odmítají klást, ačkoli potraty vehementně prosazují. Co jiného jim v takovém intelektuálním rozpoložení zbývá, než potraty prosazovat sofistikovou rétorikou a vylhanými důvody? Sokratův filosofický oponent se např. stylizuje jako citlivý humanista, plný soucitu a pochopení s ženami, které volí potrat. Na Sokratovu otázku, kde zůstal soucit s oběťmi potratů, ale reaguje chladně: není jisté, že jsou to lidé. Jsme ve škole humanity či ve škole pokrytectví? Typ dnešního filosofa je Kreeftem prokreslen mimořádně zdařile.

Je příznačné, že otázka, zda je fetus osobou, se aspoň trochu posouvá jen v diskusi s přírodovědcem/gynekologem. Ten sice také odmítá být metafyzikem, ale přirozený

intelektuální zájem či aspoň zvědavost na Sokratovu argumentaci se trochu prosadí proti rigidní dogmatice scientistů, která jinak s převahou ovládá myšlení tohoto typu vzdělanců. To filosof je neoblomný. Agnosticko-skeptické předsudky má dobře zažité a odolnost vůči metafyzickému svádění značnou. A psycholog? Toho zajímají jen pocity partnera-pacienta. Obraz soudobé vzdělanosti se Kreeftovi vydařil.

Lidsky citlivá otázka o povaze lidského plodu ovšem přitahuje iracionální vlivy, které způsobují subjektivizující zfalšování postupů i závěrů samotného zkoumání. Oponent také dopředu Sokrata ujišťuje, že ani jejich metafyzická diskuse nepovede k ničemu. Vědecká fakta prý znají obě strany sporu, přou se do ochraptění a přesto v dané otázce setrvávají u svých protichůdných názorů. Sokratův oponent vzápětí názorně předvede sílu subjektivního zaujetí. Když ho Sokrates trochu vyškolí v metafyzickém způsobu myšlení o celku a jeho částech a přivede oblíbenou myšlenku o plodu jako části těla matky ad absurdum, stará se vážený doktor honem o to, jak nyní čelit odpůrcům potratů. Neboť to je přece hlavní zájem aktéra potratů – pravda o plodu je vedlejší.

Gynekolog s celou svou výbavou uznávaného vědce také nekončí slavně. Zkouší to všelijak, poukazuje např. na obrovský rozdíl vzhledu zygoty a dospělé osoby, ale logika a jedině adekvátní (metafyzický) způsob myšlení jsou neúprosné. Nakonec propadá sebelítosti a loudí od Sokrata pochvalu za to, že aspoň ví, že neví, zatímco jeho dogmatictí odpůrci hází jistotami. Vyškemrá si však jen etický kartáč, neboť neví, a přesto zabíjí.

Sokrates přivedl diskusi na práh identifikace zygoty jako lidské osoby. Filosoficky přesvědčivé řešení hlavního problému by totiž ještě vyžadovalo náročnou diskusi o ontologické povaze lidské přirozenosti. Kreeftův Sokrates k ní odkazuje, když mluví o esenci a potencialitě jsoucna, které se projevuje jako právě vzniklý nový orga-

nismus. V této už neuskutečněné diskusi by se pak dalo odůvodnit, že adekvátní definice člověka v základě vyjadřuje člověka jako subjekt a princip všech životních procesů a činností. A poněvadž empirická věda identifikuje zygotu jako počátek nového života s genetickým kódem lidského těla, implikují jeho projevy lidský subjekt. Nutně ho předpokládají a jsou proto částí lidského života – jeho počáteční realizací.

Kreeft toto dotažení problému vypustil zřejmě proto, že přesahuje rámec zvoleného tématu i způsobu jeho zpracování. Tématem totiž není problém zygoty o sobě, nýbrž problém zygoty v kontextu soudobého, metafyzice krajně nepříznivého myšlení. Jeho typickým reprezentantům však chybí motivace i způsobilost k složitým diskusím o esenci, substancialitě a přirozenosti lidských jedinců. Dialogy Kreeft udržuje v mezích široké dostupnosti; mohou je sledovat běžně vzdělaní čtenáři. Také proto už asi náročnější finále nezařadil.

Tragikomickou figurou představuje v řadě (se Sokratem konfrontovaných) představitelů soudobé vzdělanosti psycholog, a to bez zvláštního Kreeftova přičinění. Zatímco gynekolog odborně zabíjí lidské plody a filosof svou umanutou skepsí (kterou si plete s kritičností) vytváří sofismata k otrávení ducha, psycholog poskytuje útěchu; profesionálně vyrábí dobré pocity. Sokrates mu připadá nezdravě racionalistický a konfrontačně moralistický. Půjde u něho zřejmě o nějakou potlačovanou potřebu. A také tam určitě bude strach. Tím se dnes vyloží všechno, co se vymyká standardům uvědomělého spolutvůrce či konzumenta soudobé, skepsí nalomené kultury.

Psychologovi je pravda o zygotě ukradená. On má před sebou případ, potřebuje se dostat Sokratovi pod kůži. Přitom má v otázce interrupcí intelektuálně konformní, pokrokové názory. Zasloužil by si tedy nejprve sám v této věci prověřující analýzu, dřív než se pustí do psychoanalýzy Sokrata. On má však jiné zadání. Má Sokrata znemožnit

psychologicky, když to nešlo vědecky či filosoficky. Snaží se ho tedy obměkčit metodou soucitu. Hned zkraje mu pokrytecky vnucuje své přátelství, aby ho jako přítel lépe zbavil podvědomé viny, kterou za Sokratovou posedlostí pravdou hledá. Psychologova mimoběžnost je úsměvná. Nakonec je to Sokrates, kdo musí psychologem popletené poměry a funkce citů, rozumu, svobodné vůle a ctností uvádět na pravou míru.

Úsměv se však vytrácí, když si uvědomíme, že tento markantní posun zájmu od hodnoty myšlení k pocitům se stal v naší době paradigmatickým, všeobecně akceptovaným. Dobře je to vidět právě na pojetí dialogu. V druhé polovině dvacátého století nastal boom dialogu. Z dialogu se záhy stala ideologie, které se dovolával každý, kdo chtěl intelektuálně něco znamenat. Šířil se konsensuální dojem, že teprve naše doba objevila, když ne podstatu, tož tedy aspoň lidskou dimenzi dialogu.

Jak to? Copak tady nebyla např. tradice sokratovského dialogu, která vešla i do učebnic logiky? Jistě. Ale po té, co jsme lépe poznali člověka, už víme, že těžiště života není v nějakém hromadění pravdy, beztak sporné a relativní, ale v prožívání. Proto bylo potřeba znovu objevit a předefinovat samotný dialog. Bylo třeba mu ulámat ostny sokratovské konfrontační zvilosti, předefinovat ho a zlidštit. Prakticky taková humanizace dialogu znamená, že partneři si nepomáhají ke společnému hledání pravdy, ale k tomu, aby se v komunikaci dobře cítili. Zdvořilosti a lichotky neberou konce.

Ohledy na to, abychom se snad nedotkli ješitnosti partnera, jsou na vysoké úrovni. Nejde prý totiž o nízkou snahu někoho v diskusi porazit, přesvědčit, manipulovat, přetahovat na svou stranu. Nejde ani o ušlechtilou snahu posloužit druhému tak, že sám nahlédne problematičnost svého dosavadního přesvědčení. Neboť v životně závažných otázkách beztak u každého v posledku rozhoduje iracionální volba toho kterého přesvědčení. Takové je

aspoň skeptické poselství vyspělé kultury, která si tento lidský úděl dokáže poctivě a bez racionalistických příkras přiznat. Do této kultury má hašteřivý, dotěrný a maniakálně povyšenecký Sokrates daleko.

Co je tedy cílem kultivovaného dialogu pozdně demokratických společností? Setkávání, abychom se dobře cítili. Abychom si užívali lesku konferencí a kamer i příjemné, nekonfliktní komunikace, prokládané častým vzájemným uznáváním našich intelektuálních výkonů. Cílem dialogu je mírové soužití, respektuplné vztahování Já a Ty, které je přeplněné netečnou tolerancí a nasloucháním tam, kde by bylo třeba zvednout hlas. Takové pojetí dialogu se stalo výzvou, která oslovuje. To nemohli přeslechnout ani pokrokoví teologové. V křesťanských kruzích zorganizovali intelektuální adorace dialogu ve velkém.

Přesto lze pod vznešenou rétorikou a zženštilou líbezností v takovém pojetí dialogu rozpoznat vyumělkovanou neplodnost. Dialog tu ztratil svou přirozenou funkci a finalitu. Je primárně stavěn pro pravdu, ne pro sebeshlížení a sebezpožívání. Je skvělým nástrojem poctivého hledání pravdy, která má v lidských životech podstatný význam. Sokrates to pochopil. Skepsí zasažení intelektuálové současnosti nikoli; ti degenerovali do role sofistů. Pravda je obtěžuje, unavuje, je jim protivná, úsilí o ní častují opovržením a posměchem. Takové je skutečné pozadí objevu nového, prý lidštějšího pojetí dialogu.

K nám se tato manýra dostala opožděně, po revoluci. Užívali jsme si ji však dosytosti po celá devadesátá léta. Dialog se stal zaklínadlem, div ne všelékem. Nejprve ho ve svých učených monolozích skloňovali intelektuálové, po nich v méně učených monolozích hodnostáři, funkcionáři a novináři. Když se někdo nahlas podivil, dostal nálepkou fundamentalisty a byl tlačěn na okraj. Nakonec se toto slovo podařilo dokonale ošoupat a zprotivit. Postmoderní dialog, založený na blátivé, všeobjímající plu-

ralitě, spustil pravé orgie diplomatického umění. Stal se symptomem rétorické nabubřelosti a souvztažného myšlenkového vyprázdnění.

Dnes se zdá být vzývání dialogu lehce za zenitem, vypadá to, že se agitátoři trochu unavili. Ale není důvod předčasně jásat; blátivý podklad přetrvává. Ti intelektuálně čilejší už možná vyhlízejí nová hesla k oslovení. Kreeftem očištěný (autentický) dialog to určitě nebude.

Jiří Fuchs se dlouhodobě věnuje systematickému zpracování filosofie, vycházejícího z klasického realismu, rozvíjené v konfrontaci s novověkým myšlením. Vychází přitom z důkladného prověření základů poznání.

Vyučuje filosofii a etiku na Academia Bohemica (www.academia-bohemica.org). Je šéfredaktorem časopisu Distance – revue pro kritické myšlení (www.distance.cz) a autorem sedmidílné filosofické řady, v níž čtenářům přibližuje klasickou filosofii (www.krystal.op.cz/filosofie).

Peter Kreeft

Ach, ten Sokrates...

Netradičně o umělých potratech

z anglického originálu
„The Unaborted Socrates.
A Dramatic Debate on the Issues
Surrounding Abortion“
přeložil RNDr. Václav Frei

Vydalo Hnutí Pro život ČR
jako svou 4. publikaci
<http://prolife.cz>

vydání 1., Praha 2008

ISBN 978-80-904144-0-2

Co by se stalo, kdyby se Sokrates ocitl v moderních Aténách? Peter Kreeft nabízí dialog o umělých potratech se třemi úctyhodnými oponenty – lékařem, filosofem a psychologem. Sokratovská logika kombinovaná s humorem se vrhá přímo do srdce racionálního pohledu na potraty a je výzvou pro obvyklou rétoriku a vášně současné debaty.

Sokrates: Je dovoleno tázat se na všechno, co jste řekl?

Tarian: Ano, ovšem.

Sokrates: Připravili tedy otroci hojnost jídla a pití pro tento podnik?

Tarian: Co máte na mysli?

Sokrates: Mluvíme tu o spravedlnosti. Ale máme-li učinit zadost spravedlnosti prozkoumání třeba i jednoho z důvodů, které jste uvedl, budeme potřebovat hezkou chvílku v patřičné pohodě.

Tarian: (Škrobeně) Máme desetiminutový limit. Tazatelé jsou proto žádáni, aby své dotazy omezovali na dvě minuty. Každý, prosím.

Sokrates: Ach, to je pěkné! Vskutku jak praví staré mýty: Kronos (čas) je nejkrutější tyran...

9 788090 414402 >